ISSN : 2228-8929 (Print)
ISSN : 2821-9678 (Online)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1
เดือนมกราคม - มิถุนายน 2564

วารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
NAKHON PATHOM RAJABHAT UNIVERSITY

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

1. เป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อสร้างพลวัตและความเป็นเลิศทางความรู้

2. เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในกลุ่มคณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป

3. เป็นเอกสารทางวิชาการเพื่อประชาสัมพันธ์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทความหรือข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในวารสารนี้จะต้องผ่านการกลั่นกรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ รายละเอียดและเนื้อหาที่ปรากฏถือเป็นความคิดเห็นส่วนตัวและความรับผิดชอบเฉพาะของผู้เขียน ไม่จำเป็นต้องตรงกับความคิดเห็นหรือเป็นความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการผู้จัดทำ

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564) ประกอบไปด้วยบทความ และบทวิจารณ์หนังสือที่น่าสนใจจำนวนทั้งสิ้น 8 บทความ เริ่มต้นจากบทความของร้อยตำรวจเอกเมธาศิษฐ์ พัฒนะกิติพงษ์ ที่ว่าด้วยเรื่องของมาตรการป้องกันและลดการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ โดยศึกษาถึงผลการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียจากมาตรการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลปีใหม่ ในการ**ศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ตั้งแต่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน (พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน) กรณีศึกษา: กองบังคับการตำรวจนครบาล 2** บทความของวราภรณ์ บรรยงค์ ทำให้เห็นว่าเมื่อการประกันคุณภาพการศึกษาได้กลายมาเป็นกลไกสำคัญของการประเมินคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน ส่งผลให้หลักสูตรต้องเร่งหาแนวทางเพื่อพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลสำหรับใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ใน**การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น** ชมพูนิกส์ โพธิโรจน์ และคณะ ได้ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยายเรื่องนาคีของตรี อภิรุม สู่บทละครโทรทัศน์ ใน**การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์ เรื่อง นาคี** เมื่อทักษะการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นต่อการศึกษาในปัจจุบัน เกศมณี เครือบุญ และคณะ จึงได้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชากับกระบวนการจัดการเรียนการสอน ใน **ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21** ยิ่งไปกว่านั้น **แนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21** ของ ฐิตินันท์ ดาวศรี และคณะ ยังทำให้เห็นถึงแนวทางพัฒนาทักษะของผู้สอนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี กัญญารัตน์ แก้วกมล และคณะ ชี้ให้เห็นว่าการจัดการทุนทางวัฒนธรรมมีความหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ใน**การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน** ภัทราพร พ่วงเจริญชัย และคณะ ศึกษาถึงแนวคิดสังคมนิยมของปรีดี พนมยงค์ โดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้น และชั้นรอง ใน**สมุดปกเหลืองกับแนวคิดสังคมนิยมของ นายปรีดี พนมยงค์** และปิดท้ายด้วย **บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก” เขียนโดย สุเชาว์ พลอยชุม** ของ พระจาตุรงค์ อาจารสุโภ

ปรารถนา แซ่อึ้ง

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

ศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ตั้งแต่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน) กรณีศึกษา: กองบังคับการตำรวจนครบาล 2
เมธาศิษฐ์ พัฒนะกิติพงษ์..... 1

การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
วราภรณ์ บรรยงค์..... 17

การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์ เรื่อง นาคี
ชมพูนิกส์ โพธิโรจน์ สุดารัตน์ ทิวาพัฒน์ สมพร ศรีพรรณ..... 29

ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21
เกศมณี เครือบุญ พิมพ์ชนก นามนิล ปรียาภรณ์ แพงพงมา รัฐฐา สุขเกษม ณัฐชา เพ็ชรักษ์ ผศ.ดร.จันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์..... 47

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21
ฐิตินันท์ ดาวศรี พรนภา ทิพย์กองลาด พีรพล เข็มผง สมเชาว์ ดับโศรก สุทธิดา เพ่งพิศ วรวัฒน์ วิศรุตไพศาล จันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์..... 61

การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
กัญญารัตน์ แก้วกมล นิติคุณ ท้าวทอง สุปวีณ์ รสรื่น อนุศิษฎ์ เพชรเชนทร์ อมรรัตน์ รัตนสุภา ผศ.ดร.จันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์..... 77

สมุดปกเหลืองกับแนวคิดสังคมนิยมของ นายปรีดี พนมยงค์
ภัทราพร พ่วงเจริญชัย รัชชานนท์ มีบางไทร วราเทพ ทองสุข เสาวลักษณ์ ภานุมาศ พินธกร นามดี..... 95

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก”เขียนโดย สุเชาว์ พลอยชุม
พระจาตุรงค์ อาจารสุโภ, ดร...... 105

ศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ตั้งแต่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน) กรณีศึกษา: กองบังคับการตำรวจนครบาล 2

RESULTS OF GOVERNMENTAL VEHICULAR ACCIDENT PREVENTION POLICIES DURING NEW YEAR HOLIDAYS AFTER THE ESTABLISHMENT OF A ROAD SAFETY CENTER: A CASE STUDY OF METROPOLITAN POLICE DIVISION 2

เมธาศิษฐ์ พัฒนะกิติพงษ์[1]

Metasit Pattanakitipong

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ตั้งแต่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน (พ.ศ.2546-ปัจจุบัน) กรณีศึกษา: กองบังคับการตำรวจนครบาล 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการดำเนินตามนโยบายรัฐบาลการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน 2) ศึกษามาตรการดำเนินงานการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน 3) ศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อมาตรการในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลปีใหม่ การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรจากสถานีตำรวจในสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 2 จำนวน 11 สถานี แจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์ สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการดำเนินตามนโยบายรัฐบาลการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน มีการดำเนินการในทั้ง 4 ปัจจัย คือ คน ยานพาหนะ ถนน และสภาพแวดล้อม ให้มีความพร้อมอยู่ในสภาพที่ดีอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นสภาพของยานพาหนะ สภาพถนน รวมทั้งผู้ขับขี่ต้องไม่ประมาทในการขับขี่ และไม่ควรดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งจะส่งผลต่ออุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้น

2. มาตรการการดำเนินงานการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน ดำเนินการสร้างภาคีเครือข่ายสร้างความรู้ให้กับประชาชนในการใช้รถ ใช้ถนน และตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นหากไม่เคารพกฎหมาย เพื่อเกิดพฤติกรรมที่ดีของประชาชน

3. ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อมาตรการในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลปีใหม่ ควรมีการกวดขันการขับขี่ยานพาหนะ ผู้ขับขี่ไม่ควรดื่มเครื่องดื่มของมึนเมา และไม่ควรประมาทในการขับขี่ยานพาหนะ ตรวจเช็คสภาพรถให้มีสภาพการใช้งาน

[1]นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Student Bachelor of Political Science Program Thammasat University

ที่ดีและไม่ชำรุด ไม่ดัดแปลงสภาพรถ แก้ไขปัญหาสภาพถนนและไฟจราจรในพื้นที่ต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ควรมีการตรวจสอบสภาพจราจรให้มีความสะดวกและมีความปลอดภัยแก่ผู้ขับขี่ที่ต้องใช้รถใช้ถนนในพื้นที่นั้น ๆ อยู่เสมอ

คำสำคัญ: *อุบัติเหตุทางถนน กองบังคับการตำรวจนครบาล 2 ศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน*

Abstract

This research studied the results of governmental vehicular accident prevention policies during the New Year holiday after the establishment of a road safety center in 2003 through a case study of Metropolitan Police Division 2. The purpose was to examine the outcome of governmental policies to prevent and reduce road accidents by the road safety center as well as accident prevention and reduction measures by the road safety center. In addition, stakeholder viewpoints on accident prevention and reduction measures during the New Year were evaluated, and development advice formulated to further reduce road accidents. Qualitative research was done with data obtained for analysis from research papers and in-depth interviews. Results:

1. Four factors influenced government policy implementation for preventing and reducing road accidents by the road safety center: people, vehicles, roads and environment. Good vehicular and road conditions, careful drivers, and avoidance of alcoholic beverages were essential accident preventive factors.

2. Measures to prevent and reduce road accidents by the road safety center included building a partnership network to educate drivers about cars, roads, and potential dangers if laws are flouted, to encourage law-abiding behavior.

3. Stakeholder viewpoints on measures to prevent and reduce road accidents during the New Year season include restricted driving, abstinence from alcoholic beverages and awareness of related risks, verifying the condition of automobiles to ensure they are in good working condition, and resolve road condition and traffic light issues in different areas. In addition, police officers should constantly check traffic conditions to boost driver convenience and safety for those who must travel regionally during the holiday.

Keywords: *Road accident prevention, Metropolitan Police Division 2, Road safety center, Automobile safety, Vehicles.*

บทนำ

ประเทศไทยพบกับปัญหาของการเกิดอุบัติเหตุมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดอุบัติเหตุจากการใช้รถใช้ถนน ซึ่งจากสถิติการเสียชีวิตจากองค์การอนามัยโลกพบว่า การเสียชีวิตที่เกิดจากอุบัติเหตุบนท้องถนนมีค่าเฉลี่ยที่สูง ซึ่งถือว่าสถานการณ์ความปลอดภัยบนท้องถนนยังเป็นปัญหาหลักของการพัฒนาประเทศ ส่วนสถิติการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนของประเทศไทยเป็นอันดับสองของโลกซึ่งถือว่าสูงมาก (สำนักข่าวอิศรา, 2559: ออนไลน์)

นอกจากสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุจะเกิดจากความประมาทของบุคคลแล้ว ในประเทศไทยยังมีเทศกาลต่าง ๆ ที่เป็นเทศกาลแห่งความสุขมีงานรื่นเริงสังสรรค์กัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง ซึ่งการเฉลิมฉลองนั้นก็มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสุราเข้ามาด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเกิดอุบัติเหตุในระหว่างการเดินทางที่ส่งผลให้สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุบัติเหตุจากการจราจรทางบก ที่พบว่า มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุในช่วงเทศกาลนี้เป็นจำนวนมาก โดยในช่วงปีใหม่จะมากกว่าวันสงกรานต์ ซึ่งอาจเป็นเพราะวันขึ้นปีใหม่เป็นช่วงฤดูท่องเที่ยว (High Season) จึงทำให้คนนิยมเดินทางท่องเที่ยวกันมากที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559: ออนไลน์)

ด้วยสถานการณ์การเกิดอุบัติเหตุทางถนนมีแนวโน้มเพิ่มความรุนแรงก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน และมีผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนนเพื่อให้การกำหนดนโยบาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ มาตรการ และการดำเนินการในการป้องกันและลดความสูญเสียจากอุบัติเหตุทางถนน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทุกพื้นที่ และมีความต่อเนื่องโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งจากระยะเวลา 12 ปีที่ได้จัดตั้งศูนย์ฯ พบว่าสถิติการเกิดอุบัติเหตุในช่วงเทศกาลปีใหม่ 7 ปีย้อนหลัง 2551-2558 มีแนวโน้มลดลง ซึ่งการเกิดอุบัติเหตุในปี 2551 มีการเกิดอุบัติเหตุ 4,475 ครั้ง มีการลดลงอย่างต่อเนื่องมาถึงในปี 2558 มีจำนวนการเกิดอุบัติเหตุ 2,997 ครั้ง (ศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยทางถนน, 2559: ออนไลน์) แต่อย่างไรก็ตามยังถือว่าเป็นจำนวนลดลงที่น้อย และยังสูงกว่าประเทศที่มีรูปแบบการจัดการความปลอดภัยทางถนนที่เป็นมาตรฐาน ดังนั้นจึงเป็นที่มาให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการดำเนินตามนโยบายรัฐบาลการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน

2. เพื่อศึกษามาตรการการดำเนินงานการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อมาตรการในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลปีใหม่

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเน้นการดำเนินนโยบายรัฐบาลในการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน รวมถึงเน้นถึงมาตรการการดำเนินงานเพื่อความปลอดภัยบนท้องถนนโดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยลำดับดังนี้ (1) แนวความคิดด้านความปลอดภัยทางถนน (2) แนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม (3) แนวคิดการยินยอมปฏิบัติตามและเชื่อฟังกฎเกณฑ์ของกฎหมาย (4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทางด้านความปลอดภัยทางถนน มีแนวทางสำคัญ 4 เรื่อง ได้แก่ (1) ระบบที่เอื้อต่อความปลอดภัย ได้แก่ การใช้รถใช้ถนนที่ปลอดภัย โดยเน้นมาตรการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ ประชาสัมพันธ์ให้มีการปฏิบัติตามกฎจราจร มีความรับผิดชอบร่วมกันบนท้องถนน ส่งเสริมให้ผู้ขับขี่ตระหนักถึงสภาพร่างกายของตนเองให้มีความพร้อมในการขับขี่ มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกับผู้ฝ่าฝืนกฎหมายและดำเนินการอย่างเคร่งครัด (2) ถนนและพื้นที่ข้างถนนที่ปลอดภัย คือ ต้องมีการออกแบบและบำรุงรักษาถนนและพื้นที่ข้างเคียงเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดการชน มีระบบขนส่งที่สนับสนุนให้เกิดความปลอดภัยในการเดินทาง (3) ความเร็วที่ปลอดภัย คือ ต้องมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายเรื่องความเร็ว และกำหนดความเร็วตามสภาพของถนนและพื้นที่ข้างเคียง รวมถึงความแข็งแรงของยานพาหนะและสมรรถนะของผู้ขับขี่ (4) ยานพาหนะที่ปลอดภัย ต้องมีการตรวจสอบระบบความปลอดภัยของพาหนะที่ขับขี่เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2554)

แนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกได้พัฒนาการกระทำระหว่างกันทางสังคมอย่างมีระเบียบโดยสมาชิกส่วนรวมของสังคมได้ยอมรับเป็นแนวความประพฤติร่วมกันและปฏิบัติสืบทอดจนเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม เหตุที่ต้องมีการจัดระเบียบทางสังคม ก็เพื่อให้สังคมมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างเรียบร้อย ขจัดความขัดแย้ง ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข ซึ่งการจัดระเบียบสังคมจะมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ (1) บรรทัดฐานทางสังคม เป็นมาตรฐานที่คนส่วนใหญ่ยึดถือและปฏิบัติ ได้แก่ กฎ ระเบียบ แบบแผนความประพฤติ ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท คือ วิถีประชา หรือวิถีชาวบ้าน กฎศีลธรรม และกฎหมาย (2) สถานภาพ เป็นตำแหน่งหรือฐานะที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคม สถานภาพจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อผู้อื่น เพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมมีระเบียบแบบแผนและบุคคลเดียวอาจมีหลายสถานภาพได้ (3) บทบาท คือ การปฏิบัติตามหน้าที่และสิทธิของตนตามสถานภาพในสังคม (4) สิทธิและเสรีภาพ สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมในกฎหมาย รัฐธรรมนูญได้กำหนดถึงสิทธิหน้าที่ของบุคคลไว้ ซึ่งสิทธินี้เป็นการควบคุมด้วยกฎหมายเพื่อมิให้บุคคลละเมิดสิทธิของผู้อื่น เสรีภาพ คือ ความมีอิสระภายใต้กฎหมายที่กำหนด ความมีเสรีภาพเป็นการกำหนดถึงบทบาทหน้าที่ของบุคคลเพื่อกระทำตามสิทธิของตน (5) การควบคุมทางสังคม หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ทางสังคมที่มุ่งหมายให้สมาชิกของสังคมยอมรับ และปฏิบัติ

ตามบรรทัดฐานของสังคม ความเป็นระเบียบของสังคมนอกจากเกิดขึ้นจากบรรทัดฐานทางสังคม สถานภาพทางสังคมและบทบาททางสังคม ยังเกิดขึ้นโดยการที่สังคมใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน

แนวคิดการยินยอมปฏิบัติตามและการเชื่อฟังกฎเกณฑ์ของกฎหมาย แนวคิดนี้ ให้ความสำคัญกับเหตุผลที่บุคคลเชื่อฟังและไม่เชื่อฟังกฎหมาย และมีความเชื่อว่ากฎหมายมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อประชาชนรู้สึกว่าตนเองมีหน้าที่ที่จะต้องเชื่อฟังซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ หน้าที่ตาม กฎหมาย และหน้าที่ตามจิตวิทยา ความรู้สึกว่าตนเองมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตามนั้น เกิดขึ้นเมื่อประชาชนรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบของตัวเองว่าควรจะทำตามกฎหมาย ส่วนหน้าที่ ตามจิตวิทยา คือ ประชาชนยอมรับกฎหมาย เพราะรู้สึกว่ากฎหมายมีความเป็นธรรม ความชอบธรรมสำหรับตนเอง

ภูมิหลัง ข้อมูลของนโยบายด้านการลดอุบัติเหตุบนท้องถนน

การจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยบนท้องถนน เนื่องด้วยสถานการณ์การเกิดอุบัติเหตุทางถนนมีแนวโน้มเพิ่มความรุนแรงก่อให้เกิดความสูญเสีย แก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน และมีผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้ง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น เพื่อให้การกำหนดนโยบาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ มาตรการ และการดำเนินการในการป้องกันและลดความสูญเสียจากอุบัติเหตุทางถนน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทุกพื้นที่ และมีความต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการป้องกันและลดอุบัติเหตุบนถนน พ.ศ. 2554, 2554) ดังนั้น ดังนั้นหน้าที่หลักของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน จึงมีหน้าที่ในการวางแผน กำหนดกิจกรรม มาตรการอื่น ๆ เพื่อเป็นการป้องกันละลดความสูญเสียจากอุบัติเหตุทางถนนของประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่ในจราจรนั้นเกิดจากพฤติกรรมการขับขี่ที่ไม่ถูกต้องของมนุษย์และพฤติกรรมก่อนการขับขี่ เช่น การดื่มแอลกอฮอล์ การรับประทานยาที่มีผลต่อระบบการรับรู้ ซึ่งการวางระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้คนทุกคนปฏิบัติตามนั้นเป็นเรื่องที่ยาก จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์อื่น ๆ เพื่อให้สอดคล้องอีกด้วย หรือ อาจกล่าวได้ว่าการจัดตั้งศูนย์ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน ขึ้นมาเพื่อเป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติงานในการลดสถิติอุบัติเหตุทางถนน ตลอดจนการลดผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บในช่วงเทศกาลปีใหม่ ตามแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2552 – 2555 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดอัตราการเสียชีวิตของการเกิดอุบัติเหตุทางถนน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยมุ่งเน้นลดปัจจัยเสี่ยงทั้งจากคน รถ ถนน และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัยทางถนนให้แก่ผู้ใช้รถใช้ถนน และส่งเสริม/สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามีบทบาทในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนมากขึ้นตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดให้เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยภายในเขตพื้นที่

ผลการดำเนินตามนโยบายรัฐบาลการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนน ของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน

ผลการดำเนินตามนโยบายรัฐบาลการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนน ของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนนจากบทสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่ามีปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงหรืออันตรายทางถนน ได้แก่

1. ปัจจัยด้านคน คือ การเกิดอุบัติเหตุส่วนใหญ่ เกิดจากความประมาทของคน และความไม่พร้อมของคนขับ ได้แก่ การดื่มของมึนเมา การใช้สารเสพติด ซึ่งเหตุผลเหล่านี้ทำให้ประสิทธิภาพการขับขี่ลดลง สภาพร่างกายของผู้ขับที่ไม่พร้อม พักผ่อนไม่เพียงพอ ก็ส่งผลให้ประสิทธิภาพการขับขี่ลดลงเช่นกัน ฉะนั้น ผู้ขับควรจะมีการพักผ่อนที่เพียงพอ เพื่อให้มีความพร้อมในการขับขี่ที่ดียิ่งขึ้น รวมถึงพฤติกรรมของการขับขี่ของผู้ขับบางคนที่มีความประมาท ขับขี่รถเร็วเกินกำหนดโดยไม่คำนึงถึงผู้ใช้ถนนคนอื่นก็เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ที่มีการรวมตัวดื่มสังสรรค์กัน ระหว่างเพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง ทำให้เกิดการเดินทางมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุมากขึ้นได้ด้วย ดังนั้น ควรให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติดำเนินนโยบายการป้องกันและลดอุบัติเหตุอย่างต่อเนื่องต่อไป โดยให้ความสำคัญกับคดีเมาแล้วขับ ขับรถเร็ว หรือการขับรถแซงคันกันในที่คับขัน กำหนดกฎลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนอย่างเคร่งครัด รวมทั้งควรมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทุกสื่ออย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเกิดความตระหนัก ส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยทางถนนร่วมกัน

2. ปัจจัยด้านยานพาหนะ ได้แก่ สภาพของยานพาหนะที่ใช้ ไม่มีความพร้อม เกิดความชำรุดเสียหายของอุปกรณ์ภายในรถ มีการดัดแปลง ปรับแต่งสภาพของรถ ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ทำให้ประสิทธิภาพการใช้งานของรถเกิดความผิดปกติ ทำให้การควบคุมการขับขี่มีประสิทธิภาพที่ลดลง นอกจากนี้ การบรรทุกของที่มีน้ำหนักมากเกินไปก็เป็นสาเหตุให้ยานพาหนะมีประสิทธิภาพที่ลดลง ทำให้เกิดอุบัติเหตุได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้น ในการใช้รถใช้ถนนทุกครั้ง จึงต้องมีการตรวจเช็คสภาพรถก่อนการใช้งาน ไม่ปรับแต่ง ดัดแปลงสภาพของรถ มีการกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนหากมีการกระทำผิดมาตรฐานกำหนด

3. ปัจจัยด้านถนน คือ ถนนมีความเสียหาย เป็นหลุมเป็นบ่อ ไม่มีการดูแลรักษา ก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย รวมถึงอุปกรณ์ควบคุมการจราจรชำรุด ลักษณะทางกายภาพไม่สมบูรณ์ การก่อสร้างไม่แล้วเสร็จโดยไม่ติดตั้งสัญญาณเตือน การจราจรให้ปลอดภัยที่สุด คือการปฏิบัติตามสัญญาณไฟจราจรและป้ายจราจรต่าง ๆ แต่ถ้าป้ายจราจรหรือสัญญาณไฟจราจรเกิดความชำรุดเสียและไม่ได้รับการแก้ไขด้วยความรวดเร็ว อาจส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนได้ง่าย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและปรับปรุงการปฏิบัติงานให้มีความรวดเร็วมากที่สุดเป็นอันดับต้น ๆ

4. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุ ได้แก่ ไฟฟ้าส่องสว่างชำรุดหรือไม่เพียงพอ สิ่งที่ช่วยให้มีการตัดสินใจในการขับขี่ยานพาหนะ คือไฟฟ้าที่คอยส่องสว่างบนท้องถนน

ซึ่งถ้าไฟฟ้าที่คอยส่องสว่างบนท้องถนนเกิดความชำรุดหรือเสียหาย อาจส่งผลเสียให้แก่ผู้ขับขี่ยานพาหนะยามค่ำคืนอย่างมาก ซึ่งส่งผลให้การตัดสินใจของผู้ขับขี่มีน้อย และไม่สามารถมีการแก้ปัญหาได้ทันถ่วงทีเมื่อเกิดเหตุกะทันหันที่ต้องการใช้การตัดสินใจ และส่งท้ายก็ก่อให้เกิดอุบัติเหตุตามมา รวมถึงสภาพภูมิอากาศทำให้ทัศนะวิสัยในการขับขี่ไม่ดี ทำให้ผู้ขับขี่คาดการณ์สถานการณ์ล่วงหน้าไม่ดี ขาดสมรรถนะในการมองเห็น ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการขับขี่ของผู้ขับขี่น้อยลงตามไปด้วย แต่สภาพภูมิอากาศไม่มีหน่วยงานไหนที่จะสามารถควบคุมได้ แต่ยานพาหนะของผู้ขับขี่ควรที่จะมีอุปกรณ์ช่วยเหลือให้มีสมรรถนะในการมองเห็นและประสิทธิภาพการขับขี่ดีขึ้น เช่น ถ้าฝนตกก็ควรมีที่ปัดน้ำฝน ถ้ามีหมอกก็ควรมีไฟตัดหมอก เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุที่อาจจะเกิดขึ้นในการขับขี่ได้ และที่สำคัญไม่ควรประมาทขับขี่รถด้วยความเร็ว ซึ่งอาจจะทำให้เกิดอุบัติเหตุและเสียชีวิตได้

มาตรการการดำเนินงานการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน

มาตรการการดำเนินงานการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนน ของศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ควรดำเนินการดังนี้

1. การสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างทั่วถึงเพื่อเป็นกลไกในการสร้างความตระหนักให้กับประชาชนให้มีความรู้ และรับรู้เกี่ยวกับนโยบายที่เกิดขึ้น เป็นต้น ตามแนวคิดของมาร์วิน อี ออลเซน (Marvin E. Olsen) กล่าวว่าการจัดระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความมีระเบียบในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องเพราะปกติประชาชนไม่ค่อยตระหนักถึงอันตรายจากอุบัติเหตุเท่าไหร่ โดยเฉพาะการสวมใส่หมวกนิรภัยหรือการขับขี่รถยนต์ที่ต้องคาดเข็มขัด โดยเฉพาะวินัยจราจรประชาชนยังไม่ได้ใส่ใจปฏิบัติกันอย่างจริง ๆ จัง ๆ เท่าไรนัก ดังนั้นคิดว่าควรส่งเสริมและเสริมสร้างความตระหนักให้กับประชาชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนให้มากขึ้น

2. การสร้างความเข้าใจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและทิศทางของประเทศ ตามแนวคิดของมาร์วิน อี. ออลเซน (Marvin E. Olsen) กล่าวว่าการจัดระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความมีระเบียบในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากปัญหาเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มที่จะบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือการเสพสารเสพติดแล้วขับขี่รถจักรยานยนต์เพิ่มขึ้น จึงมีความคิดเห็นว่าควรให้กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและกรมสรรพสามิตร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรณรงค์ให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนอย่างจริงจังเกี่ยวกับผลกระทบจากการเมาแล้วขับ ตลอดจนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้รับทราบและปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 อย่างเคร่งครัดด้วย

3. การจัดทำระบบข้อมูลเพื่อติดตามความคืบหน้าในการทำงาน และการจัดทำรายงานให้องค์กรเหล่านั้นได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะลดความเสี่ยงที่จะทำให้นโยบาย

ด้านความปลอดภัยทางถนนไม่ถูกลดระดับ ความสำคัญ ตามแนวคิดของ มาร์วิน อี. ออลเซน กล่าวว่า การจัดระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความมีระเบียบในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งทางสถานีนครบาลเตาปูน มีการให้ความรู้ความปลอดภัยบนท้องถนนและรณรงค์เกี่ยวกับอันตรายจากใช้รถใช้ถนนเป็นประจำทุก ๆ ปี ทั้งการออกไปให้ความรู้ของตำรวจที่มีส่วนในงานรับผิดชอบนี้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีการลงมาให้ความรู้ความปลอดภัยบนท้องถนนและการรณรงค์กันมาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุในเขตนครบาลเตาปูน

ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อมาตรการในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลปีใหม่

ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อมาตรการในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลปีใหม่ จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ควรดำเนินการดังนี้

1. ปัจจัยด้านคน

1.1 ความสามารถในการขับขี่ยานพาหนะลดลงจากการดื่มของมึนเมา หรือการใช้สารเสพติด ควรรณรงค์เพื่อป้องกันการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ให้มากขึ้น เนื่องเพราะสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน สามารถเข้าถึงกลุ่มบุคคลได้ในวงกว้าง ภายใต้งบการรณรงค์ที่จำกัด ดังนั้น การสามารถประยุกต์ใช้หรือสร้างการรณรงค์การงดดื่มของมึนเมาหรือการใช้สารเสพติดต่าง ๆ ได้ จะทำให้เกิดการป้องกันและหยุดยั้งได้เป็นอย่างดี

1.2 สภาพร่างกายไม่พร้อมในการควบคุมรถ เนื่องจากความอ่อนเพลียจากการขับขี่รถเป็นเวลานาน ผู้ขับขี่ควรตรวจสอบสภาพร่างกายของผู้ขับขี่ก่อนขับยานพาหนะออกสู่ท้องถนนเสมอว่าตนเองมีความพร้อมในการขับขี่รถมากน้อยแค่ไหน อาทิเช่น การพักผ่อนไม่เพียงพอ การหักโหมขับรถเป็นเวลานานจนเกินไปจะเกิดการอ่อนเพลียจากการขับรถเป็นเวลานาน ซึ่งหากผู้ขับขี่มีสภาพร่างกายไม่พร้อมต่อการขับขี่ยานพาหนะก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งต่อการเกิดอุบัติเหตุได้ อาทิเช่น การหลับใน

1.3 ผู้ขับขี่และผู้โดยสารยานพาหนะมีพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้รถใช้ถนน ผู้ขับขี่ยานพาหนะไม่ว่าจะเป็นยานพาหนะส่วนตัว หรือยานพาหนะที่รับส่งผู้โดยสาร ก็ไม่ควรใช้อารมณ์เข้ามามีส่วนในการขับขี่ยานพาหนะของท่าน จะเห็นได้ชัดว่า บางคนนั้นเมื่อมีอารมณ์โกรธก็ขับรถเร็ว ฉุนเฉียว แสดงอารมณ์โกรธให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะท่านอื่นทราบว่าตนไม่พอใจ ซึ่งเมื่อมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกะทันหัน ผู้ขับขี่จะไม่สามารถปรับการตัดสินใจหรือปรับความคิด อาจส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุอย่างง่ายดาย และส่งผลต่อผู้อื่นด้วย

1.4 ความประมาทเลินเล่อของผู้ขับขี่ยานพาหนะและผู้ใช้เส้นทางจากการเล่นน้ำสงกรานต์ เนื่องจากเทศกาลสงกรานต์ หรือปีใหม่ไทย ประชาชนก็ทราบทั่วไปว่าเป็นช่วงที่มีอุบัติเหตุบนท้องถนนเกิดขึ้นมากที่สุด เพราะประชาชนสนุกสนาน และถูกมอมเมาด้วยแอลกอฮอล์อ่อน ๆ หรืออาจเกิดจากความคึกคะนองในหมู่เพื่อน ที่อาจส่งผลให้ผู้ขับขี่ขับยานพาหนะของตนด้วยความประมาทเลินเล่อ

2. ปัจจัยด้านยานพาหนะ

2.1 พัฒนาความพร้อมด้านอุปกรณ์พื้นฐานในรถยนต์ อุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการขับขี่ยานพาหนะก็มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดอุบัติเหตุ หากอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการขับขี่ยานพาหนะของท่านเกิดความเสียหาย ชำรุด ท่านควรจัดการซ่อมบำรุงอุปกรณ์เหล่านั้นทันที อาทิเช่น เบรก ไฟเลี้ยว ไฟท้าย ฯลฯ ให้อุปกรณ์พื้นฐานเหล่านี้มีความพร้อมต่อการนำยานพาหนะของท่านออกสู่ท้องถนน

2.2 รณรงค์หยุดยั้งการปรับแต่งสภาพยานพาหนะคือ ยานพาหนะที่มีการดัดแปลงและใช้งานผิดประเภทส่งผลต่อประสิทธิภาพและมาตรฐานความปลอดภัยของยานพาหนะ ควรมีการรณรงค์หยุดยั้งการปรับแต่งสภาพยานพาหนะ คือ ควรออกกฎสำหรับการหยุดยั้งยานพาหนะที่มีการดัดแปลงและใช้งานผิดประเภทออกสู่ท้องถนน เพราะเหตุผลเหล่านี้ส่งผลต่อประสิทธิภาพและมาตรฐานความปลอดภัยซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุทางถนนได้เช่นกัน

2.3 รณรงค์การบรรทุกที่ไม่ปลอดภัย เช่น บรรทุกน้ำหนักเกินกำหนด หรือบรรทุกคนโดยสารท้ายกระบะ ควรจัดให้มีการรณรงค์การบรรทุกที่ไม่ปลอดภัย อาทิเช่น บรรทุกน้ำหนักเกินกำหนด หรือบรรทุกคนโดยสารท้ายกระบะ ซึ่งเราจะเห็นพฤติกรรมเช่นนี้ทั่วไปในท้องถนนของประเทศไทยที่มีการบรรทุกของจนน้ำหนักเกินเกณฑ์มาตรฐานที่กฎหมายอนุญาต หรือการที่รถกระบะใช้บรรทุกคนไว้ท้ายรถกระบะอย่างหนาแน่นจนมีน้ำหนักเกินเกณฑ์มาตรฐานที่กฎหมายกำหนด ซึ่งการกระทำเหล่านี้เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุทั้งสิ้น

3. ปัจจัยด้านถนน

3.1 พัฒนารูปแบบการคมนาคมที่เหมาะสมกับเทศกาลด้วยการพัฒนาสภาพการจราจรที่เป็นระบบ ลดความหนาแน่นรัฐบาลควรจัดให้มีการพัฒนารูปแบบการคมนาคมที่เหมาะสมกับเทศกาลด้วยการพัฒนาสภาพการจราจรอย่างเป็นระบบ เพื่อลดความหนาแน่นของรถที่สัญจรผ่านไปมาในช่วงเทศกาล เนื่องจากประเทศไทยมีรถเยอะมาก และช่วงเทศกาลผู้คนก็หลั่งไหลเดินทางกันเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้การจราจรติดขัด ผู้คนเร่งรีบ จึงทำให้บางทีการดูรถที่สวนไปมาไม่ถี่ถ้วนส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุตามมา

3.2 พัฒนาอุปกรณ์ควบคุมการจราจรชำรุด ลักษณะทางกายภาพไม่สมบูรณ์ การก่อสร้างไม่แล้วเสร็จโดยไม่ติดตั้งสัญญาณเตือน นอกจากมาตรการในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุแล้ว รัฐบาลควรจัดให้มีการพัฒนาอุปกรณ์ควบคุมการจราจรที่ชำรุด เสียหาย หรือลักษณะทางกายภาพไม่สมบูรณ์ อาทิเช่น ทางถนนที่ชำรุด และอีกปัจจัยหนึ่ง คือ การที่รัฐบาลมีการก่อสร้างที่ไม่แล้วเสร็จและไม่มีการติดตั้งสัญญาณเตือนให้ผู้ขับขี่ทราบว่าทางตรงนี้มีการซ่อมแซมอยู่ หากมีการแก้ไขจากทางรัฐบาลจะช่วยลดอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นได้ไม่มากก็น้อยที่จะช่วยให้ประชาชนปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

4. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุ

4.1 พัฒนาไฟฟ้าส่องสว่างชำรุดหรือไม่เพียงพอ ในการเกิดอุบัติเหตุไม่ใช่เพียงแค่ความประมาทส่วนบุคคลของผู้ขับขี่ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนในการก่อให้เกิดอุบัติเหตุนั้นก็คือ ไฟถนนที่ไม่เพียงพอต่อการขับขี่ ซึ่งเราพบเห็นได้ทั่วไปบนทางถนน บางช่วงก็มีไฟฟ้าที่ชำรุดติดต่อกันเป็นทางยาว จนทำให้สถานที่นั้นกลายเป็นที่อับมุม และเปลี่ยว หรือในบางพื้นที่ ที่ไม่มีไฟฟ้าริมถนน ทำให้ยากต่อทัศนะการมอง ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวรัฐบาลควรมีการจัดให้มีการพัฒนาไฟฟ้าให้ส่องสว่างเพียงพอ จัดให้มีการดูแลไฟฟ้าบนท้องถนนส่วนที่ชำรุดหรือไม่เพียงพอ เพื่อให้ประชาชนได้รับความปลอดภัย

4.2 แจ้งเตือน เตรียมพร้อมรับมือกับสภาพภูมิอากาศทำให้ทัศนะวิสัยในการขับขี่ไม่ดีสำหรับการพัฒนาอีกด้านหนึ่งของความปลอดภัยบนท้องถนน คือจัดให้มีการแจ้งเตือนสภาพแวดล้อมสภาพภูมิอากาศของทางที่ผู้ขับขี่กำลังจะขับขี่ผ่านไป ซึ่งทางที่มีภูมิอากาศไม่ดี อาทิเช่น การต้องขับขี่ผ่านทางที่มีฝนตกหนัก หรือทางที่มีหมอกจัด ทางข้างหน้ามีน้ำท่วมขังสูง ฯลฯ ที่ทางรัฐบาลควรให้ความสำคัญ และจัดบริการแจ้งเตือนให้กับประชาชนในจุดสำคัญต่าง ๆ อาทิเช่น ทางสี่แยกที่กำลังจะไปในทางที่มีภูมิอากาศนั้น ๆ ให้มีการประกาศเพื่อแจ้งเตือนกับผู้ขับขี่ เพื่อที่ผู้ขับขี่จะได้เลือกเส้นทางอื่นหรือมีวิธีรับมือกับสภาพภูมิอากาศนั้น ๆ ได้อย่างดี

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์ คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร จากสถานีตำรวจในสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 2 จำนวน 11 สถานี ตัวแทนสถานีละ 2 ราย รวมทั้งหมดจำนวน 22 ราย โดยมีการส่งแบบสัมภาษณ์ถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจล่วงหน้า ก่อนที่จะนัดสัมภาษณ์ โดยใช้เวลาในการศึกษาวิจัยทั้งหมด 10 เดือน

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ตั้งแต่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน) กรณีศึกษา: กองบังคับการตำรวจนครบาล 2” จะพบว่า การเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนเกิดจากหลายปัจจัยทั้ง คน ยานพาหนะ ถนน และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถในการขับขี่ของคน กำหนดให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติดำเนินนโยบายการป้องกันและลดอุบัติเหตุอย่างต่อเนื่องต่อไปโดยให้ความสำคัญกับคดีเมาแล้วขับ ขับรถเร็ว หรือการขับรถแซงคันกันในที่คับขัน รวมถึงมีการควบคุมให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้รับทราบและปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 อย่างเคร่งครัดด้วย เพื่อให้การขับเคลื่อนของนโยบาย

ส่งเสริมและลดอุบัติเหตุบนถนนบรรลุตามเป้าหมายได้ รวมทั้งควรมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทุกสื่ออย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเกิดความตระหนัก ส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยทางถนนร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาร์วิน อี. ออลเซน (Marvin E. Olsen) กล่าวว่าการจัดระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความมีระเบียบในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากการจัดระเบียบสังคม เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดวินัยและพฤติกรรมในการขับขี่ยานพาหนะของผู้ขับขี่ ให้ตระหนักถึงอันตรายของอุบัติเหตุบนท้องถนนและปฏิบัติตามกฎหมายจราจร รวมถึงทางด้านสภาพร่างกายของผู้ขับขี่ที่ไม่พร้อมในการควบคุมรถ มีอาการอ่อนเพลียเหนื่อยล้าจากการขับขี่ รวมถึงพักผ่อนไม่เพียงพอ มีความประมาทเลินเล่อ และทางด้านสภาพจิตใจที่ไม่พร้อมสำหรับการตัดสินใจในการขับขี่บนท้องถนน โดยอาจมีสาเหตุมาจากอารมณ์ของผู้ขับขี่ยานพาหนะในขณะขับขี่ในขณะนั้น จึงเห็นว่า ตามท้องถนนที่เป็นระยะทางไกลจะมีสถานที่ให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะตามท้องถนนได้พักผ่อน นอน พักดื่มน้ำ ล้างหน้า เพื่อขับขี่ยานพาหนะให้ถึงจุดหมายปลายทางอย่างปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางด้านความปลอดภัยของท้องถนนของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2554) ซึ่งได้กล่าวถึงระบบที่เอื้อต่อความปลอดภัย นั่นคือข้อจำกัดในสมรรถนะของมนุษย์และความเปราะบางของร่างกายมนุษย์ ฉะนั้นในการขับขี่ยานพาหนะจะต้องเตรียมพร้อมร่างกายและจิตใจของผู้ขับขี่ให้มีความพร้อมอยู่เสมอเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ ฉะนั้น จึงมีการกำหนดมาตรการควบคุมความปลอดภัยโดยการเสริมสร้างความตระหนักให้กับประชาชนให้มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนให้มากขึ้น หากใครไม่ปฏิบัติตามกฎหมายต้องดำเนินการตามบทลงโทษอย่างจริงจังตามกฎหมายและระเบียบที่ควรปฏิบัติในขณะขับขี่ยานพาหนะบนทางถนนเพื่อให้เกิดความปลอดภัย มีการให้ความรู้ความปลอดภัยบนท้องถนนและรณรงค์เกี่ยวกับอันตรายจากใช้รถใช้ถนนเป็นประจำทุก ๆ ปี ทั้งการออกไปให้ความรู้ของตำรวจที่มีส่วนในงานรับผิดชอบนี้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีการให้ความรู้ความปลอดภัยบนท้องถนนและการรณรงค์กันมาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ

ด้านยานพาหนะ ต้องคอยตรวจสอบอุปกรณ์พื้นฐานในรถยนต์ ถ้าอุปกรณ์หรืออะไหล่ยานพาหนะส่วนใดเกิดขัดข้องก็อาจจะก่อเกิดอันตราย ต่อให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะคันนั้นตรวจเช็คความชำรุดหรือความเสียหายของอะไหล่ยานพาหนะในการขับขี่ เพื่อเดินทางแต่ละครั้งนั้นจึงมีความสำคัญอย่างมาก และอุปกรณ์บางตัวก็ต้องใช้เพื่อควบคุมรถให้อยู่ในความควบคุมของผู้ขับขี่ยานพาหนะนั้น ซึ่งถ้าเกิดความผิดพลาด อาจก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่ผู้ขับขี่เองและผู้ขับขี่ท่านอื่นที่ใช้ถนนร่วมกันได้ รวมถึงไม่ควรปรับแต่งดัดแปลงยานพาหนะ คือ ยานพาหนะที่มีการดัดแปลงและใช้งานผิดประเภทส่งผลต่อประสิทธิภาพและมาตรฐานความปลอดภัยของยานพาหนะ การดัดแปลงยานพาหนะนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน เพราะทางบริษัทที่ผลิตยานพาหนะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรถจักรยานยนต์ รถยนต์สี่ประตู รถยนต์กระบะหรือแม้แต่รถสิบล้อ ล้วนผลิตออกมาให้มีความปลอดภัย

มากที่สุด ตามความควบคุมของกรมการขนส่ง แต่ผู้ขับขี่บางคนนำยานพาหนะไปดัดแปลง ปรับแต่งเปลี่ยนอะไหล่ให้ยานพาหนะ ทำให้การควบคุมของยานพาหนะไม่ปลอดภัยตามมาตรฐานของกรมการขนส่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ที่กล่าวว่าการใช้ยานพาหนะที่ปลอดภัยจะเพิ่มความปลอดภัยบนท้องถนน ฉะนั้นจึงมีการแนะนำผู้ขับขี่ให้มีการพัฒนาความพร้อมด้านอุปกรณ์พื้นฐานในรถยนต์อยู่เสมอ ทั้งตามระบบสื่อออนไลน์และตามจุดตรวจต่าง ๆ อุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการขับขี่ยานพาหนะก็มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดอุบัติเหตุ หากอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการขับขี่ยานพาหนะของท่านเกิดความเสียหาย ชำรุด ท่านควรจัดการซ่อมบำรุงอุปกรณ์เหล่านั้นทันที อาทิเช่น เบรก ไฟเลี้ยว ไฟท้าย ฯลฯ ให้อุปกรณ์พื้นฐานเหล่านี้มีความพร้อมต่อการนำยานพาหนะของท่านออกสู่ท้องถนน รวมถึงรณรงค์ให้หยุดยั้งการปรับแต่งสภาพยานพาหนะคือยานพาหนะที่มีการดัดแปลงและใช้งานผิดประเภทส่งผลต่อประสิทธิภาพและมาตรฐานความปลอดภัยของยานพาหนะ ควรมีการรณรงค์หยุดยั้งการปรับแต่งสภาพยานพาหนะ คือ ควรออกกฎสำหรับการหยุดยั้งยานพาหนะที่มีการดัดแปลงและใช้งานผิดประเภทออกสู่ท้องถนน เพราะเหตุผลเหล่านี้ส่งผลต่อประสิทธิภาพและมาตรฐานความปลอดภัย

ด้านถนน กล่าวคือ สภาพการจราจรที่หนาแน่น อุปกรณ์ควบคุมการจราจรชำรุด ถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อ ก่อให้เกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนได้เช่นกัน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลต้องคอยตรวจตราอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายในระยะยาว หากพบว่ามีอุปกรณ์หรือถนนชำรุดเสียหายต้องรีบแก้ไขโดยทันที เพื่อไม่ให้เกิดความบกพร่องของเส้นทาง และป้องกันการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ที่จะมีการเดินทางอย่างหนาแน่น ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนารูปแบบการคมนาคมที่เหมาะสมกับช่วงเทศกาล มีการพัฒนาสภาพการจราจรอย่างเป็นระบบ เพื่อลดความหนาแน่นของรถที่สัญจรผ่านไปมาในช่วงเทศกาล เนื่องจากประเทศไทยมีรถเยอะมาก และช่วงเทศกาลผู้คนก็หลั่งไหลเดินทางกันเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้การจราจรติดขัด ผู้คนเร่งรีบ จึงทำให้บางทีการดูรถที่สวนไปมาไม่ถี่ถ้วนส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุตามมา รวมทั้ง พัฒนาอุปกรณ์ควบคุมการจราจรที่ชำรุดลักษณะทางกายภาพไม่สมบูรณ์ การก่อสร้างไม่แล้วเสร็จโดยไม่ติดตั้งสัญญาณเตือน นอกจากมาตรการในการดำเนินการป้องกันและลดอุบัติเหตุแล้ว รัฐบาลควรจัดให้มีการพัฒนาอุปกรณ์ควบคุมการจราจรที่ชำรุด เสียหาย หรือลักษณะทางกายภาพไม่สมบูรณ์ อาทิเช่น ทางถนนที่ชำรุด และอีกปัจจัยหนึ่ง คือการที่รัฐบาลมีการก่อสร้างที่ไม่แล้วเสร็จ และไม่มีการติดตั้งสัญญาณเตือนให้ผู้ขับขี่ทราบว่าทางตรงนี้มีการซ่อมแซมอยู่ หากมีการแก้ไขจากทางรัฐบาลจะช่วยลดอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นได้ไม่มากก็น้อยที่จะช่วยให้ประชาชนปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมของการขับขี่ยานพาหนะไม่เอื้อต่อการขับขี่ เช่น ไฟฟ้าส่องสว่างชำรุดหรือไม่เพียงพอ สิ่งที่ช่วยให้มีการตัดสินใจในการขับขี่ยานพาหนะ คือ ไฟฟ้าที่คอยส่องสว่างบนท้องถนน ซึ่งถ้าไฟฟ้าที่คอยส่องสว่างบนท้องถนนเกิดความชำรุดหรือเสียหาย อาจส่งผลเสียให้แก่ผู้ขับขี่

ยานพาหนะยามค่ำคืนอย่างมาก ซึ่งส่งผลให้การตัดสินใจของผู้ขับขี่มีน้อย และไม่สามารถมีการแก้ปัญหาได้ทันท่วงที เมื่อเกิดเหตุกะทันหันที่ต้องการใช้การตัดสินใจ และส่งท้ายก็ก่อให้เกิดอุบัติเหตุตามมา รวมถึงสภาพภูมิอากาศทำให้ทัศนะวิสัยในการขับขี่ไม่ดี ทำให้ผู้ขับขี่คาดการณ์สถานการณ์ล่วงหน้าได้ไม่ดี ขาดสมรรถนะในการมองเห็น ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการขับขี่ของผู้ขับขี่น้อยลงตามไปด้วย แต่สภาพภูมิอากาศไม่มีหน่วยงานไหนที่จะสามารถควบคุมได้ แต่ยานพาหนะของผู้ขับขี่ควรที่จะมีอุปกรณ์ช่วยเหลือให้มีสมรรถนะในการมองเห็นและประสิทธิภาพการขับขี่ดีขึ้น เช่น ถ้าฝนตกก็ควรมีที่ปัดน้ำฝน ถ้ามีหมอกก็ควรมีไฟตัดหมอก เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุที่อาจจะเกิดในการขับขี่ได้ และที่สำคัญไม่ควรประมาทขับขี่รถด้วยความเร็ว ซึ่งอาจจะทำให้เกิดอุบัติเหตุและเสียชีวิตได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาร์วิน อี ออลเซน (Marvin E. Olsen) กล่าวว่าการจัดระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความมีระเบียบในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากการจัดระเบียบสังคม จะนำไปสู่การสร้างระเบียบวินัยของพลเมือง เพื่อให้ประชาชนหรือหน้างานที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงกฎหมายและระเบียบที่ควรปฏิบัติในขณะขับขี่ยานพาหนะ ฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาจะต้องมีการพัฒนาแก้ไขอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ชำรุด เสียหายหรือไม่เพียงพอ ซึ่งปัจจุบันพบเห็นได้ทั่วไปบนทางถนน บางช่วงก็มีไฟฟ้าที่ชำรุดติดต่อกันเป็นทางยาวจนทำให้สถานที่นั้นกลายเป็นที่อับมุม และเปลี่ยว หรือในบางพื้นที่ที่ไม่มีไฟฟ้าริมถนน ทำให้ยากต่อทัศนะการมอง ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวรัฐบาลควรมีการจัดให้มีการพัฒนาไฟฟ้าให้ส่องสว่างเพียงพอ จัดให้มีการดูแลไฟฟ้าบนท้องถนนส่วนที่ชำรุดหรือไม่เพียงพอ เพื่อให้ประชาชนได้รับความปลอดภัย ส่วนในด้านสภาพของภูมิกาศ ควรมีการแจ้งเตือนให้เตรียมพร้อมรับมือกับสภาพภูมิอากาศทำให้ทัศนะวิสัยในการขับขี่ไม่ดี สำหรับการพัฒนาอีกด้านหนึ่งของความปลอดภัยบนท้องถนน คือจัดให้มีการแจ้งเตือนสภาพแวดล้อมสภาพภูมิอากาศของทางที่ผู้ขับขี่กำลังจะขับขี่ผ่านไป ซึ่งทางที่มีภูมิอากาศไม่ดี อาทิ การต้องขับขี่ผ่านทางที่มีฝนตกหนัก หรือทางที่มีหมอกจัด ทางข้างหน้ามีน้ำท่วมขังสูง ฯลฯ ที่ทางรัฐบาลควรให้ความสำคัญและจัดบริการแจ้งเตือนให้กับประชาชนในจุดสำคัญต่าง ๆ อาทิ ทางสี่แยกที่กำลังจะไปในทางที่มีภูมิอากาศนั้น ๆ ให้มีการประกาศเพื่อแจ้งเตือนกับผู้ขับขี่ เพื่อที่ผู้ขับขี่จะได้เลือกเส้นทางอื่น หรือมีวิธีรับมือกับสภาพภูมิอากาศนั้น ๆ ได้อย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งกรมการขนส่งทางบก สถานีตำรวจ ต้องมีการเข้มงวดในการตรวจจับผู้ที่กระทำความผิดกฎหมายจราจรและผู้ที่ฝ่าฝืนป้ายสัญญาณจราจรต่าง ๆ การบรรทุกสิ่งของเกินที่กฎหมายกำหนด การดัดแปลงสภาพรถและผู้ขับขี่ที่ดื่มเครื่องดื่มที่มึนเมาแล้วขับขี่ยานพาหนะ เพื่อลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน และพัฒนาสภาพแวดล้อมในการเดินทางให้มีความปลอดภัยแก่ผู้ขับขี่ อาทิ ไฟส่องสว่างบนถนน สภาพพื้นถนน ป้ายสัญลักษณ์ แจ้งเตือนต่าง ๆ ให้มีการมองเห็นที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ขับขี่ได้ปฏิบัติตามกันอย่างเป็นระเบียบ

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรออกไปให้ความรู้และอันตรายจากการใช้รถใช้ถนนให้มีความทั่วถึงผู้ขับขี่รถยานพาหนะทุกคน เพื่อให้ประชาชนที่ใช้รถมีความตระหนักและปฏิบัติตามกฎหมายจราจร เพื่อผู้ที่ใช้รถใช้ถนนมีความปลอดภัยบนท้องถนนทั้งตัวผู้ขับขี่และผู้ขับขี่ท่านอื่นที่ใช้ทางถนนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. การศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ตั้งแต่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน ศึกษาจากเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานและมีความหลากหลาย เพื่อผลของการวิจัยที่มีประสิทธิภาพโดยรูปแบบการวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามนโยบายในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนและเป็นประโยชน์ต่อการนำมาวิจัยเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา

2. การศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ตั้งแต่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความปลอดภัยทางถนน ควรศึกษาจากพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน โดยรูปแบบการวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามนโยบายในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนและเป็นประโยชน์ต่อการนำมาวิจัยเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2554). **แผนที่นำทางเชิงกลยุทธ์ ทศวรรษ แห่งความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2554- 2563**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการ ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย.

กองบังคับการตำรวจนครบาล 2. (2559). **หน่วยงานในสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 2**. ค้นเมื่อ สิงหาคม 18, 2559, จาก http://div2.metro.police.go.th/index.php/77-mega-content.

กัลลิกา ฉินวิรุฬห์ศิริทรัพย์. (2557, พฤษภาคม-สิงหาคม). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดื่มสุราของผู้ถูกคุมความประพฤติคดีเมาแล้วขับ. **วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**, **25** (2), 91-100.

กาญจนา ทองทั่ว และคณะ. (2555) **โครงการกระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยทางถนนของนักศึกษาและชุมชนรอบมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีระยะที่ 1**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

พรพิไล นิยมถิ่น, พิชัย บุญมี และจินตนา โนนนอก. (2559). **การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจราจรด้วยเครือข่ายด่านซ้ายปลอดภัย.** ค้นเมื่อ สิงหาคม 18, 2559, จาก http://www.niems.go.th/th/Upload/File/255904211516242060_3I0SyTqHDEQdrXCY.pdf

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.). (2548). **เส้นทางอุบัติ....แห่งอุบัติเหตุ.** กรุงเทพฯ: B612.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการป้องกันและลดอุบัติเหตุบนถนน พ.ศ. 2554. (2554). **ราชกิจจานุเบกษา** (เล่มที่ 128). ตอนพิเศษ 4 ง (14 มกราคม).

ศิริแข ขันทองคำ. (2553). **โครงการศึกษาและพัฒนาสถานศึกษาต้นแบบการดำเนินงานลดอุบัติเหตุทางถนนกรณีศึกษา: โรงเรียนมหศิราธิบดีและวิทยาลัยนครราชสีมา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

ศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยทางถนน. (2559). **สถิติอุบัติเหตุทางถนนช่วงเทศกาลปีใหม่ 2551-2558**. ค้นเมื่อ สิงหาคม 18, 2559, จาก http://www.accident.or.th/datacenter/index.php/2015-10-13-04-59-29/133-2551-2559

สถาบันพระปกเกล้า. (2548). **รายงานสรุปผลช่วงเทศกาลปีใหม่ 2548.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สำนักข่าวอิสรา. (2559). **อุบัติเหตุกับผลต่อสุขภาพของคนไทย.** ค้นเมื่อ สิงหาคม 18, 2559, จาก http://www.isranews.org/isra-news/item/42298-roads.html.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). **เทศกาลไทยกับภัยอุบัติเหตุ.** ค้นเมื่อ สิงหาคม 18, 2559, จาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_songkran.jsp

สุรางค์ศรี ศีตมโนชญ์ และคณะ. (2548). **การประเมินรูปแบบการแก้ไขปัญหาการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจร อย่างมีส่วนร่วมโดยอาศัยทรัพยากรและศักยภาพในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตและกระบี่.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.).

การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Development of a Data Storage System for Graduate Students for use in Internal Education Quality Assurance at the Curriculum Level Faculty of Associated Medical Sciences, Khon Kaen University

วราภรณ์ บรรยงค์[1]

Waraporn Banyong

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์การศึกษาสภาพปัญหาของระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูล เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 8 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ ผลการตรวจสอบคุณภาพได้ค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ 1.00 และทำการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดเก็บข้อมูล คือ ปัญหาด้านการออกแบบระบบและปัญหาด้านข้อมูล 2) แนวทางในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ การปรับรูปแบบระบบจัดเก็บข้อมูลจากเดิมที่ใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ เอ็กเซล เปลี่ยนมาใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ผลการพัฒนา คือ สามารถจัดเก็บข้อมูลได้จำนวนมาก วิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงและบริหารข้อมูลผ่านหน้ารายงานของระบบได้ทันทีและสามารถกำหนดสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลสำหรับผู้ใช้งานได้ ทำให้มีความปลอดภัยในการใช้ข้อมูลสูง

คำสำคัญ: *ระบบการจัดเก็บข้อมูล การประกันคุณภาพภายใน ไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ*

Abstract

This article aims to study the problems of the graduate student data collection system and to study the guidelines for the development of data storage systems for use in internal quality assurance, Faculty of Associated Medical Sciences, Khon Kaen University. Data was collected from eight key informants, selecting specific key informants. The tool

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Student Bachelor of Public Administration in Public Administration, Khon Kaen University

used was the interview form. The results of the quality inspection were given a content validity index of 1.00 and the content was analyzed. It was found that: 1) The problems and obstacles in data storage were system design problems and data problems. 2) The guidelines for developing a data collection system for graduate students for use in internal quality assurance by the Faculty of Associated Medical Sciences at Khon Kaen University were to adjust the data collection format from the former using the Microsoft Excel program to the Microsoft Power BI program. The development result found that you could store a lot of data, analyze it accurately, quickly, and efficiently, and manage it instantly via the Dashboard, which was capable of assigning access rights to users. This makes it highly secure in the use of data.

Keywords: *Storage System, Internal Quality Assurance, Microsoft Power BI*

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนาและมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนทรัพยากร ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาระดับปริญญาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงมีหน้าที่ร่วมกับสถานศึกษาในการจัดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553: 9)

ในด้านของกลไกการประกันคุณภาพ ผู้ที่มีความสามารถส่งผลให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง คือ คณะกรรมการระดับนโยบายและผู้บริหารสูงสุดของสถาบันที่จะต้องให้ความสำคัญและกำหนดนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนและเข้าใจร่วมกันทุกระดับ โดยมอบหมายให้หน่วยงานหรือคณะกรรมการรับผิดชอบในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของคณะกรรมการหรือหน่วยงานนี้ คือ การจัดระบบประกันคุณภาพพร้อมทั้งตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับสถาบัน ระบบประกันคุณภาพที่ใช้ต้องสามารถเชื่อมโยงให้เกิดคุณภาพของการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับภาควิชาหรือสาขาวิชา ระดับคณะวิชา ไปจนถึงระดับสถาบัน โดยอาจจัดทำคู่มือคุณภาพในแต่ละระดับ

เพื่อกำกับการดำเนินงาน แต่ที่สำคัญคณะกรรมการหรือหน่วยงานนี้ต้องประสานงานและผลักดันให้เกิดระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ สามารถร่วมงานกันได้ในทุกระดับ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553: 13)

การวิเคราะห์และวัดผลดำเนินงานเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการประกันคุณภาพ การวัดและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานจะไม่สามารถทำได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพหากปราศจากฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศที่เป็นจริง ถูกต้องตรงกันทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ภาควิชา คณะวิชา และสถาบัน ตลอดจนเป็นข้อมูลที่สามารถเรียกใช้ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นระบบสารสนเทศที่ดี มีประสิทธิภาพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษา และส่งผลต่อคุณภาพในทุกขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงานประจำ การตรวจสอบประเมิน จนถึงการปรับปรุงและการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553: 13)

จากข้อมูลเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าระบบการจัดเก็บข้อมูลนั้นมีความสำคัญมากต่อการประกันคุณภาพภายใน และจากประสบการณ์ที่เข้าไปเรียนรู้การทำงานด้านวิชาการของคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าระบบการจัดเก็บข้อมูลการประกันคุณภาพภายในคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นนั้น มีข้อมูลหลักสูตรที่เปิดสอนจำนวนมากทำให้เกิดมีการกระจายในการจัดเก็บข้อมูลตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ส่งผลให้ข้อมูลที่จัดเก็บไม่เป็นระบบและไม่เป็นฐานข้อมูลในระบบเดียวกัน โดยเฉพาะข้อมูลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มีการจัดเก็บข้อมูลตามหลักสูตรที่พนักงานได้รับมอบหมาย ดังนั้นเมื่อต้องใช้ข้อมูลในแต่ละส่วนจึงสร้างความลำบากให้แก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน เช่น ในการประชุมและการใช้ข้อมูลเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมโดยเป็นเอกสารต้องใช้ระยะเวลาในการเข้าถึงข้อมูล สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่ระบุว่ามีปัญหาการเข้าถึงข้อมูล ข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่เนื้อหาข้อมูลไม่ถูกต้องตรงกัน เนื่องจากมีที่มาหลายแหล่งไม่สามารถนำข้อมูลผลการประเมินย้อนหลังในปีการศึกษาก่อนหน้ามาเปรียบเทียบและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ จึงควรพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลให้มีประสิทธิภาพเพราะเป็นปัญหาในการจัดทำรายงานการประเมินตนเองของหลักสูตร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 30 สิงหาคม 2564)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้นเป็นที่มาของการศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศึกษาสภาพปัญหาของระบบการจัดเก็บข้อมูลการประกันคุณภาพภายใน และนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้กับการประกันคุณภาพภายใน คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการสำหรับการประกันคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาของระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการประกันคุณภาพ

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกิจกรรมหรือปฏิบัติการที่มีแผนและเป็นระบบที่สถาบันการศึกษาดำเนินงานตามแผนและระบบที่กำหนดเพื่อให้ผลผลิตทางการศึกษามีคุณภาพมาตรฐานตามปรัชญา พันธกิจ และจุดมุ่งหมายที่กำหนด และสร้างความคิดเห็นให้กับผู้รับบริการ (บัณฑิต ผู้ปกครอง และผู้ใช้บัณฑิต) (ไพบูลย์ เปานิล, 2543: 16) โดยการประกันคุณภาพการศึกษามุ่งเน้นคุณภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาตามพันธกิจที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้นั้น จะทำให้ผลผลิตของการศึกษามีคุณภาพ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542: 10) ป้องกันไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ ปกป้องผลประโยชน์ของผู้เรียนผู้ปกครองตลอดจนสังคมโดยส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 7; จุฑา เทียนไทย และจินตนา ชาญชัยศิลป์, 2544: 5)

ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การมีระบบและกลไกในการควบคุม ตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานในแต่ละองค์ประกอบคุณภาพ ตามดัชนีบ่งชี้ที่กำหนดเพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนได้มั่นใจว่าสถานศึกษานั้น ๆ สามารถให้ผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547: 17)

สรุปได้ว่า ประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบและกลไก โดยการดำเนินการต่าง ๆ จะต้องก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้รับบริการทางการศึกษา และการดำเนินการนั้นจะต้องมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้รับบริการมีคุณภาพตามที่มาตรฐานการศึกษาได้กำหนดไว้

2. พัฒนาการระบบการจัดเก็บข้อมูลการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ระบบจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เดิมมีการดำเนินการเก็บรวบรวมโดยใช้โปรแกรม ไมโครซอฟท์ เอ็กเซล หรือเรียกว่าเอ็กเซล เป็นโปรแกรมประเภทสเปรดชีต (Spread Sheet) เหมาะสำหรับการจัดการเกี่ยวกับการคำนวณ หาผลลัพธ์ การสร้างกราฟ แผนภูมิ ป้อนข้อความแทรกรูปภาพ และสัญลักษณ์พิเศษต่าง ๆ ของตัวเลข และการจัดการเกี่ยวกับตารางข้อมูลได้ เพราะเอ็กเซลมีฟังก์ชันในการคำนวณให้ผู้ใช้สามารถเลือกใช้มากมาย จึงทำให้สามารถนำมาใช้

ในการวิเคราะห์คำนวณค่าตัวเลขต่าง ๆ ได้สะดวก โดยการใช้งานที่ผ่านมา พบว่า การจัดเก็บข้อมูลในส่วนของบัณฑิตศึกษาไม่เป็นระบบ และกระจัดกระจายไม่เป็นฐานข้อมูลในระบบเดียวกัน เมื่อต้องใช้ข้อมูลในแต่ละส่วนจึงสร้างความลำบากให้แก่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน อาทิเช่น เมื่อมีการประชุมและต้องใช้ข้อมูลในการนำเสนอในที่ประชุมที่เป็นเอกสารต้องใช้ระยะเวลาในการเข้าถึงข้อมูล

ต่อมาระบบจัดเก็บข้อมูลการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ดำเนินการปรับรูปแบบการเก็บรวบรวม โดยใช้กูเกิล ชีท เป็นแอปพลิเคชัน ในกลุ่มของกูเกิลไดร์ฟ เป็นนวัตกรรมใหม่ของกูเกิลมีลักษณะการทำงานคล้ายกับเอ็กเซล มีการสร้าง Column และ Row สามารถใส่ข้อมูลต่าง ๆ ลงไปใน Cell และคำนวณสูตรได้ แต่วิธีการใช้สูตรคำนวณจะแตกต่างจากเอ็กเซล ไม่ต้องดาวน์โหลดเครื่อง สามารถใช้งานบน Web browser ได้เลย โดยไฟล์จะถูกบันทึกไว้ที่ Server ของกูเกิลทำให้สามารถเปิดใช้งานได้ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด เพียงมี Web browser และอินเทอร์เน็ต สามารถแชร์ไฟล์ให้ผู้อื่นร่วมใช้งานได้ และมีระบบ Real time Save อัตโนมัติ นอกจากนี้ยังสามารถบันทึกข้อมูลหรือส่งออกข้อมูลออกมาใช้งานกับเอ็กเซลที่เครื่องได้ทำให้การทำงานสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เพียงล็อกอินเข้าใช้งานในเว็บไซต์กูเกิล ด้วย Google account หรือ Gmail ก็สามารถเข้าไปทำงานได้

ปัจจุบันคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้พัฒนาระบบสารสนเทศ ไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ให้เป็นระบบจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สำหรับการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นฐานระบบการจัดเก็บข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และสะดวกต่อการนำข้อมูลมาใช้เพราะข้อมูลนั้นอยู่ในฐานการจัดเก็บระบบเดียวกัน สามารถนำข้อมูลที่บันทึกลงไปในระบบการจัดเก็บการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตรไปวิเคราะห์หรือสรุปผลเป็นเทคโนโลยี เพื่อใช้ในการนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ หลากหลายมาปรับแต่ง จัดระเบียบ สร้างความสัมพันธ์ คำนวณ เพื่อสร้างรายงานในรูปแบบ Interactive Dashboard แสดงผลผ่านอุปกรณ์ต่าง ๆ และสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและง่ายต่อการทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูล

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ 1) เป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 5 คน 2) เป็นผู้มีประสบการณ์ในการใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ จำนวน 1 คน และ 3) เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศ จำนวน 2 คน รวมจำนวน 8 คน

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 คำถามสำหรับผู้ใช้ระบบการจัดเก็บข้อมูล คือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 1) สภาพปัญหาในขั้นตอนการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูล เพื่อใช้เป็นฐานระบบเดียวกันมีอะไรบ้าง และดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร 2) การรวบรวมข้อมูลปัจจุบันในระดับบัณฑิตศึกษา ดำเนินการอย่างไร และพบปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง 3) ระบบการจัดเก็บข้อมูลการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตรในอนาคตควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

2.2 คำถามสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศและผู้มีประสบการณ์ในการใช้โปรแกรม Microsoft Power BI ประกอบด้วย 1) ระบบการจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ มีลักษณะเป็นอย่างไร 2) สามารถจัดเก็บข้อมูลได้จำนวนเท่าใด และ 3) ระบบการจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้วยโปรแกรม ไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ควรพัฒนาระบบหรือออกแบบระบบให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นได้หรือไม่และควรดำเนินการอย่างไร

แบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ โดยใช้การคำนวณด้วยดรรชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านพิจารณา และประเมินว่าข้อคำถามแต่ละข้อมีความชัดเจนและสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ (อุไรวรรณ ชัยชนะวิโรจน์ และชญาภา วันทุม, 2560: 108) โดยผลการตรวจสอบคุณภาพได้ค่าดรรชนีความตรงตามเนื้อหา เท่ากับ 1.00

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลและกำหนดเป็นคำถามปลายเปิด มีขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา คือ 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็น 2) เปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างของผู้สัมภาษณ์แต่ละคนก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันของข้อมูล และสรุปผลการดำเนินโครงงานการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขโดยใช้การนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาแบบภาพรวม

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ในการพัฒนาระบบ โดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ของคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ใช้ข้อมูลของบัณฑิตศึกษา เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายใน (Self-Assessment Report) ในขั้นตอนการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้เป็นฐานระบบเดียวกัน โดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ พบปัญหา คือ 1) ปัญหาด้านการออกแบบระบบให้ครอบคลุมหัวข้อตามตัวชี้วัด โดยผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “ในขั้นตอนการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้เป็นฐานระบบเดียวกันนั้นจำเป็นที่จะต้องศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับระบบที่จะใช้ว่ามีรูปแบบที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลอย่างไร และในส่วนของข้อมูลที่จะนำมาเก็บนั้นต้องการเก็บข้อมูลในส่วนใดบ้าง ต้องมีการแยกหมวด แยกประเภท หรือแยกหัวข้อของข้อมูลให้ถูกต้อง และการนำข้อมูลมาใส่ในฐานการจัดเก็บข้อมูลต้องใส่ข้อมูลให้ถูกต้องตามหัวข้อ จะได้เป็นระเบียบเมื่อนำไปใช้ในการประมวลผล และในขั้นตอนการพัฒนาพบว่ามีข้อมูลในส่วนที่ไม่จำเป็นเยอะเกินไป จึงจำเป็นต้องกำหนดหัวข้อและตัวชี้วัดในการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบการจัดเก็บข้อมูล” 2) ปัญหาด้านข้อมูลที่ใช้ในการจัดเก็บไม่สามารถใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างโปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ กับโปรแกรมไมโครซอฟท์ เอ็กเซล ได้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนปัญหาด้านข้อมูลในการจัดเก็บ โดยระบุว่า “ในส่วนของข้อมูลที่ต้องใช้ในการประมวลผลในโปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ยังต้องแก้ไขเพื่อให้สามารถประมวลผลข้อมูลที่ต้องจัดเก็บได้อย่างถูกต้อง และเข้าใจง่ายเมื่อนำมาแสดงผลในรูปแบบของรายงาน ยกตัวอย่าง เช่น การบันทึกข้อความที่เป็นตัวอักษรที่มีความยาว จึงต้องปรับแก้เพื่อให้โปรแกรมสามารถรองรับได้” และผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นเพิ่มเติมว่า “ปัญหาที่พบนั้นเกิดจากระบบการจัดเก็บข้อมูลเนื่องมาจากระบบฐานที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาใช้ไมโครซอฟท์ เอ็กเซลในการจัดเก็บข้อมูล แต่ปัญหาในการใช้ระบบนี้ คือ ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ร่วมกัน และขั้นตอนในการตรวจสอบนั้นค่อนข้างซับซ้อน จึงต้องปรับระบบการจัดเก็บข้อมูลใหม่” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 29 ตุลาคม 2564)

2. แนวทางในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในระดับหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า การพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลการประกันคุณภาพภายในด้วยไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ สามารถใช้ในการจัดเก็บข้อมูลไว้ในฐานข้อมูลเดียวกัน โดยสามารถให้ผู้ใช้งานร่วมกันได้ และสร้างความปลอดภัยด้วยการจำกัดสิทธิ์การเข้าใช้งานเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สุดท้ายในการจัดเก็บข้อมูลสามารถรายงานผลการประมวลข้อมูลได้อย่างรวดเร็วไม่ซับซ้อน ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “จากการนำเสนอและทดสอบการใช้ระบบการจัดเก็บข้อมูลจากฐานบันทึกข้อมูลด้วยไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ถือว่ามีประสิทธิภาพในการนำมาใช้

ในการประกันคุณภาพได้ แต่ถ้ามีการเพิ่มเติมในส่วนของข้อมูลอื่นภายในฐานข้อมูล ให้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ก็จะมีประสิทธิภาพในการใช้งานเพิ่มมากขึ้น” และในส่วนของการแสดงผลข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า “ยังสามารถใช้เทคนิคหลาย ๆ อย่างภายไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ด้วยการแสดงผลข้อมูลที่หลากหลายได้มากกว่านี้ ด้วยการศึกษาโปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ในระดับที่สูงขึ้นไปอีกเพื่อในอนาคตสำหรับการเป็นฐานข้อมูลในการประกันคุณภาพภายในให้มีประสิทธิภาพสูงสุด” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 29 ตุลาคม 2564) สรุปดังภาพที่ 1 และ 2

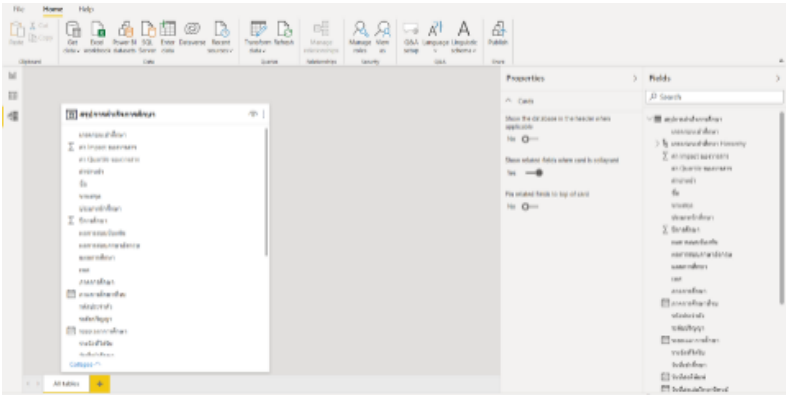

ภาพที่ 1 การจัดเก็บข้อมูล
ที่มา ภาพโดย วราภรณ์ บรรยง, 2564

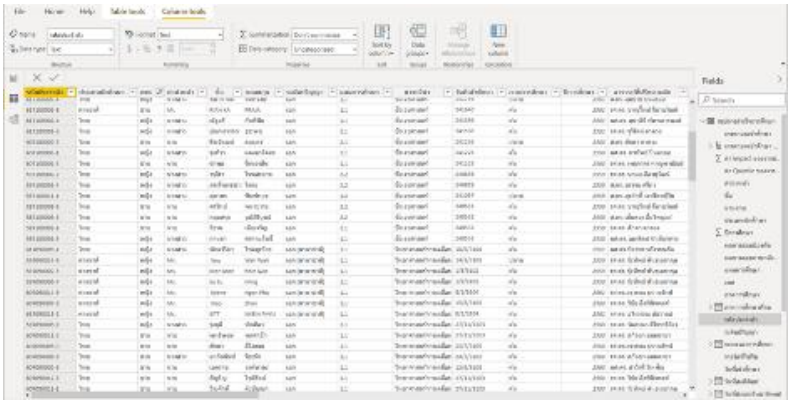

ภาพที่ 2 การประมวลผลข้อมูล
ที่มา ภาพโดย วราภรณ์ บรรยง, 2564

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาของระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า มีปัญหา คือ 1) ด้านการออกแบบระบบให้ครอบคลุมข้อมูลตามตัวชี้วัด 2) ด้านของข้อมูลที่ใช้ในการจัดเก็บไม่สามารถใช้ข้อมูล

ร่วมกันระหว่างโปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บี กับโปรแกรมไมโครซอฟท์ เอ็กเซล ได้ สอดคล้องกับ ไพรินทร์ เมืองสนาม และกุลธิดา ท้วมสุข (2564: 24) ที่ระบุว่า การประกันคุณภาพภายในหลักสูตร มีปัญหาการจัดเก็บข้อมูลของแต่ละหลักสูตรที่ไม่เป็นรูปแบบเดียวกัน ทำให้เวลานำมาใช้ในการรายงาน จึงมีความแตกต่างหลากหลาย และบางครั้งต้องนำมาจัดรูปแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่จะต้อง รายงาน การประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณมีความคลาดเคลื่อน ไม่สามารถนำข้อมูลผลการประเมิน ย้อนหลังในปีการศึกษาก่อนหน้ามาเปรียบเทียบและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และการจัดทำ เอกสารหลักฐานต้องใช้กระดาษเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับ เนตรฤทัย ภูนากลม และวิรมณ กาสีวงศ์ (2560: 171) ที่ระบุว่าปัญหาในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย บุคลากร ขาดความรู้ความเข้าใจ มีภาระงานประจำมาก การจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลยังไม่เป็นระบบ การมี ส่วนร่วมของบุคลากรน้อยและการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง

2. แนวทางในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกัน คุณภาพภายในหลักสูตร คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ปรับรูปแบบการจัดเก็บข้อมูล จากเดิมที่ใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ เอ็กเซล เปลี่ยนมาใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ ผลการพัฒนา คือ 2.1) สามารถจัดเก็บข้อมูลได้จำนวนมาก 2.2) สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงและบริหารข้อมูลผ่าน Dashboard ได้แบบทันที 2.3) สามารถ กำหนดสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลสำหรับผู้ใช้งานได้ ทำให้มีความปลอดภัยในการใช้ข้อมูลสูง สอดคล้อง กับ หทัยพร หวังเชย และณัฐพร นันทจิระพงศ์ (2561: 69) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร จัดการรายงานการดำเนินงานของโรงแรมด้วย Power BI ถูกพัฒนาขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยน รูปแบบรายงานการวิเคราะห์และสรุปผลการดำเนินงานของโรงแรม จากเอกสารเป็นสารสนเทศ ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในรูปแบบของหน้ากระดาษที่นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับ ผู้บริหารในมุมมองต่าง ๆ ประกอบด้วยแผนภูมิหลายชนิด หลายมิติ การทำงานแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) การลงชื่อเข้าใช้งานระบบ 2) การประมวลผลข้อมูล 3) การจัดเก็บข้อมูลบน cloud และ 4) การออก รายงาน และจากการร่วมทดลองการใช้ระบบ พบว่าโปรแกรม ไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ มีข้อดี ดังนี้ 1) ลดขั้นตอนในการกรอกข้อมูลนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษา มีรายละเอียดข้อมูล 6 องค์ประกอบ 14 ตัวบ่งชี้ 2) การประมวลผลและการแสดงผลการคำนวณข้อมูล มีความสอดคล้องตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพ และการจัดทำรายงาน SAR-มคอ.7 มีรูปแบบภาพ กราฟ และแสดงรายละเอียดได้น่าสนใจ 3) ลดระยะเวลาในการบันทึกข้อมูลและลดความซ้ำซ้อน ของข้อมูลการประกันคุณภาพ 4) สามารถกำหนดสิทธิ์ในการเข้าใช้งานของผู้ใช้แต่ละกลุ่ม ตามความรับผิดชอบเพื่อรักษาความปลอดภัยในการเข้าถึงข้อมูล 5) มีการนำเสนอและการแสดงผลข้อมูล เปรียบเทียบ และสารสนเทศเข้าใจง่ายทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ 6) เป็นฐานข้อมูลสำหรับ การจัดทำข้อมูลตัวบ่งชี้เพื่อประกอบการจัดทำรายงาน SAR-มคอ.7 สามารถจัดการข้อมูลเฉพาะบุคคล

โดยไม่เปิดเผยต่อผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง 7) สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากระบบและฐานข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานตัวบ่งชี้และองค์ประกอบของการประกันคุณภาพ แสดงผลการดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ตามเกณฑ์การประเมินของหลักสูตรแต่ละระดับ พร้อมทั้งแสดงหลักฐานอ้างอิงการประเมินในแต่ละตัวบ่งชี้ในเวลาที่ต้องการได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

1.1 ควรมีการจัดทำคู่มือศึกษาการใช้งานโปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ เพื่อให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญทำให้เกิดการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

1.2 ควรมีการกำหนดระยะเวลาและวางแผนในการจัดทำระบบการจัดเก็บข้อมูล

1.3 ควรมีการจัดอบรมการใช้งานโปรแกรมไมโครซอฟท์ เพาเวอร์ บีไอ อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resources) HR Metrics เช่น Time to hire, Revenue per employee, Engagement rating, Turn over และอื่น ๆ เพื่อสะท้อนภาพรวมทางด้านบุคคลขององค์กรได้เป็นอย่างดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาการประเมินผลระบบสารสนเทศด้านการประกันคุณภาพระดับหลักสูตร

2.2 ควรทำการศึกษาด้วยการวิจัยแบบปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลด้านการประกันคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

จุฑา เทียนไชย และจินตนา ชาญชัยศิลป์. (2544). **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เนตรฤทัย ภูนากลม และวิรมณ กาสีวงศ์. (2560). การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม. **รมยสาร**, **15** (2), 171-181.

ไพบูลย์ เปานิล. (2543). **การประกันคุณภาพการศึกษา : ISO 9000**. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตบัณฑิตธรรม.

ไพรินทร์ เมืองสนาม และกุลธิดา ท้วมสุข. (2564). ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการรายงานผลการประเมินตนเองระดับหลักสูตร. **Journal of Information Science**, **39** (1), 20-37.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2547). **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง**. กรุงเทพฯ: สำนักประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา : เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก/สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). **คูมือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

หทัยพร หวังเชย และณัฐพร นันทจิระพงศ์. (2561). ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการรายงานการดำเนินงานของโรงแรมด้วย Power BI. **วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ**, **4** (1), 69-81.

อุไรวรรณ ชัยชนะวิโรจน์ และชญาภา วันทุม. (2560). การทดสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวิจัย. **วารสารการพยาบาลและสุขภาพ**, **11** (2), 105-111.

การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์ เรื่อง นาคี

The Study of Strategies Converting Fiction into a Television Drama Nakee

ชมพูนิกส์ โพธิโรจน์[1], สุดารัตน์ ทิวาพัฒน์[1] และสมพร ศรีพรรณ[1]

Chomponis Potrot, Sudarat Thiwaphat, Somporn Sripan

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของนวนิยายเรื่อง นาคี ของ ตรี อภิรุม ในด้านของเนื้อเรื่อง แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา การดำเนินเรื่อง และศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายเรื่อง นาคี มาเป็นบทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี มีกลวิธีการแปรรูปในด้านการคงเนื้อหาไว้ การตัดเนื้อหาออกบางส่วน การเปลี่ยนเนื้อหา การเพิ่มเนื้อหา และการเพิ่มตัวละคร ซึ่งยังคงความสำคัญของบทประพันธ์ไว้ทุกประการ ส่วนบทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ ยังคงจุดมุ่งหมายของโครงเรื่องและแก่นเรื่องไว้เหมือนกับเนื้อหาในนวนิยาย แต่ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหา และมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาบางส่วน เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง อีกทั้งมีการใช้บทสนทนาบทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อวิเคราะห์กลวิธีการแปรรูปจากนวนิยายของ ตรี อภิรุม สู่บทละครโทรทัศน์ของสรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ ในการดำเนินเรื่อง เพื่อให้รู้จักตัวละคร ซึ่งการใช้บทสนทนาเป็นส่วนสำคัญในการแสดงอารมณ์ของตัวละครอย่างสมจริง

ความสำคัญ: *นวนิยาย การแปรรูปวรรณกรรม บทละคร นาคี*

Abstract

research on The purpose of this study is to study the elements of Tree Apirum's novel "Nakee" in terms of the subject matter, theme, plot, characters, scenes, dialogue, and plot. and study the strategies of transforming the novel Nakee into Borwornwisut title Nakee. Trimming some content content change adding content and adding characters which still maintains the importance of poetry in all respects As for the TV drama "Nakee" by Sorarat Jirabwornwisut Still the aim of the storyline and the theme is the same as the content in the novel but has added content and some content has been modified to suit

[1] นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Student Bachelor of Education Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University.

the show in addition, the dialogue was used for the TV drama "Nakee" by Sorarat Jirabwornwisut.

The results showed that when analyzing the transformation strategies from Tree Apirum's novels into Sorarat's television dramas, Chi in the story to get to know the character The use of dialogue plays an important part in expressing the character's emotions realistically.

Keywords: *Novel, Literary adaptation, Drama, Nakee*

บทนำ

นวนิยายเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีในรูปแบบหนึ่งที่ไทยรับมาจากตะวันตก และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ระยะเวลาที่ผ่านมานานทำให้การศึกษานวนิยายนั้นมีพัฒนาการที่เป็นเอกลักษณ์อันประกอบไปด้วยพัฒนาการทางความคิดของสังคม ค่านิยม และจิตใจคนในสังคม

ความเป็นมาของนวนิยายสามารถอธิบายได้ว่า นวนิยายมีต้นกำเนิดมาจากตะวันตกที่ได้รับเข้ามาและปรับเปลี่ยนให้กับยุคสมัย ซึ่งนวนิยายเรื่องแรกที่ปรากฏในประเทศไทย คือนวนิยายของ “แม่วัน” ชื่อเรื่อง “ความพยาบาท” จากที่ได้รับความนิยมจนทำให้มีผู้ที่สนใจเป็นจำนวนมาก จนถือเป็นต้นแบบของการเขียนนวนิยายเมืองไทย ซึ่งมีผู้รู้ให้ความหมายของนวนิยายไว้ดังนี้

ตรีศิลป์ บุญขจร (2542: 1 - 2) ได้กล่าวถึงลักษณะและที่มาของ นวนิยายไว้ว่า นวนิยายเป็นรูปแบบวรรณกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหาใกล้เคียงกับความเป็นจริงเป็นรูปแบบบันเทิงคดีที่ไทยเรารับมาจากตะวันตกและมีลักษณะแตกต่างไปจากบันเทิงคดีที่มีมาแต่เดิม ก่อนหน้าที่นวนิยายจะแพร่หลายรูปแบบบันเทิงคดีที่นิยมกันมากในหมู่ประชาชนคือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ถือเป็นเรื่องอ่านเล่นของคนทุกชนชั้น ต่อมาเมื่อนวนิยายแพร่หลายกว้างขวางมากขึ้น นวนิยายจึงได้รับความนิยมมากกว่าเรื่องอ่านเล่มอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนวนิยายไม่ใช่เป็นเรื่องที่ใช้สำหรับเพื่อการอ่านเพียงเท่านั้น แต่มีการนำมาปรับเปลี่ยนจากงานเขียนเพื่อการอ่านสู่งานเขียนเพื่อการแสดง ซึ่งเป็นการนำเอาบทประพันธ์มาปรับเปลี่ยนรูปแบบสู่บทละครโทรทัศน์ โดยใช้คำจำกัดความว่า “การแปรรูปวรรณกรรม” ซึ่งการแปรรูปวรรณกรรม เริ่มต้นมาจาก คำว่า การดัดแปลง คำว่า “การดัดแปลง” นั้นเป็นศัพท์ที่ใช้กันอย่างกว้างขวางมานานเพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เมื่อจะทำวรรณกรรมเพื่อการอ่านให้เป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดงนั้น การดัดแปลงจึงเป็นสิ่งจำเป็นต้องทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งอาจทำได้โดยใช้วิธีการ เติม-ตัด ทวี-ทอน ขยาย-ยุบ หรือสลับลำดับฉาก นาฏการ ตัวละคร ฉากสถานที่ และบทสนทนา เป็นต้น

ดังนั้น “การแปรรูป” จึงหมายถึง การเปลี่ยนรูปแบบวิธีการนำเสนอวรรณกรรมจากรูปแบบเดิมให้มีรูปแบบใหม่ที่เป็นสื่อคนละประเภทกัน ซึ่งการแปรรูปวรรณกรรมมีผู้รู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2558: 3) ได้อธิบาย การแปรรูปวรรณกรรม ไว้ว่า เป็นศาสตร์หนึ่งของการสืบทอด และสร้างสรรค์วรรณกรรมให้ดำรงคงอยู่ในรูปแบบอย่างใหม่ท่ามกลางบริบทใหม่และจุดมุ่งหมาย โดยคงรักษาเนื้อความคิดสำคัญ และคุณค่าของวรรณกรรมต้นฉบับไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยการแปรรูปวรรณกรรมสามารถนำมาปรับเปลี่ยน เพิ่มเติมสาระสำคัญได้ทำให้วรรณกรรมเรื่องนั้นดูมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นได้อีกด้วย ซึ่งการจะนำนวนิยายเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาแปรรูปนวนิยายเรื่องนั้นต้องมีความโดดเด่น และมีเนื้อที่ทำให้ผู้จัดทำละครเกิดความสนใจในตัวเนื้อเรื่องนั้น ๆ ด้วย

นาคีเป็นละครที่ได้รับความนิยมจากแฟนละครมากที่สุดในปี 2559 ซึ่งเป็นนวนิยายที่ได้รับการแปรรูปจากบทประพันธ์สู่บทละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีผู้นำนวนิยาย เรื่อง นาคี มาแปรรูปจากบทประพันธ์มาสู่บทภาพยนตร์เมื่อ พ.ศ. 2522 ของค่าย สหมงคลฟิล์ม ต่อมา นาคี ถูกนำมาแปรรูปจากนวนิยายสู่บทบทละครเป็นครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2531 ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 แต่ยังไม่ได้รับความนิยมมากนัก ซึ่งต่อมา บทละครเรื่อง นาคี ถูกนำมาแปรรูปจากนวนิยายสู่บทบทละครครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2559 ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 ซึ่งเป็นบทละครโทรทัศน์ของสรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ โดยแปรรูปเนื้อหาจากนวนิยายเรื่อง นาคี ของตรี อภิรุม หรือ เทพ ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นนวนิยายที่ทำยอด Rating สูงสุดเป็นประวัติศาสตร์ของละครช่อง 3 ในรอบหลายปี ซึ่งนาคี สามารถทำ Rating ตอนอวสานถึง 17.29 (คมชัดลึก, 2559: ออนไลน์) ถือว่าเป็น Rating ที่สูงมากในขณะนั้น ตลอดจน นาคี ยังได้มีโอกาสเข้าชิงรางวัลต่าง ๆ ถึง 4 เวที ได้แก่ เวทีนาฏราช ครั้งที่ 8 ประจำปี 2559 โทรทัศน์ทองคำ ครั้งที่ 31 ประจำปี 2559 ไนน์เอ็นเตอร์เทน อวอร์ด 2017 และคม ชัด ลึก อวอร์ด ครั้งที่ 14 รวมรางวัลทั้งหมด 17 รางวัล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ละครเรื่อง นาคี เป็นละครที่มีคุณภาพจึงได้รับผลตอบรับจากแฟนละครได้อย่างล้นหลาม ถือได้ว่าเป็นละครน้ำดีที่สุดของ ปี 2559

ด้วยเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ มีกลวิธีการแปรรูปนวนิยายเรื่อง นาคี มาเป็นบทละครโทรทัศน์ได้น่าสนใจอย่างไร นอกจากนี้ผู้วิจัยศึกษาเพราะบทละครเรื่องนี้ได้รับรางวัลความนิยมอย่างมากมายในรูปแบบบทละครโทรทัศน์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี” เพื่อศึกษาการนำเอาบทประพันธ์มาสร้างเป็นบทละครโทรทัศน์โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมมาวิเคราะห์บทประพันธ์ และนำทฤษฎีการดัดแปลงนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์มาเป็นหลักในการทำวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของนวนิยาย เรื่อง นาคี
2. เพื่อศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์

ขอบเขตของวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายเรื่องนาคี ของ ตรี อภิรุม เล่ม 1 กับบทละครโทรทัศน์ 1 เรื่อง ของบริษัท แอคอาร์ตเจเนเรชั่น จำกัด โดยสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 เป็นผู้ออกอากาศ

นิยามศัพท์เฉพาะ

นวนิยาย หมายถึง วรรณกรรมร้อยแก้วที่นักเขียนได้แต่งเรื่องสมมติขึ้น โดยมีความยาวพอประมาณ มีโครงเรื่องเหตุการณ์และตัวละครที่ได้จำลองมาจากชีวิตจริง มีความมุ่งหมายเพื่อความเพลิดเพลิน แต่บางทีก็สอดแทรกข้อคิด คำแนะนำสั่งสอนโดยแสดงแนวความคิดในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวเนื้อหาของนวนิยาย

โครงสร้างวรรณกรรม หมายถึง องค์ประกอบของวรรณกรรมที่เป็นส่วนสำคัญ ในการวิเคราะห์วรรณกรรม ซึ่งประกอบไปด้วย โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา กลวิธีการเล่าเรื่อง และกลวิธีการดำเนินเรื่อง เป็นต้น

การแปรรูปวรรณกรรม หมายถึง กระบวนการในการปรับเปลี่ยนวรรณกรรมต้นเรื่อง จากสื่อประเภทหนึ่ง เป็นสื่อประเภทหนึ่ง โดยการนำเอาทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ เช่น การตัด เพิ่ม สลับ เชื่อมต่อ โดยผลลัพธ์ที่ได้ คือชิ้นงานใหม่ ที่อาจจะมีโครงสร้างหน้าที่ประเภทหรือสื่อแตกต่างจากเดิม

บทละครโทรทัศน์ หมายถึง บทละครที่ใช้สำหรับการผลิตละครโทรทัศน์ซึ่งเขียนขึ้นจากผู้เขียนบท โดยเป็นทั้งบทโทรทัศน์แบบดั้งเดิม และบทละครโทรทัศน์แบบดัดแปลง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์ เรื่อง นาคี” โดยผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้ทฤษฎีโครงสร้างและทฤษฎีแปรรูปวรรณกรรมมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยดังนี้ เอกสารเกี่ยวกับนวนิยาย ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรม ทฤษฎีการแปรรูป วรรณกรรม กลวิธีการดัดแปลงบทละครโทรทัศน์ เอกสารเกี่ยวกับบทละครโทรทัศน์

เอกสารเกี่ยวกับนวนิยาย

นวนิยาย เป็นวรรณกรรมรูปแบบใหม่ที่คนไทยรับอิทธิพลหรือวัฒนธรรมมาจากชาติตะวันตก โดยมีรูปแบบในการแต่งที่เปิดกว้างทางความคิด ไม่มีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด นวนิยายยังสามารถบอกเรื่องราวชีวิตและประวัติศาสตร์ชาติไทยให้คนรุ่นต่อไปได้นำมาศึกษาอีกทางหนึ่ง มีผู้รู้ได้อธิบายความหมายของคำว่า นวนิยาย ไว้ดังนี้

อุมาพร มะโรณีย์ (2551: 22) ให้คำนิยามว่า นวนิยาย หมายถึง คำประพันธ์ร้อยแก้วที่แต่งขึ้นจากจินตนาการของผู้เขียน บ้างมีอ้างถึงประวัติศาสตร์ โดยนวนิยายอาจเหมารวมไปถึงบทละคร และบทประพันธ์ที่มีความยาวเป็นเรื่อง โดยมีตัวละครและดำเนินเรื่องตามลำดับ

จากการศึกษาการให้คำจำกัดความหมายของคำว่า นวนิยาย จากนักวิชาการสามารถสรุปได้ว่า นวนิยาย หมายถึง คำประพันธ์ร้อยแก้วที่นักเขียนได้ปรุงแต่งขึ้นเป็นเรื่องสมมุติ เกิดจากจินตนาการของผู้เขียน ซึ่งเรียงลำดับจากโครงเรื่อง เหตุการณ์และตัวละครที่ได้จำลองมาจากชีวิตจริง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสในการอ่าน ส่วนการจำแนกประเภทของนวนิยายมีอยู่หลายประเภทขึ้นอยู่กับการใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการกำหนด

ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรม

ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมใช้สำหรับการนำมาวิเคราะห์วรรณกรรม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์วรรณกรรม ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาองค์ประกอบหรือโครงสร้างของวรรณกรรมเป็นหลัก โดยหยิบประเด็นเพียงบางส่วนจากองค์ประกอบของโครงสร้างของวรรณกรรม ซึ่งมีผู้กล่าวไว้ดังนี้

ยุพร แสงทักษิณ (2544: 23) จึงกล่าวถึง โครงสร้างนวนิยายว่า ต้องประกอบด้วย ส่วนประกอบหลัก คือ แนวคิด โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก ทรรศนะ กลวิธีในการประพันธ์และบรรยากาศ ซึ่งส่วนประกอบจะแตกต่างกันไปตามบทบาทการสร้างสรรค์ผลงานของผู้แต่ง

จากการศึกษาสามารถสรุปทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมได้ว่า เป็นองค์ประกอบของวรรณกรรม หรือองค์ประกอบนวนิยาย ที่เป็นหัวใจสำคัญในการแต่งวรรณกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเพลิดเพลินมากกว่าข้อเท็จจริง วรรณกรรมจึงมีองค์ประกอบ ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เรื่องย่อ ตัวละคร บทสนทนา ฉาก กลวิธีการดำเนินเรื่อง และกลวิธีการเล่าเรื่อง โดยนำมาเป็นแนวคิดใช้ในการวิเคราะห์วรรณกรรม หรือเป็นองค์ประกอบสำคัญของนวนิยาย

ทฤษฎีการแปรรูปวรรณกรรม

การแปรรูป เป็นการเปลี่ยนจากงานศิลป์รูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งหรือการปรับเปลี่ยนจากสื่อหนึ่งไปสู่สื่ออื่น ๆ ให้เหมาะควรกับบริบทหรือเงื่อนไขด้วยการเปลี่ยน ปรับ ขยาย ลดทอนบางสิ่งทำให้มีโครงสร้าง หน้าที่ และรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากเดิม ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมนั้นมีผู้อธิบายความหมายของการแปรรูปวรรณกรรมไว้ดังนี้

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2558: 4) ได้เสนอขั้นตอนการแปรรูปวรรณกรรมเอาไว้ 4 ขั้นตอน

1. ทำความเข้าใจวรรณกรรมต้นเรื่องให้กระจ่าง เพื่อจับสาระสำคัญ หรือหัวใจของวรรณกรรมที่จะแปรรูป หัวใจในที่นี้ หมายถึง การวางโครงเรื่อง การพัฒนาโครงเรื่อง และการพัฒนานิสัยของตัวละครที่คลี่คลายไปตามโครงเรื่อง ด้วยการอ่านอย่างละเอียด

2. กำหนดรูปแบบการนำเสนอ หรือประเภทของตัวบท ซึ่งเปรียบเสมือนการเลือกหา “ร่างใหม่” ให้แก่หัวใจนั้น โดยต้องคำนึงและคำนวณเวลาที่จะนำเสนอให้พอเหมาะสม

3. กำหนดฉากนาฏการ คือ เหตุการณ์ซึ่งตัวละครตัวหนึ่งกระทำเพียงลำพัง และหรือกระทำกับตัวละครอื่น ๆ ที่เริ่มต้น ดำเนินไป และจบลงในแต่ละช่วงเหตุการณ์นั้น จึงจำเป็นจะต้องมีฉากสถานที่รองรับฉากนาฏการ ส่วนสามารถมีกี่ฉากกี่สถานที่นั้น ต้องแล้วแต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการเลือกกิจกรรมละคร ฉาก และบทสนทนามาใส่ไว้ในบทการแสดง ผู้จัดทำบทมีสิทธิ์ที่จะตัด เติม เพิ่ม ลด และสลับฉากคือบทบาทของตัวละครในเรื่องได้เพื่อความเหมาะสม เมื่อตัด เติม หรือสลับฉากมาตรการต่าง ๆ แล้ว ผู้จัดทำบทก็จะต้องใช้ฝีมือในการเรียบเรียงใหม่ เพื่อให้ทุกฉากนาฏการมีความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผล โดยยังคงรักษาหัวใจของวรรณกรรมต้นเรื่องไว้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง แต่มีความลงตัวเหมาะสมกับร่างใหม่ คือรูปแบบการแสดงควรเห็นแก่เวลาและสามารถนำไปจัดแสดงได้จริง

4. ตรวจแก้ให้เหมาะสม ซึ่งจะต้องแก้ไขซ้ำอีกครั้ง หรือหลายครั้งก่อนนำไปจัดแสดงจริง เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีการแปรรูปวรรณกรรม คือ กระบวนในการปรับเปลี่ยนวรรณกรรมต้นเรื่อง จากสื่อประเภทหนึ่งไปสู่อีกประเภทหนึ่ง โดยวิธีการทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ เช่น การตัด เพิ่ม สลับ เชื่อมต่อ โดยผลลัพธ์ที่ได้คือชิ้นงานใหม่ที่อาจมีโครงสร้าง หน้าที่ ประเภท หรือสื่อที่แตกต่างจากเดิม

กลวิธีการดัดแปลงบทละครโทรทัศน์

การดัดแปลง เป็นกระบวนการสร้างสรรค์งานเป็นการเปลี่ยนถ่ายทอดระหว่างสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่ง โดยการเปลี่ยนถ่ายทอดนี้จะเกิดในสื่อชนิดเดียวกันหรือระหว่างสื่อที่ต่างกัน ในการดัดแปลงบทละโทรทัศน์มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2553: 327 - 328) ได้อธิบายความหมาย การดัดแปลงบท ไว้ว่า อาจจะมีความสำคัญกับบทต้นทางหรือนวนิยายที่ถูกดัดแปลงมาว่ามีอะไรที่หายไปบ้าง จากนวนิยายมีอะไรที่เพิ่มเติมเข้ามาในละคร แต่ในนวนิยายกลับไม่มีหรือมีอะไรบ้างในนวนิยายที่ถูกดัดแปลงไปเพราะอะไร ทำไม อย่างไร สามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบดังนี้

1. การขยายความ ในบทละครมีการเพิ่มเติมเนื้อหาอะไรที่ในนวนิยายไม่มี มีเหตุผลอะไรในการเพิ่มเติม และส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามาใหม่นี้เข้ามาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับนวนิยายที่มีอยู่แล้วอย่างไร หรือเข้ามาเพื่อทำหน้าที่อะไร การขยายความมีผลทำให้ความหมายทั้งหมดเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

2. การตัดทอน หมายความว่า ในบทละครโทรทัศน์มีการตัดทอนเนื้อหาอะไรจากนวนิยายไปบ้างและมีเหตุผลอะไรของการตัดทอน และการตัดทอนนี้ส่งผลถึงเรื่องความหมายของนวนิยายและบทละครหรือไม่

3. การดัดแปลง หมายความว่าในตัวบทละครโทรทัศน์มีการดัดแปลงเนื้อหาอะไรจนทำให้บทละครโทรทัศน์มีรูปลักษณะไม่เหมือนเดิมหรือแตกต่างไปจากนวนิยายต้นฉบับ

เอกสารเกี่ยวกับบทละครโทรทัศน์

ละครโทรทัศน์เป็นการสร้างเรื่องราว สร้างเหตุการณ์ สร้างจินตนาการขึ้นเพื่อให้เป็นที่น่าสนใจ ละครโทรทัศน์ที่นำเสนอทั่วไปอาจเป็นเรื่องราวสั้นหรือยาวก็ได้ เรื่องราวของละครโทรทัศน์มีอยู่หลายประเภท เช่น ละครชีวิต ละครสืบสวน ละครสะเทือนใจ ละครประวัติศาสตร์ เป็นต้น ส่วนบทละครโทรทัศน์เป็นการนำเอาบทประพันธ์มาแปรรูปทำเป็นบทละคร เพื่อให้เหมาะสมในการนำมาจัดแสดงทางโทรทัศน์ บทโทรทัศน์นี้จึงเปรียบเสมือนสารที่ได้ผ่านการเข้ารหัสจากผู้เขียนบทก่อนแล้วจึงได้ส่งไปยังผู้รับ ซึ่งบทละครโทรทัศน์มีผู้ให้ความหมายและให้คำอธิบายไว้ดังนี้

เอื้องอรุณ สมิตสุวรรณ (2535: 11) ได้ให้คำนิยามบทละครโทรทัศน์ว่า คือ บทละครที่ถูกเขียนขึ้นเพื่อการจัดแสดงทางโทรทัศน์ เป็นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยใช้ภาพ ซึ่งก็หมายความว่า บทละครโทรทัศน์จะเป็นสิ่งบอกให้ผู้ชมได้ทราบว่า เป็นเรื่องอะไร มีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยบ้าง และเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้เกิดขึ้นที่สถานที่ไหน เวลาใด และเมื่อไหร่

ดังนั้นจากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า บทละครโทรทัศน์ หมายถึง บทที่เขียนขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงละครโทรทัศน์ ซึ่งประกอบไปด้วยการเขียนอธิบายภาพ เสียง รวมการแสดงท่าทางต่าง ๆ สำหรับนักแสดงและทีมงานเพื่อใช้ในการผลิตละครโทรทัศน์ เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทำละครโทรทัศน์ที่นับว่ามีความสำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่ง เพราะบทที่ดีจะสามารถทำให้ละครโทรทัศน์เรื่องนั้นประสบความสำเร็จได้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหาข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปวรรณกรรม เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ซึ่งการวิจัยแนวทางการแปรรูปวรรณกรรมจะมีองค์ประกอบสำคัญ 8 ประการ

1.1 โครงเรื่อง

1.2 แก่นเรื่อง

1.3 เรื่องย่อ

1.4 ตัวละคร

1.5 บทสนทนา

1.6 ฉาก

1.7 กลวิธีการดำเนินเรื่อง

1.8 กลวิธีการเล่าเรื่อง

2. ศึกษาบทประพันธ์ เรื่อง นาคี ของตรี อภิรุม ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องราวของบทประพันธ์ในด้านโครงเรื่องทั้งหมดและนำมาการวิเคราะห์อีกครั้งตามโครงสร้างนวนิยาย ซึ่งจำแนกออกตามทฤษฎีที่นำมาใช้ในการแปรรูปตามโครงสร้างวรรณกรรม ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เรื่องย่อ ตัวละคร บทสนทนา ฉาก กลวิธีการดำเนินเรื่อง และกลวิธีการเล่าเรื่อง

3. ศึกษาบทละครโทรทัศน์ ของสรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องราวของบทละครทั้งหมดให้เข้าใจในแก่นของเรื่องราวที่ผู้จัดละคร ได้ถ่ายทอดออกมาได้อย่างชัดเจน โดยต้องวิเคราะห์องค์ประกอบของบทละครโทรทัศน์ ได้แก่ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร กลวิธีการดำเนินเรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่อง การใช้ภาษา เพลง และภาพ

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์นวนิยายและบทละครโทรทัศน์ ซึ่งเมื่อนำบทละครโทรทัศน์มาแปรรูปวรรณกรรมจึงต้องมีการแบ่งตอนใหม่ จากบทประพันธ์เป็นบทละครโทรทัศน์ เปรียบเทียบโดยใช้ตารางดังนี้

ลำดับ	ตารางเปรียบเทียบการแบ่งตอน	
	บทประพันธ์	บทประพันธ์
ตอนที่ 1	กำเนิดคำแก้ว (เจ้าแม่นาคี)	สิงสู่ร่างมนุษย์ (เจ้าแม่นาคี)
ตอนที่ 2	นิสัยวัยเด็กที่แปลกประหลาดของคำแก้ว	คำเตือนของหมออ่วม
ตอนที่ 3	ทศพลขุดพบรูปปั้นครึ่งคนครึ่งงู	รัตนาวดีหายตัวไป
ตอนที่ 4	คำแก้วเจอคู่ปรับ	พิสูจน์ความจริง (ว่านพญาลิ้นงู)
ตอนที่ 5	พิมพ์พรดูดวงกับหมออ่วม	ลำเจียกจับผิดคำแก้ว
ตอนที่ 6	เลื่องดักฉุดคำแก้ว	งานแต่งคำแก้วกับทศพล
ตอนที่ 7	หมออ่วมออกอุบาย (ว่านพญาลิ้นงู)	บุญส่งเจอคู่ปรับครั้งแรก
ตอนที่ 8	เหตุการณ์วันสุริยคราส	ทศพลถูกทำเสน่ห์
ตอนที่ 9	พิมพ์พรหายตัวไป	ความรักของนาคและมนุษย์
ตอนที่ 10	การตายของพิมพ์พรและเชษฐ์	คำแก้วกลับมาหาทศพล
ตอนที่ 11	ทศพลพิสูจน์ความจริง	การตัดสินใจครั้งสุดท้าย
ตอนที่ 12	แม่เทพธิดาผู้ลึกลับ	
ตอนที่ 13	ลำเจียกเจอทศพลครั้งแรก	
ตอนที่ 14	ลำเจียกนินทาคำแก้ว	
ตอนที่ 15	ลบหลู่เจ้าแม่นาคี	
ตอนที่ 16	ลำเจียกยั่วทศพล	
ตอนที่ 17	หมออ่วมจัดตั้งปะรำพิธีกำจัดเจ้าแม่นาคี	
ตอนที่ 18	ลำเจียกได้เสียกับทศพล	
ตอนที่ 19	พิธีแต่งงานของคำแก้ว	
ตอนที่ 20	ลำเจียกผูกใจเจ็บ	
ตอนที่ 21	บุญส่งเดินทางมาดอนไม้ป่า	
ตอนที่ 22	บุญส่งเจอคู่ปรับ	
ตอนที่ 23	ความฝันประหลาดของคำแก้ว	

ลำดับ	ตารางเปรียบเทียบการแบ่งตอน	
	บทประพันธ์	บทประพันธ์
ตอนที่ 24	คำเตือนของบุญส่ง	
ตอนที่ 25	รำลึกความหลัง	
ตอนที่ 26	เจ้าแม่นาคีเล่นงานนายกอ	
ตอนที่ 27	แก๊งโจรเสือเดี่ยวบุกทำร้ายคำแก้ว	
ตอนที่ 28	ลางบอกเหตุร้ายของคำแก้ว	
ตอนที่ 29	คำแก้วตกอยู่ในภวังค์	
ตอนที่ 30	นายเดี่ยวตาย	
ตอนที่ 31	ดาบเหล็กไหลจากกองโจร	
ตอนที่ 32	นายกอเจ้าเล่ห์	
ตอนที่ 33	คำปองโดนโจรฉุด	
ตอนที่ 34	ทศพลหนีไปอยู่ตำบลนาคหนี	
ตอนที่ 35	คำแก้วจำศีลอยู่บนปราสาท	
ตอนที่ 36	บุญส่งแอบแก้เสน่ห์	
ตอนที่ 37	แหวนหลวงปู่มั่นเสื่อม	
ตอนที่ 38	คำทำนายของภิกษุชรา	
ตอนที่ 39	ทศพลตกหลุมพราง	
ตอนที่ 40	นายกอมาเยี่ยมลำเจียกที่ตำบลนาคหนี	
ตอนที่ 41	ลำเจียกพาเมืองอินทร์กลับดอนไม้ป่า	
ตอนที่ 42	ลำเจียกทะเลาะกับคำแก้ว	
ตอนที่ 43	กลอุบายของเมืองอินทร์	
ตอนที่ 44	ทศพลถูกขัง	
ตอนที่ 45	ความฝันของกำนันแย้ม	
ตอนที่ 46	เมืองอินทร์ออกเดินทางไปหาอาจารย์	
ตอนที่ 47	แกงเผ็ดปลากระทิง	
ตอนที่ 48	ทศพลบุกรุกบ้านกำนันแย้ม	
ตอนที่ 49	เมืองอินทร์ถือเพศพรหมจรรย์	
ตอนที่ 50	นายกอถูกสมุนนาคีกัด	
ตอนที่ 51	งูบริวารของเจ้าแม่เสียชีวิต	
ตอนที่ 52	ลำเจียกถูกเจ้าแม่นาคีฆ่าตาย	
ตอนที่ 53	คำแก้วคืนร่าง	
ตอนที่ 54	เจ้าแม่นาคีบำเพ็ญเพียร	

ลำดับ	ตารางเปรียบเทียบการแบ่งตอน	
	บทประพันธ์	บทประพันธ์
ตอนที่ 55	คำปองและทศพลถูกจับตัวไป	
ตอนที่ 56	เจ้าแม่นาคีชำระแค้น	
ตอนที่ 57	ตำนานความรัก	

สรุปผลการวิจัย

การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายเรื่อง นาคี ของ ตรี อภิรุม มาเป็นบทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ พบว่า การแปรรูปเนื้อหาจากนวนิยายเรื่อง นาคี ของ ตรี อภิรุม ซึ่งเป็นวรรณกรรมสำหรับการอ่านมาเป็นวรรณกรรมการแสดง จึงสามารถสรุปได้ดังนี้

การจัดแบ่งตอน

บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ มีความแตกต่างจากนวนิยายเรื่อง นาคี ของ ตรี อภิรุม ดังนั้นจึงต้องมีการแบ่งตอนใหม่ คือ นวนิยายเรื่อง นาคี มีจำนวน 57 ตอน เป็นบทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี จำนวน 11 ตอน

วิธีการด้านเนื้อหา

การเปิดเรื่อง ในนวนิยายจะเปิดโดยบรรยายเกี่ยวกับตัวละครของคำปองที่กำลังเร่งรีบขึ้นไปบนเนินเขา เพื่อที่จะไปห้ามสามีของตนไม่ให้นำงูเผือกมีหงอนไปขายให้กับชาวต่างชาติ ซึ่งมีความแตกต่างจากในบทละครโทรทัศน์ที่ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ เปิดเรื่องด้วยตัวละครคำปองกำลังถวายสำรับต่าง ๆ ให้กับรูปสลักหินงูขนาดใหญ่ ซึ่งการเปิดเรื่องโดยการบรรยายถึงตัวละครเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพได้ชัดเจนมากขึ้น

ตัวอย่าง

บทประพันธ์ เรื่องนาคี

ขณะนั้นเป็นเวลาเที่ยงตรง แสงแดดแผดจ้า แต่ไม่ทำให้อาณาบริเวณร้อนมากนัก นอกจากตีนเขาสินธุ์ชัยเป็นป่าโปร่ง ต้นไม้ใหญ่น้อยเขียวชอุ่มให้ร่มเงา สาวชนบทครรภ์แก่นางหนึ่งสาวเท้าเร่งรีบ เธอเดินผ่านไปตามทางเดินอันคดเคี้ยว บางช่วงเป็นคลื่นและลาดชันขึ้นทีละน้อยตามลักษณะของภูมิประเทศ ในที่สุดเธอก็หยุด ทรุดตัวลงนั่งพักใต้ร่มพลวง สองมือพยุงท้องโต หอบหายใจแรง ๆ ทางปาก สายตาเขม้นบนสันเนินคล้ายดักรอพบใครสักคนหนึ่ง

(ตรี อภิรุม, 2559: 9)

บทละครโทรทัศน์ เรื่องนาคี

ท่ามกลางบรรยากาศสดชื่นยามเช้าของหมู่บ้านดอนไม้ป่า คำปองหญิงชาวบ้านท้องแก่นำดอกไม้และอาหารคาวหวานสำรับน้อย ๆ มาถวายแก่รูปสลักหินงูขนาดใหญ่ภายในเทวาลัยเจ้าแม่นาคีพร้อมตั้งจิตอธิษฐาน

(สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์, 2559: ออนไลน์)

การปิดเรื่อง ในนวนิยายเรื่อง นาคี ของตรี อภิรุม เป็นการพลัดพรากจากกันของตัวละคร คือ เจ้าแม่นาคีสามารถแก้แค้นศัตรูได้หมดทุกคน จนทำให้เจ้าแม่นาคีไม่สามารถกลายร่างเป็นมนุษย์ได้อีกต่อไป ส่วนบทละครโทรทัศน์ ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ ใช้การปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรมเช่นเดียวกันกับบทประพันธ์ ซึ่งในบทละครโทรทัศน์ปิดเรื่องโดยหลังจากที่เจ้าแม่นาคีได้แก้แค้นสำเร็จความจริงก็เปิดเผย ชายผู้เป็นที่รักรู้ความจริงแต่ก็ยังรักคำแก้วอย่างจริงใจ ถึงแม้ว่าจะไม่อยู่ด้วยกันแต่ความรักก็ยังคงอยู่ตลอดไป

ตัวอย่าง

บทประพันธ์ เรื่องนาคี

ทศพลคร่ำครวญเรียกชื่อคำแก้วครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ ตอบรับนอกจากเสียงลมที่พัดอู้ผ่านช่องประตู ในที่สุดฟ้าก็เริ่มสาง นกป่าบินหาอาหารเป็นฝูง ไก่ป่าเจื้อยแจ้วเขาง่วงหลับไป เมื่อตื่นก็โหยหาถึงเมียสาว

(ตรี อภิรุม, 2559: 557 - 559)

บทละครโทรทัศน์ เรื่องนาคี

เหตุการณ์หลังจากนั้นเต็มไปด้วยกลิ่นคาวเลือดและความสยดสยอง พวกกำนันแย้ม รวมทั้งเมืองอินทร์ และบุญส่งถูกพิษของเจ้าแม่นาคีตายคาที่ พิมพ์พรวิ่งหนีเลยถูกฝูงชนทับตายส่วนลำเจียกก็กลัวเจ้าแม่จนเป็นบ้า คำแก้วหรือเจ้าแม่นาคี จูบทศพลเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายก่อนที่ทั้งสองจะต้องจากกันตลอดกาล

(สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์, 2559: ออนไลน์)

กลวิธีการแปรรูปเนื้อหา มีวิธีการดังนี้

การคงเนื้อหาไว้ เนื่องจากสรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ ได้แปรรูปบทประพันธ์ในนวนิยายเรื่องนาคี ของ ตรี อภิรุม มาเป็นบทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ซึ่งจากการศึกษาองค์ประกอบของบทประพันธ์และเปรียบเทียบกับบทละครโทรทัศน์ จึงได้ทราบว่าในบทละครโทรทัศน์ ยังมีการคงเนื้อหาทั้งในส่วนของแก่นเรื่อง ตัวละคร และโครงเรื่องเอาไว้อย่างครบถ้วน

ตัวอย่าง

บทประพันธ์ เรื่องนาคี

คำปอง: ขอถุงข้าได้ไหม

เคน: ไม่ได้

คำปอง: พี่เคนไม่รักข้าเรอะ

เธอตัดพ้อเสียงเครือ

เคน: รัก แต่ข้าไม่อยากเป็นคนโง่ที่จะพลาดโอกาสทอง

อย่างที่เคนไม่คาดฝันสาวผู้ใกล้จะเป็นมารดาปราดเข้ามาแย่งถุงเขาตะครุบไว้ ดึงกันไปดึงกันมา

เคน: อย่า...คำปอง

เมียจะไม่ฟังเสียง ถือว่าตนกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง พยายามยื้อยุดฉุดกระชากถุงผ้า

คำปอง: ปล่อย พี่เคน ข้าขอเถอะ

เคน: เอ็งไม่รู้หรอกว่าข้างในมีอะไร

คำปอง: รู้ยิ่งกว่ารู้อีกเพราะฉะนั้นจึงมาเยอะ ๆ ก่อนที่มันจะพินาศวอดวายไปหมด

(ตรี อภิรุม, 2559: 9 – 10)

บทละครโทรทัศน์ เรื่องนาคี

คำปอง: พี่เคน...พี่รู้หรือเปล่าว่าทำอะไรลงไป ฉันท้องแก่ จวนคลอดพี่ไม่ห่วงฉัน ห่วงลูกบ้างเลยเหรอ

คำปองพยายามยื้อแย่งกระสอบแต่เพราะท้องโย้เลยออกแรงไม่ถนัดนัก

เคน: เอ็งอย่าห้ามข้าเลยคำปอง ข้าได้มาแล้ว เห็นไหม...เราจะรวยแล้ว กว่าจะได้มา ข้าลำบากแทบแย่

คำปอง: พี่เคน...ถ้าพี่ไม่ปล่อย เราต้องลำบากกันมากกว่านี้แน่ ดีไม่ดี อาจจะพินาศกันทั้งหมู่บ้าน !

(สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์, 2559: ออนไลน์)

การตัดเนื้อหาบางส่วนออก เนื่องจากบทประพันธ์เรื่อง นาคี ของ ตรี อภิรุม มีเนื้อหาและการบรรยายที่มีความละเอียด จึงทำให้เมื่อนำมาสร้างเป็นบทละครโทรทัศน์จำเป็นจะต้องตัดเนื้อหาบางส่วนออกไป เพื่อให้ตัวบทละครโทรทัศน์สั้น กระชับ เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับเวลา อีกทั้งตัดออกเพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงอีกด้วย และเพื่อเพิ่มอรรถรสในการรับชมละครโทรทัศน์ให้ดียิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

บทประพันธ์ เรื่องนาคี

ฟองจันทร์: คำปองไม่ซื้อบ้างเรอะ

หญิงอ้วนเร่กระจาดใส่หม้อแกงเผ็ดเข้ามาใกล้

ฟองจันทร์: เหลืออยู่หน่อยข้าขายเหมาหกสลึง

คำปอง: ไม่ละ วันนี้คำแก้วมันทำลาบกับหน่อไม้ยำ

ฟองจันทร์: เอ็งลองกินดู ถ้าไม่แซ่บอีหลีก็อย่าซื้อ

หญิงผู้รับแผนการจากกำนันแย้มวางกระจาดลง ตักแกงหน่อยหนึ่งใส่กระทงเหล็กพร้อมด้วยข้าวเหนียวนึ่งหนึ่งปั้น

(ตรี อภิรุม, 2559: 469 - 470)

การเปลี่ยนเนื้อหา สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ ได้ขยายลักษณะนิสัยของตัวละครให้ตัวละครเด่นขึ้น และให้ความสำคัญกับตัวละครทุกตัว อีกทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาไปจากบทประพันธ์ เพื่อให้บทละครโทรทัศน์มีความกระชับ ไม่ยืดยาวจนเกินไป

ตัวอย่าง

บทประพันธ์ เรื่องนาคี

เวลาผ่านไปนานพอควรสี่นักโบราณคดีจำเป็นก็ถึงปราสาทขนาดย่อมที่ถล่มซากกำแพงชั้นนอกเป็นศิลาแลง กำแพงแก้วชั้นในก่อด้วยอิฐ ฐานเนินปราสาทสูงแค่เอว ช่างหินสี่เหลี่ยมกองระเกะระกะ

นายกอ: นี่ไง...ใช่แล้ว

นายกอชี้นิ้วอย่างลิงโลด สามผู้ฟังพลอยตื่นเต้นดีใจ แท่งศิลาจำหลักรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ เนื้อหินกร่อนกะเทาะเล็กน้อยตามกาลเวลา

(ตรี อภิรุม, 2559: 286 - 294)

บทละครโทรทัศน์ เรื่องนาคี

ชายพิการพ่อค้าของเก่าและพ่อแท้ ๆ ของพิมพ์พรประมูลชนะ ได้ครุฑศิลาวัตถุโบราณศิลปะขอมอายุกว่าพันปีไปครองแทนสุภัทร อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี

บุญส่ง: ผมจะไม่ขายให้ใครทั้งนั้น ผมออกตามหาครุฑทองคำนี่เกือบค่อนชีวิต จนกระทั่งมันกลับมาอยู่ในมือผมจนได้ ผมรู้ว่ามันคือของจริง ผมรู้สึกเหมือนเคยเป็นเจ้าของมันมาก่อน... และผมจำเป็นต้องใช้มัน !

บุญส่ง: มีแต่ครุฑทองคำนี่เท่านั้นที่จะกำจัดเจ้าแม่นาคีได้สำเร็จ

(สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์, 2559: ออนไลน์)

การเพิ่มเนื้อหา สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ มีการเพิ่มเนื้อหาในบางส่วนเข้ามาในบทละครโทรทัศน์ เพื่อให้การแสดงละครมีอรรถรสมากยิ่งขึ้น และทำให้เนื้อเรื่องสามารถดำเนินเรื่องไปได้ง่าย ซึ่งบทละครโทรทัศน์จะรัดกุมกว่าบทประพันธ์

ตัวอย่าง

บทละครโทรทัศน์ เรื่องนาคี

เหตุการณ์บอกรักกลางทุ่งนาของทศพลเป็นที่รับรู้ของทุกคนในบ้าน โดยเฉพาะพวกเพื่อนหนุ่ม ๆ ร่วมแก๊งที่ถึงกับตั้งเงินพนันขันต่อว่าทศพลจะลงเอยกับใครระหว่างคำแก้วกับพิมพ์พร

พิมพ์พรช้ำใจแทบกระอัก แล้วก็เกือบล้มทั้งยืนเมื่อได้ยินทศพลประกาศต่อหน้าเพื่อนทุกคนว่าจะทำทุกทางไม่ให้พรากจากคำแก้ว และหากจำเป็นเขาก็พร้อมจะทิ้งทุกอย่างเพื่อเธอ

(สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์, 2559: ออนไลน์)

การเพิ่มตัวละคร บทละครโทรทัศน์ เรื่อง นาคี ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ มีการเพิ่มตัวละครขึ้น เพราะเป็นการใส่ใจในรายละเอียดของตัวละคร ให้มีความสมจริง เข้าถึงบทบาททำให้ผู้รับชมเข้าถึงอรรถรสโดยเพิ่มบทบาทของตัวละคร

ตัวอย่าง

ลุงชม เป็นคนขับรถของเหล่านักศึกษา และมีลักษณะนิสัยเป็นคนปากพล่อยจนถึงที่ตายในที่สุด

บทละครโทรทัศน์ เรื่องนาคี

ความมืดโรยตัวบรรยากาศโดยรอบ ลุงชมนิ่วหน้าเครียด ๆ เพราะรถยนต์สตาร์ทเครื่องไม่ติดอีกเลย หลังจากนั้น พิมพ์พร เจิดนภา และรัตนาวดี แก๊งนักศึกษาสาวโวยลั่นด้วยความกลัวลำบาก ทัศนัยเลยแก้ปัญหาด้วยการให้ลุงชมอยู่ซ่อมรถ ส่วนนักศึกษาทั้งหมดให้เดินเท้าเข้าหมู่บ้านดอนไม้ป่า ส่วนลุงชมก็ต้องหนักใจไม่แพ้กันเพราะซ่อมรถไม่ได้สักที และหงุดหงิดมาก จนต้องใช้เหล้าย้อมใจและเผลอหลุดปากลบหลู่เจ้าแม่นาคีที่ทำให้รถล่มกลางทางแบบนี้ งูใหญ่สีน้ำตาลทองตัวเดิมจ้องมองอยู่แล้ว โกรธที่ได้ยินคำพูดดูหมิ่นเจ้าแม่นาคีเลยเลื้อยออกไปฉกลุงชมตายคาที่ !

(สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์, 2559: ออนไลน์)

การแปรรูปบทประพันธ์เรื่อง นาคี ของ ตรี อภิรุม มาเป็นบทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของสรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ แม้จะมีการปรับเปลี่ยนบทประพันธ์ไปบางตอน หรือมีการตัดเนื้อหาบางส่วนออก เพื่อให้เหมาะแก่เวลาและการแสดง แต่ยังมีการคงเนื้อหาของบทประพันธ์เดิมเอาไว้ โดยไม่กระทบถึงโครงเรื่อง แก่นเรื่อง และตัวละคร

สามารถสรุปได้ว่ากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี มีการปรับเนื้อหาจากวรรณกรรมการอ่านให้เหมาะสมกับวรรณกรรมการแสดง โดยยังคงจุดมุ่งหมาย แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ไว้เหมือนกับในนวนิยายของ ตรี อภิรุม แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงในบางตอน เพื่อให้เนื้อเรื่อง

เข้มข้น และน่าติดตามมากยิ่งขึ้น และคงคุณค่าของบทประพันธ์เดิมไว้ ทำให้บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี สามารถโน้มน้าวอารมณ์และสร้างความประทับใจให้กับผู้ชม จนมีผู้ชมติดตามเป็นจำนวนมากและได้รับความนิยมอย่างสูงสุดในขณะนั้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาองค์ประกอบของละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ พบว่าได้มีการแปรรูปจากนวนิยายเรื่อง นาคี ของ ตรี อภิรุม การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบของบทละครโทรทัศน์ในด้านเนื้อเรื่อง แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บรรยากาศ บทสนทนา และศึกษากลวิธีการแปรรูปจากนวนิยายของ ตรี อภิรุม สู่บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของสรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ มาเป็นบทละครโทรทัศน์ ซึ่งยังคงจุดมุ่งหมายของโครงเรื่อง และแก่นเรื่องไว้เหมือนกับเนื้อหาในนวนิยาย แต่ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหา และมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาบางส่วน เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง และมีการใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง ใช้บทสนทนาให้รู้จักตัวละคร และการใช้บทสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละครอย่างสมจริง บทละครโทรทัศน์ได้มีการคงเนื้อหา การตัดเนื้อหา การเปลี่ยนเนื้อหา การเพิ่มเนื้อหา และการเพิ่มตัวละคร เพื่อให้บทสนทนาของละครโทรทัศน์ได้รับอรรถรส มีความสมจริงมากยิ่งขึ้นในการรับชมละครโทรทัศน์ ซึ่งในบทละครเรื่อง นาคี ได้มีการเพิ่มตัวละครภายในเรื่อง เพื่อให้เนื้อหาของบทละครโทรทัศน์ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและไม่ยืดเยื้อเกินไป มีการเพิ่มเนื้อหาเพื่อเป็นการขยายลักษณะนิสัยของตัวละคร ทำให้ผู้ชมสนุกและสนใจตัวละครภายในเรื่องมากขึ้น เช่น ตอนความช่วยเหลือของกำนันแย้ม ซึ่งภายในนวนิยายไม่ได้พูดถึงความดี ความมีน้ำใจของกำนันแย้ม ซึ่งแตกต่างจากในบทละครที่กล่าวถึงกำนันแย้มในด้านความโหดเหี้ยม และใจร้าย เป็นต้น

เมื่อศึกษากลวิธีการประพันธ์บทละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี ของ สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์ พบว่ากลวิธีการเปิดเรื่องนั้น บทละครโทรทัศน์เปิดเรื่องด้วยความเป็นห่วงของภรรยาที่มีต่อสามี เพื่อเป็นการผูกปมให้กับผู้ชมอยากติดตามเนื้อเรื่องตอนต่อไป ซึ่งเรื่อง นาคี ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องโดยมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในฐานะตัวละคร และดำเนินเรื่องไปตามปฏิทิน เพื่อช่วยให้เนื้อความมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งหน่วยเรื่องเพื่อสร้างความสนใจใคร่รู้ของผู้ชมให้ติดตามตอนต่อไป และการปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม โดยเหตุการณ์ทุกอย่างคลี่คลายลงแต่แลกด้วยชีวิตของผู้คนมากมาย และความรักของคนสองคนที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งทำให้ผู้ที่ได้ชมละครโทรทัศน์เรื่อง นาคี เกิดความซาบซึ้งและความประทับใจในบทละครโทรทัศน์

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง กลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์ เรื่อง นาคี มีข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. การศึกษากลวิธีการแปรรูปนวนิยายสู่บทละครโทรทัศน์ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ซิตคอม และซีรีส์แบบจบในตอน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน

2. การศึกษากลวิธีการแปรรูปจากสื่อสมัยใหม่ เช่น การแปรรูปในเว็บการ์ตูนออนไลน์ สู่ซีรีส์ที่ได้รับความสนใจจากผู้ชมและผู้อ่าน

3. การศึกษากลวิธีการแปรรูปจากนวนิยายสู่สื่อสมัยใหม่ เช่น อนิเมะ (Anime) หรือแอนิเมชัน (Animation)

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา.** กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

คมชัดลึก. (2559). **“นาคี” ตอนจบกวาดเรตติ้งถล่มทลาย.** ค้นเมื่อ มกราคม 26, 2563, จาก https://www.komchadluek.net/news/ent

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2558). **การแปรรูปวรรรณกรรม: แปล แปลง แปรรูป บทละครและบทภาพยนตร์**. ขอนแก่น: ขอนแก่นพิมพ์.

จิรมน สังณ์ชัย. (2560). **การดัดแปลงนวนิยายชุดผ้า ของ พงศกร เป็นบทละครโทรทัศน์.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์/นวัตกรรม สื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). **นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500).** กรุงเทพฯ: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตรีอภิรุม. (2559). **นาคี.** กรุงเทพฯ: โพสต์บุ๊กส์.

นิยายไทยรัฐ. (2560). **นาคี.** ค้นเมื่อ มกราคม 26, 2563, จาก https://www.thairath.co.th/novel/Nakee

ยุพร แสงทักษิณ. (2544). **วรรณกรรมปัจจุบัน** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

สนุก (Sanook). (2560). **ประวัติศาสตร์ต้องจารึก ! “นาคี” กวาด 17 รางวัล 4 เวที.** ค้นเมื่อ มิถุนายน 3, 2563, จาก https://www.sanook.com/movie

สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธิ์. (2559). **นาคี.** ค้นเมื่อ มกราคม 26, 2563, จาก https://www.thairath.co.th/novel/Nakee/ep1/page1

สุพรรณี วราทร. (2519). **ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

อุมาพร มะโรณีย์. (2551). **สัมพันธบทของการเล่าเรื่องในสื่อการ์ตูน ละครโทรทัศน์ และนวนิยาย.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอื้องอรุณ สมิตสุวรรณ. (2535). **การวิเคราะห์การเขียนบทละครโทรทัศน์เรื่อง “ปริศนา”.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

King Rama IX's wisdom to develop the skills of the 21st century learner.

เกศมณี เครือบุญ[1], พิมพ์ชนก นามนิล[1], ปรียาภรณ์ แพงพงมา[1], รัฐฐา สุขเกษม[1],

ณัฐชา เพ็ชรักษ์[1] และจันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์[2]

Ketmanee Krueboon, Pimchanok Namnil, Preeyaporn Pangpongma, Ratta Sukkasem,

Natcha Phetrak and Jantarat Phutiariyawat

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อนำมาพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 การใช้ศาสตร์พระราชาคือ การใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน รวมถึงสถานศึกษา บุคลากร และผู้เรียน ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน ศาสตร์พระราชาในการพัฒนานั้น คือ การน้อมนำหลักองค์ความรู้ 6 มิติ และหลักการทรงงาน 23 ประการมาใช้ ศาสตร์พระราชาทั้ง 2 นี้ เป็นการพัฒนาตามหลักการองค์ความรู้และเป็นวิธีการที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับงานหรือธุรกิจและสร้างความสำเร็จขององค์กร เมื่อได้นำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เน้นทักษะการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงให้นักวิชาการทั่วโลกได้ทำความเข้าใจการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพบริบทต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง โดยใช้ความคิด การปรับตัว การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ไม่สามารถใช้การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้ แต่ต้องอาศัยการฝึกฝนให้ตนเองมีภูมิคุ้มกันที่สามารถปรับตัวเข้ากับทุกสถานการณ์ได้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมต่อยุคสมัยทั้งในปัจจุบันและอนาคต

คำสำคัญ: *การพัฒนา ศตวรรษที่ 21 ทักษะ ศาสตร์พระราชา*

Abstract

This academic paper is a study of King Rama IX's wisdom to develop the skills of the 21st century learner. The use of wisdom is the knowledge and wisdom to develop, prevent or solve problems for the benefit of the people and their humanity. Including educational institutes, personnel and learners to be able to live in a stable, peaceful and

[1] นิสิตหลักสูตรศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Student, Bachelor of Education Program Srinakharinwirot University.

[2] อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาและการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Lecturer, Administration of Faculty of Education Srinakharinwirot University

sustainable life. The king science in development is the introduction of the six major components of successive development, twenty-three powerful working condition to use. The wisdom of both is developed according to knowledge and is a very valuable method, it is a guideline that can be applied to suit the job or business and also benefit the organization when it is applied. 21st century learner skills focus on life skills and lifelong learning to prepare them for change, as well as global educators to understand the learners appropriately and in different contexts. To achieve self-development through adaptive thinking, self-training must be trained to have immunity that can be adapted to every situation and apply them in order to keep up with the changes that are appropriate for the times. In both the present and the future.

Keywords: *Development, The skills of the learners in the 21st century, King Rama IX's wisdom*

บทนำ

ศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงพระราชทานเป็นแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของปวงชนชาวไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกภาคส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการศึกษา การเตรียมความพร้อมเด็กในวัยเรียนให้มีทักษะต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 นั้นเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนา ทั้งเรื่องของทักษะที่หลากหลาย อย่างเช่น ทักษะการปรับตัว ทักษะด้านใช้คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะด้านการทำงาน การเรียนรู้และพึ่งพาตนเอง การน้อมนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้เพื่อประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชากับการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และศึกษาแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นแนวทางแก่ผู้ที่สนใจในการพัฒนาตนเอง โดยใช้ทักษะที่หลากหลายและศาสตร์พระราชา ให้มีภูมิคุ้มกันที่สามารถปรับตัวเข้าทันกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

ศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ที่พระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยเพื่อน้อมนำมาเป็นองค์ความรู้และศาสตร์ในการวางแผนพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนทุกภาคส่วนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน

แนวคิด

สุภัทรา บุญปัญญโรจน์ (2550) กล่าวว่า ศาสตร์ของพระราชา เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำประเทศไทยไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จากผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง”

ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ครอบครัว ชุมชน โดยยึดหลักพื้นฐานจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ได้เพื่อเกิดความมั่นคง และความยั่งยืนในการพัฒนาของประเทศไทย

ความหมายของศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชาเป็นองค์ความรู้ของพระราชาในการทรงงานที่ได้พระราชทานเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของพสกนิกรชาวไทยและทรงได้ทดลองจนเป็นผลที่พิสูจน์แล้วว่าสามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างยั่งยืน นักวิชาการและหน่วยงานราชการได้อธิบายความหมายของคำว่าศาสตร์พระราชาไว้ดังนี้

เดชา ปุญญบาล (2560) ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” ไว้ครอบคลุมทั้ง “พระราชดำริ” คือ แนวคิดและปรัชญา “พระราชดำรัส” คือ คำสั่งสอน ตักเตือนให้สติ “พระราชกรณียกิจ” คือ หลักการทรงงานและ “พระราชจริยวัตร” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ซึ่งพสกนิกรชาวไทยได้น้อมนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตน รวมทั้งรัฐบาลและข้าราชการได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อสร้างชาติและพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืน

สำนักกรรมาธิการ 1 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2560) ได้ให้ความหมายของศาสตร์พระราชาโดยการศึกษาพระราชประวัติของพระราชา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) และเมื่อได้ประมวลสิ่งต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงกระทำรวมถึงความหมายที่ผู้รู้ต่าง ๆ นำเสนอไว้ ความหมายคำว่า“ศาสตร์พระราชา” หมายความว่า

บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนาป้องกันหรือแก้ไขปัญหา เพื่อประโยชน์แก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมวลมนุษยชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “ศาสตร์พระราชา” หมายถึง บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาในพระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนาป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลมนุษยชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงสันติสุขและยั่งยืน

องค์ความรู้ของศาสตร์พระราชา 6 มิติ

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้อธิบายองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในพระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ว่ามี 6 มิติ ดังนี้ 1) มิติน้ำ พิจารณาจากการป้องกันและแก้ไขปัญหาตั้งแต่ต้นน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำ การเก็บน้ำให้อยู่ในประเทศให้นานที่สุดและการใช้น้ำทุกหยดให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) มิติดิน พิจารณาจากการป้องกันและแก้ไขปัญหาในเรื่องสภาพดินซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำการเกษตร โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงดิน การปลูกหญ้าแฝก 3) มิติเกษตร พิจารณาจากการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในแต่ละพื้นที่ 4) มิติพลังงานทดแทน โดยพิจารณาจากการปรับใช้พลังงานให้เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยการคิดค้นและพัฒนาพลังงานทางเลือกที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มุ่งเน้นการผลิตและการใช้ไบโอดีเซลรวมถึงการใช้เชื้อเพลิงสีเขียว 5) มิติป่า พิจารณาจากการลดการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมให้มีการปลูกป่าในรูปแบบต่าง ๆ โดยการปลูกฝังจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่า โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกวิธี เพื่อให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และ 6) มิติสิ่งแวดล้อม พิจารณาจากการนำแนวทางการกำจัดของเสียและบำบัดของเสียมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพเป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในระยะยาว โดยมุ่งเน้นการกำจัดขยะและการบำบัดน้ำเสียซึ่งจะดำเนินการการเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาโดยปรับน้ำหนักของแต่ละเรื่องให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมและสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด สอดคล้องกับหลักองค์ความรู้ 6 มิติ หลักองค์ความรู้ 6 มิติ เป็นศาสตร์ของพระราชาที่พระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงพระราชดำริขึ้นเพื่อการพัฒนาชุมชนใน 6 มิติ ได้แก่ 1) ดิน 2) น้ำ 3) เกษตร 4) พลังงานทดแทน 5) ป่า และ 6) สิ่งแวดล้อม โดยจะปรับน้ำหนักของแต่ละเรื่องตามสภาพภูมิสังคมและสภาพปัญหาของชุมชนในแต่ละพื้นที่ องค์ความรู้ 6 มิติจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น มิติน้ำ

จะเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำ การเก็บน้ำให้อยู่ในประเทศไทยให้นานที่สุดและการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยวิธีการทำฝนหลวง กังหันน้ำชัยพัฒนา การทำฝายและการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีชีวภาพ มิติป่าจะเน้นวิธีการปลูกป่า คือ ป่าในใจคน การปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่าง การปลูกป่าต้นน้ำและบริเวณอ่างเก็บน้ำระบบป่าเปียก (wet fire brake) และการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์และพัฒนามากที่สุดและให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

จากองค์ความรู้ 6 มิติดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า หลักการองค์ความรู้ 6 มิติ เป็นการพัฒนาชุมชนตามหลักการองค์ความรู้ โดยปรับน้ำหนักแต่ละเรื่องตามสภาพภูมิสังคมและสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ เน้นการพัฒนาชุมชนตามหลักการองค์ความรู้ใน 6 มิติ ได้แก่ ดิน น้ำ เกษตร พลังงานทดแทนป่าและสิ่งแวดล้อม โดยจะปรับน้ำหนักของแต่ละเรื่องตามสภาพภูมิสังคมและสภาพปัญหาของชุมชนในแต่ละพื้นที่โดยจะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนามากที่สุดและให้ชุมชนได้มีการพัฒนาจนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักการทรงงาน

หลักการทรงงาน คือ พระราชกรณียกิจของพระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่ได้ทรงปฏิบัติไว้เพื่อพัฒนา แก้ไข ป้องกันประเทศเพื่อเป็นประโยชน์แก่พสกนิกรชาวไทยสูงสุด โดยพระองค์ทรงยึดหลักการดำเนินงานทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งรอบตัวและปฏิบัติได้จริง ซึ่งวิธีการเหล่านี้ถือเป็นแนวทางสำคัญในการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศให้สามารถดำเนินการตามทางสายกลางอย่างสงบสุข

หลักการทรงงานพระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงคิดค้นแนวทางการพัฒนาการทำงานเพื่อมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ 2) ระเบิดจากข้างใน 3) ภูมิสังคม 4) ทำตามลำดับขั้น 5) แก้ปัญหาที่จุดเล็ก 6) ประหยัดเรียบง่ายได้ประโยชน์สูงสุด 7) ทำให้ง่าย 8) องค์รวม 9) ไม่ติดตำรา 10) ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 11) ใช้อธรรมปราบอธรรม 12) การมีส่วนร่วม 13) บริการรวมที่จุดเดียว 14) พออยู่พอกิน 15) การพึ่งพาตนเอง 16) ปลูกป่าในใจคน 17) ขาดทุน คือ กำไร 18) ทำงานอย่างมีความสุข 19) ความเพียร 20) ความซื่อสัตย์สุจริตจริงใจต่อกัน 21) ประโยชน์ส่วนรวม 22) เศรษฐกิจพอเพียง และ 23) รู้รักสามัคคี (สำนักกรรมาธิการ 1 สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560: 25-28)

จากหลักการทรงงาน 23 ประการ ข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า เป็นวิธีการที่มีคุณค่ายิ่งเป็นแนวทางที่ทุกคนสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อสร้างความสำเร็จขององค์กร หากประชาชนได้นำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมก็จะส่งผลให้ชีวิตมีความสงบสุข ชุมชน

องค์กรรวมไปถึงประเทศก็จะมีความเจริญเติบโต มั่งคั่ง ยั่งยืน เช่น ในบางโรงเรียนนำหลักการทรงงานข้อที่ 9) ไม่ติดตำรา คือ การส่งเสริมให้นักเรียนไม่ควรที่จะยึดติดวิชาการหรือเทคโนโลยีมากเกินไป เพราะตำราบางอย่างอาจจะไม่เหมาะสมที่จะนำมาปรับใช้ได้ในชีวิตจริงแต่สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ ข้อที่ 12) การมีส่วนร่วม คือ ให้นักเรียนทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน และข้อที่ 21) ประโยชน์ส่วนรวม เมื่อนักเรียนแบ่งกลุ่มทำงานแต่ละครั้ง ต้องนึกถึงการทำงานเพื่อประโยชน์ต่อเพื่อนในกลุ่มจะทำให้งานนั้นเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

การพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

โลกในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่ความรู้และข้อมูลข่าวสารมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยตามการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในตัวผู้เรียนรู้ หากการศึกษายังหลงติดอยู่กับสิ่งเดิมที่เคยใช้ได้ผลในยุคเก่า ย่อมจะส่งผลให้การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่สอดคล้องกับโลกที่เป็นจริงทั้งในปัจจุบันและในอนาคตที่จะยิ่งเข้มข้นขึ้น ผู้เรียนจึงต้องมีทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วย ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและการทำงาน ดังนั้น การเตรียมคนและการปรับตัวของผู้เรียนเพื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 จึงเป็นเรื่องที่สำคัญเพื่อให้พลเมืองและผู้เรียนสามารถเรียนรู้และดำเนินชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมเท่าทันต่อยุคสมัยแห่งอนาคต

แนวคิด

วิจารณ์ พานิช (2555) ได้กล่าวไว้ว่า ความสามารถในการทำงานมิได้ขึ้นกับรู้มากหรือรู้น้อย แต่ขึ้นกับทักษะการเรียนรู้ พร้อมเรียนรู้ ใฝ่เรียนรู้ อยากเรียนรู้ สนุกกับการเรียนรู้ เรียนรู้ได้ตลอดเวลาจากทุกสถานที่ มีทักษะชีวิตที่ดีปรับตัวได้ทุกครั้งเมื่อพบอุปสรรค ยืดหยุ่นตัวเองได้ทุกรูปแบบเมื่อพบปัญหาชีวิต นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 ดังนั้นการศึกษาที่ถูกต้องสำหรับศตวรรษใหม่ต้องเรียนให้บรรลุทักษะ คือ ทำได้ต้องเรียนเลย จากรู้วิชาไปสู่ทักษะในการใช้วิชาเพื่อการดำรงชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริง การเรียนจึงต้องเน้นเรียนโดยการลงมือทำหรือการฝึกฝนและคนเราต้องฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นตลอดชีวิต เครื่องมือเสริมสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับการเรียนรู้ร่วมกันของทั้งผู้บริหารการศึกษา ครู และผู้เรียน บนฐานคิด “กระบวนการเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้” และ “กระบวนการหาคำตอบสำคัญกว่าคำตอบ” โดยใช้ฐานคิด “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” (21st century skills) เพื่อรองรับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและส่งเสริมการผลิตกำลังคนที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีเศรษฐกิจโลกในศตวรรษที่ 21 โดยอยู่บนพื้นฐานความเป็นไทยและฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เข้าใจตัวตนความเป็นไทยอย่างเข้มแข็งก่อนเข้าสู่เวทีประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน ดังนั้น การสร้างเครื่องมือเสริมสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จึงได้ถูกสร้างขึ้นผ่านฐานปรัชญา

ความคิดและกระบวนการทางการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กไทยให้บรรลุ “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” เน้นทักษะการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ครูจะมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้แนะนำและทำโครงการการเรียนรู้ร่วมกันกับเด็ก ซึ่งเด็กจะได้ทั้งความสนุกสนาน แนวทางการคิดและสร้างองค์ความรู้ รวมทั้งนวัตกรรมต่าง ๆ จากความคิดที่เปิดกว้างจากครูที่เป็นผู้เปิดโลกทัศน์นั้นให้เด็ก เพราะเครื่องมือเป็นเพียงตัวช่วยนำทางให้ครูเท่านั้น แต่ความสำเร็จในการเรียนรู้ไม่ได้อยู่ที่เครื่องมือ หากอยู่ที่การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง

เบลลันดา และ แบรนด์ (2553: 273-300) ได้สรุปไว้ว่า การเรียนรู้จากปัญหาเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 วิธีที่ครูจะสามารถปรับเปลี่ยนหลักสูตรจากวิธีที่สอนอยู่ฝ่ายเดียวไปสู่การสอนที่เปิดให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และตั้งคำถาม การสืบค้นปัญหาสามารถปรับใช้กับนักเรียนทุกวัยทุกระดับความสามารถและที่มีปัญหาในการเรียนทุกรูปแบบ

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นผู้ที่คิดและสร้างสรรค์ความรู้ในการเรียนรู้ ต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้และพร้อมรับสิ่งใหม่อยู่เสมอ ก้าวทันต่อโลกในยุคดิจิทัล

ทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

วิจารณ์ พานิช (2555) กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเพื่อการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนจะต้องมีทักษะที่ตอบรับกับความก้าวหน้าและสามารถปรับตัวได้อย่างทันท่วงที ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นั้นประกอบไปด้วย

1. ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม เป็นทักษะที่จะทำให้ผู้เรียนเกิด 1) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรม ทั้งด้านวัตถุและแนวคิด 2) ทำให้เกิดแนวคิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถคิดแก้ปัญหาเป็น 3) สามารถสื่อสารข้อมูลและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี จึงเป็นทักษะที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน รู้ถึงวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมเป็นทักษะที่ท้าทายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมด้านการเรียนรู้ มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ สามารถคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล เป็นต้น

2. ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี จากการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมซึ่งเน้นไปที่กระบวนการสร้างแนวคิดและสร้างการรับรู้จนมาถึงการเรียนรู้ด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ด้านต่าง ๆ คือ 1) ความรู้ด้านสารสนเทศของข้อมูลข่าวสารที่มีขนาดมหึมา (Big Data) ผู้เรียนสามารถเข้าถึงสารสนเทศและใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาด 2) มีความรู้เกี่ยวกับสื่อ สามารถวิเคราะห์วิจารณ์ สังเคราะห์สื่อต่าง ๆ นำมาใช้ในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตได้ ปัจจุบันสื่อมีอยู่มากมายทั้งสื่อการสอนในห้องเรียน นอกห้องเรียน สื่อออนไลน์ สื่อจากแหล่งต่าง ๆ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือ ผู้เรียนต้องรู้จักเสพสื่ออย่างสร้างสรรค์ และ 3) ด้านเทคโนโลยี ผู้เรียนต้องมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยี มีภูมิคุ้มกันด้านเทคโนโลยี คือ ต้องใช้เป็นและ

ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ซึ่งอยู่ภายใต้ความพอเพียง เนื่องจากปัจจุบันมีการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมาก การพัฒนาความรู้ผู้เรียนควบคู่กับการเรียนรู้เทคโนโลยีเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมในปัจจุบันได้

3. ทักษะด้านชีวิตและการทำงาน ในการดำรงชีวิตและทำงานร่วมกับผู้อื่นในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ นักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะที่สำคัญ ในการปรับตัวและเรียนรู้การใช้ชีวิตในยุคแห่งความหลากหลาย ทั้งด้านพหุวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ความหลากหลายด้านเทคโนโลยีและการทำงานที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน และในต่างสังคม ผู้เรียนต้องสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดี มีมุมมอง มีเจตคติที่สร้างสรรค์ เป็นต้น ได้แก่ 1) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว 2) การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง 3) ทักษะสังคม และสังคมข้ามวัฒนธรรม 4) การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิต (productivity) และความรับผิดชอบเชื่อถือได้ (accountability) และ 5) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (responsibility)

จินดารัตน์ โพธิ์นอก (2557: ออนไลน์) กล่าวว่าทักษะแห่งผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยหลัก 3R7C โดย 3R ประกอบด้วยทักษะการรู้หนังสือ ได้แก่ ทักษะด้านการอ่าน (reading) ทักษะด้านการเขียน (Writing) ทักษะทางคณิตศาสตร์ (Arithmetic) ส่วน 7C ประกอบด้วยทักษะ 7 ด้าน คือ 1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (critical Thinking and problem Solving) 2) ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (creativity and innovation) 3) ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (cross-cultural Understanding) 4) ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (collaboration, teamwork and leadership) 5) ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ (communication, information and medial literacy) 6) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (computing and ICT Literacy) และ 7) ทักษะด้านการทำงาน การเรียนรู้และการพึ่งตนเอง (career and Learning Self-reliance) ทั้งนี้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นเป้าประสงค์ของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ช่วยชี้นำวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาชีวิตของผู้เรียนให้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

กล่าวโดยสรุป นอกจากการสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยีและทักษะด้านชีวิตและการทำงาน มีการรวมกลุ่มทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ไว้ให้ครอบคลุมทักษะทุกอย่างที่ผู้เรียนควรพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนแต่ละคน เป็นทักษะพื้นฐานที่ผู้เรียนทุกคนควรได้รับการฝึกฝนและพัฒนาควบคู่กันไป เป็นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์และพฤติกรรม ให้ผู้เรียนมีความคิดที่สร้างสรรค์ คิดท้าทาย สามารถแก้ปัญหาเป็น ปรับตัวเข้ากับสังคมแห่งศตวรรษที่ 21 ได้ มีความรู้ความสามารถและพฤติกรรมเชิงบวกให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุขในการเรียนรู้ จึงทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้ 3R7C ซึ่งครูผู้สอนสามารถ

นำทักษะเหล่านี้ไปสอดแทรกการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ แบบบูรณาการเพื่อมพัฒนาผู้เรียนต่อไป

คุณลักษณะของศิษย์ในศตวรรษที่ 21

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (2555: 9-16) ได้เสนอไว้ว่า คุณลักษณะของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ควรมีทักษะพื้นฐานจำเป็นในการอ่าน เขียน และคิดคำนวณเพราะเป็นตัวการที่ทำให้คนในศตวรรษที่ 21 รู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสืบค้น รวบรวมความรู้ ใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศที่จะพิสูจน์ยืนยันสิ่งที่ตนและสังคม อยากรู้ได้อย่างชาญฉลาดไม่ถูกชวนเชื่อ ชักนำอย่างงมงาย เกิดเป็นแรงบันดาลใจสร้างจินตนาการ อยากพัฒนา อยากผลิต สร้างผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมขึ้นใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมและนำไปแลกเปลี่ยนกับสังคมอื่น เกิดเป็นรายได้บนเวทีฐานเศรษฐกิจ ความรู้ที่มีความรับผิดชอบต่อกฎกติกาในขั้นตอนการผลิต และมีความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นถ้าผลิตภัณฑ์ผลผลิตมีคุณภาพไม่ดี ดังนั้นทักษะการดำรงชีวิตของคนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะถูกหล่อหลอมตกผลึกเป็นผู้ที่สามารถนำทางชีวิตตนเองได้อย่างมีคุณภาพชีวิตและเกิดเป็นบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของคนในศตวรรษที่ 21 ควรมี 10 คุณลักษณะ คือ เป็นนักคิดวิเคราะห์ นักแก้ปัญหา นักสร้างสรรค์ นักประสานความร่วมมือ รู้จักใช้ข้อมูลและข่าวสาร เรียนรู้ด้วยตนเอง นักสื่อสารตระหนักรับรู้สภาวะของโลก เป็นพลเมืองทรงคุณค่าและมีพื้นฐานความรู้เศรษฐกิจและการคลัง ซึ่งสรุปเป็นคุณลักษณะใน 3 ด้าน ดังนี้ 1) คุณลักษณะด้านการทำงาน ได้แก่ การการปรับตัวและความเป็นผู้นำ 2) คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ ได้แก่ การชี้นำตนเอง การตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเอง 3) คุณลักษณะด้านศีลธรรม ได้แก่ ความเคารพผู้อื่น ความซื่อสัตย์ สำนึกพลเมือง

จากคุณลักษณะของศิษย์ในศตวรรษที่ 21 สรุปได้ว่า ศิษย์ในศตวรรษที่ 21 ควรมีลักษณะเป็นผู้ที่รู้จักตนเอง ชี้นำตนเองได้ รู้ทันจิต ความคิด อารมณ์ จุดแข็ง จุดอ่อน จัดการตนเองได้ มีเอกลักษณ์เป็นตัวของตัวเอง ตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นนักเรียนรู้มีวิธีการเรียนรู้ที่จะค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ได้ตลอด เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ปรับตัว ยืดหยุ่น มีความเข้มแข็ง มีความคิดสร้างสรรค์และการคิดในระดับสูง เป็นนักเชื่อมประสาน นักสื่อสาร มีความเป็นมนุษย์ เคารพในความต่างของวัฒนธรรม เอาใจใส่ตนเอง ผู้อื่น สังคม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

องค์ความรู้ 6 มิติกับการพัฒนาผู้เรียนเพื่อศตวรรษที่ 21 คือ การให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเน้นหลักองค์ความรู้ 6 มิติ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพรวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู โดยออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 บนพื้นฐานของศาสตร์พระราชาที่เน้นหลักองค์ความรู้ 6 มิติ และ

การบูรณาการเรียนการสอน ตัวอย่างเช่น โรงเรียนบ้านฮากฮาน จังหวัดน่าน มีการนำความรู้หรือภูมิปัญญาชุมชนมาบูรณาการโดยจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้โดยการกำหนดนโยบายและกำหนดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมโดยการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. เชิญวิทยากรที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้แก่ครูและนักเรียนให้ความรู้หน้าเสาธง
2. จัดทำหลักสูตรบูรณาการเนื้อหาสาระเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ
3. ทำแผนการจัดการเรียนรู้สู่ห้องเรียน
4. จัดทำป้ายนิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ความรู้แก่ผู้เรียน
5. จัดทำกิจกรรมเสียงตามสายให้ความรู้
6. ศึกษาดูงานการปลูกผักไร้ดิน จากโรงเรียนบ้านครกคำ อ.เวียงสา
7. สร้างฐานการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้ามาใช้ฐานการเรียนรู้อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ประกอบด้วย

7.1 ฐานการเรียนรู้เด็กเลี้ยงกบ

7.2 ฐานการเรียนรู้ในน้ำมีปลา

7.3 ฐานการเรียนรู้คนเพาะเห็ด

7.4 ฐานการเรียนรู้การเลี้ยงเป็ดไข่ปลอดภัย

7.5 ฐานการเรียนรู้การเลี้ยงไก่พื้นเมืองอนามัย

7.6 ฐานการเรียนรู้การปลูกผักสวยปลอดสาร

หลักการทรงงาน 23 ประการกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 คือ การน้อมนำหลักการทรงงานมาเป็นกรอบแนวคิดในการประยุกต์และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สถานศึกษาอาจมีการบูรณาการหรือจัดกิจกรรมดังนี้ โดยสถานศึกษาต้องคัดเลือกครูและพัฒนาครูตั้งฐานะในสังคมของครูให้เหมาะสม ปลูกจิตสำนึกโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การให้ทุนและอบรมให้มีความรู้ทางวิชาการในสาขาที่เหมาะสมที่จะสอน ต้องอบรมวิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีความเป็นครูที่แท้จริง คือ มีความรักความเมตตาต่อเด็ก การสอนหนังสือต้องถือว่าเป็นความดีความชอบ ครูต้องสอนให้เด็กนักเรียนมีน้ำใจปลูกฝังความดีให้นักเรียนอบรมบ่มนิสัยให้เป็นพลเมืองดีฝึกให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี ดูแลช่วยเหลือกันและกัน เป็นตัวอย่างที่ดีให้นักเรียน นักเรียนรักครู ครูรักนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีทัศนคติที่ถูกต้องและมุ่งสร้างพื้นฐานชีวิตหรือการสร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงาม ทั้งนี้สถานศึกษาต้องมีการวางแผน ศึกษาข้อมูลในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เริ่มแก้ไขปัญหาจากจุดเล็ก ๆ และเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะแก้ไข รวมทั้งบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ การจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม สำหรับผู้เรียนควรมีความรู้ ทักษะและสามารถ

ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตได้โดยยึดหลักการตามศาสตร์พระราชา ผู้ปกครองและชุมชนควรดำเนินชีวิตและมีการพัฒนาสังคมและชุมชนให้เป็นตามหลักการทรงงานทั้ง 23 ประการเพื่อความยั่งยืน

การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาในการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นั้น จำเป็นต้องมีสถานศึกษาเป็นตัวกลางในการพัฒนาผู้เรียน เพื่อสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เท่าทันต่อโลกปัจจุบันที่เป็นยุคที่ความรู้ และข้อมูลข่าวสารมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตและการเรียนในแต่ละวันซึ่งแตกต่างไปจากเยาวชนในยุคก่อนอย่างมาก การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในประเทศให้เข้มแข็งพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงของยุคในศตวรรษที่ 21 การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยตามการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในตัวผู้เรียนรู้หากการศึกษาหรือสถานศึกษายังหลงติดอยู่กับสิ่งเดิมที่เคยใช้ที่สามารถได้ผลในยุคเก่าย่อมจะส่งผลให้การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่สอดคล้องกับโลกที่เป็นจริงทั้งในปัจจุบันและในอนาคตที่จะยิ่งเข้มข้นขึ้น ดังนั้นการเตรียมคนและการปรับตัวของผู้เรียนเพื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อให้พลเมืองและผู้เรียนสามารถเรียนรู้และดำเนินชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เท่าทันต่อยุคสมัยแห่งอนาคต กล่าวคือ สถานศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างมากในการเป็นตัวกลางในการเตรียมบุคคลที่เรียกว่า“ผู้เรียน” เพื่อให้บุคคลในหน่วยนี้ได้มีทักษะการเรียนรู้ประกอบด้วย ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและการทำงาน ซึ่งในการพัฒนาสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนนั้นจึงได้มีการนำหลักองค์ความรู้ 6 มิติและหลักทรงงาน 23 ประการ ที่เป็นศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริและพระบรมราโชบายในการชี้แนวทางการดำเนินชีวิตมาใช้เป็นแนวคิดในการพัฒนา กล่าวได้ว่าหลักองค์ความรู้ 6 มิติในการพัฒนาสถานศึกษาสามารถดำเนินการเป็นกิจกรรมชมรม กิจกรรมจิตอาสา รวมทั้งบูรณาการกับรายวิชาที่จัดการเรียนการสอน ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้ โดยมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนด้วยกันหรือโรงเรียนกับชุมชน และมีจุดประสงค์เสริมสร้างคุณลักษณะของการอยู่อย่างพอเพียงให้กับนักเรียน ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สามารถปรับใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้อีกด้วย และหลักการทรงงานทั้ง 23 ประการ ที่ทรงคิดค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานเพื่อมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทและนำมาปฏิบัติให้เกิดผลต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติและสถานศึกษายังสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพื่อสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จขององค์กรหรือสถานศึกษา หากได้นำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งรอบตัวและปฏิบัติได้จริง เป็นแนวทางพัฒนาเพื่อประโยชน์ต่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อย่างสูงสุดจะส่งผลให้ชีวิตมีความสงบสุข ชุมชน องค์กร รวมไปถึงประเทศก็จะมีความเจริญเติบโต มั่งคั่ง ยั่งยืน

จากความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อก้าวสู่สังคมในยุคสมัยแห่งศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วซึ่งต้องการอาศัยความรู้เท่าทันโลกและน้อมนำเอาศาสตร์พระราชา หลักองค์ความรู้ 6 มิติ หลักการทรงงาน 23 ประการ มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องประยุกต์เอาศาสตร์พระราชาไปใช้ในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สถานศึกษาสามารถนำหลักการตามศาสตร์พระราชาไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาและจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องควรจะมีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ชุมชน สำหรับผู้เรียนควรมีความรู้ ทักษะ และสามารถปฏิบัติตน และดำเนินชีวิตได้โดยยึดหลักการตามศาสตร์พระราชา ผู้ปกครอง และชุมชนควรดำเนินชีวิตและมีการพัฒนาสังคมและชุมชนให้เป็นตามหลักการที่ได้กล่าวมาข้างต้นเพื่อความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้การพัฒนานั้นจำเป็นต้องน้อมนำหลักของศาสตร์พระราชามาบูรณาการในสถานศึกษาจึงจะสามารถทำให้ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พัฒนาทั้งกายและใจเพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาประเทศให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และในอนาคตต่อไป

บทสรุป

การศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อนำมาพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยการน้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ คือ หลักองค์ความรู้ 6 มิติและหลักการทรงงาน 23 ประการ ที่จะพัฒนาสถานศึกษา บุคลากร และผู้เรียน ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง รู้เท่าทันสถานการณ์ ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เน้นทักษะการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพบริบทต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง โดยใช้ทักษะที่หลากหลาย แต่ต้องอาศัยการฝึกฝนให้ตนเองมีภูมิคุ้มกันที่สามารถปรับตัวเข้าทันกับทุกสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ศาสตร์พระราชาจึงมีความสำคัญในการน้อมนำมาเป็นแนวคิดเพื่อวางแผนการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2564). **ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาพื้นที่เพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ.** ค้นเมื่อ มีนาคม 11, 2564, จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แนวทางการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมกิจการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

โครงการพระราชดาริ. (ม.ป.ป.). **หลักองค์ความรู้ 6 มิติ.** ค้นเมื่อ มีนาคม 11, 2564, จาก https://m. facebook.com>permalink

จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (2557). **ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21**. ค้นเมื่อ มีนาคม 18, 2564, จาก http://www.royin.go.th/?knowledges.

เดชา ปุญญบาล. (2530). 9 ตามรอยบาท ศาสตร์พระราชา. **วารสารสมาคมนักวิจัย, 22** (2), 13-20.

ธรรมนิติ. (2563). **หลักการทรงงาน 23 ประการ ของในหลวงรัชกาลที่ 9.** ค้นเมื่อ มีนาคม 24, 2564, จาก https://www.dharmniti.co.th/หลักการทรงงาน-23-ประการของในหลวงรัชกาลที่-9/

เบลลันกา, เจมส์ และแบรนด์, รอน. (2553). **ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21**. แปลจาก **21st Century Skills: Rethinking How Students Learn (Leading Edge).** โดย อธิป จิตตฤกษ์ และวรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.

วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

“ศาสตร์พระราชา” ศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร. (2561). ค้นเมื่อ มีนาคม 11, 2564, จาก http://www.pepgtakesa2.com/pgq56/files/เล่มศาสตร์พระราชา 2.pdf

สำนักกรรมาธิการ 1 สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). **รายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศ เรื่อง "การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ".** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รัฐสภา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงานบริหารงานมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2555). **แนวทางการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และมูลนิธิมั่นพัฒนา. (2562). **หลักการทรงงาน**. ค้นเมื่อ มีนาคม 11, 2564, จาก http://www.rdpb.go.th/th/King

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **หลักการของความรู้ใน 6 ราชามิติ (หลักความรู้ 6 มิติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช).** [แผ่นพับ]. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงศึกษาธิการ.

สุภัทรา บุญปัญญโรจน์. (2550, มกราคม- ธันวาคม). ภาวะบริโภคนิยมของวัยรุ่นไทย: ปัจจัยผลักดันสู่สังคมไทย. **วารสารรามคำแหง, 27** (1), 1-2

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

The study of the learning management approach of school in the 21st century

ฐิตินันท์ ดาวศรี[1], พรนภา ทิพย์กองลาด[1], พีรพล เข็มผง[1], สมเชาว์ ดับโศรก[1],
สุทธิดา เพ่งพิศ[1], วรวัฒน์ วิศรุตไพศาล[1] และจันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์[2]
Thitinan Daosri, Pornnapa Thipkonglad, Peerapon Khemphong, Somchao Dubsork,
Suttida Pengpis, Worawat Wisarutphaisan and Jantarat Phutiariyawat

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำมาพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการทักษะที่จำเป็นอื่น ๆ นอกเหนือจากสาระวิชาหลัก โดยทักษะของผู้สอนที่มีบทบาทที่แตกต่างจากการจัดการเรียนรู้แบบเดิม อีกทั้งผู้เรียนยังต้องการทักษะที่เพิ่มขึ้น ผู้สอนนั้นมีหน้าที่ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนใหม่ ๆ โดยแนวทางการสอนแบบห้องเรียนกลับด้าน การเรียนรู้แบบจริง และการเรียนรู้แบบการสอนให้น้อยเรียนรู้ให้มาก ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนั้นได้เรียนรู้ด้วยตนเองเป็นส่วนมาก ผู้สอนเป็นเพียงผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือเพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความพร้อมในทักษะด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ที่เป็นสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและสารสนเทศ

คำสำคัญ: *การจัดการเรียนรู้ ทักษะผู้เรียน สมรรถนะผู้สอน*

Abstract

This article is the study of the learning management approach of school in the 21st century to develop the teacher's learning management skills following the current social conditions apart from the subject matter. By the skill of Teachers with students who are different from traditional learning arrangements also require additional skills, which the teacher is responsible for changing the new teaching style by the classroom teaching approach. Flipped Classroom, Mastery Learning and Teach Less Learn More. which encourages the learners to learn by themselves a lot. The teacher is just a person who helps and makes

[1] นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Student Bachelor of Education Program Srinakharinwirot University.
[2] อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาและการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Lecturer Administration of Faculty of Education Srinakharinwirot University

learners to be citizens who are well-equipped with various skills in today's life. That is a society driven by technology and information.

Keywords: *Learning management, Student skills, Instructor Competency*

บทนำ

โลกในปัจจุบันได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงของโลกก้าวผ่านจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ได้ส่งผลกระทบทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การเมือง และการศึกษาของทุกประเทศ ในการพัฒนาของประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเป็นลำดับแรก เนื่องจากระบบการศึกษานั้นเปรียบเสมือนเครื่องมือในการขัดเกลาความรู้ความสามารถของมนุษย์ เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการสร้างสรรค์อนาคตของชาติให้เติบโตขึ้นมาอย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงเป็นการขัดเกลาทางสังคม ทั้งทางด้านจิตใจ ความคิด และบุคลิกภาพ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การศึกษา คือ เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและสังคม กล่าวคือ การศึกษาจะพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการ เพื่อให้คนเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคมต่อไป การที่จะทำเช่นนี้ได้เราจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงสภาพทั่วไปในด้านทักษะของผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้ทราบถึงทักษะด้านต่าง ๆ ว่าผู้สอนและผู้เรียนเองต้องมีทักษะในด้านใดบ้างในศตวรรษที่ 21 และต่อยอดไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อไป เพื่อยกระดับศักยภาพของผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้เกิดทักษะที่เป็นประโยชน์และมีความสำคัญต่อโลกในอนาคต

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ที่มาและความสำคัญ

ในปัจจุบันการจัดการเรียนรู้มีหลายรูปแบบและในศตวรรษที่ 21 มีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานและการดำรงชีวิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นักวิชาการได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไว้ดังนี้

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ (2556: 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญโดยสรุปไว้ว่า วรรณกรรมด้านการศึกษาร่วมสมัยชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองและการทำงานในศตวรรษที่ 21 นั้นค่อนข้างแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 บางทักษะแม้จะมีลักษณะถาวร กล่าวคือ มีความสำคัญมาในทุกยุคทุกสมัย ไม่ใช่เฉพาะในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะ 4C คือ ความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม แต่ทักษะเหล่านี้มีลักษณะเปลี่ยนไปในโลกยุคดิจิทัล รวมถึงทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นสิ่งที่ “ต้อง” มีมากกว่า “น่าจะ” มีขณะที่บางทักษะถือเป็นทักษะ

ชุดใหม่ที่จำเป็นในบริบทของศตวรรษใหม่ เช่น ทักษะด้านสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies-ICTs) ได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน สามารถสรุปเหตุผล 3 ประการ ว่าเหตุใดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษใหม่ คือ รูปแบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป การพึ่งพาอาศัยในระดับโลกที่เพิ่มมากขึ้นและภูมิทัศน์ในการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป

วรางคณา ทองนพคุณ (2556: 8-9) ได้กล่าวถึงความสำคัญโดยสรุปไว้ว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้โดยร่วมกันสร้างรูปแบบ และแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างถึงรูปแบบ (Model) ที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership For 21st Century Skills) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P21

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตตฤกษ์ (2556: 40-43) ได้กล่าวถึงความสำคัญโดยสรุปไว้ว่า ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด เรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา สื่อสารและร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิผลไปตลอดชีวิต มีเหตุผลอยู่สามประการด้วยกัน คือ ประการแรก ทักษะเหล่านี้ ไม่ได้ถูกบรรจุในหลักสูตร หรือถูกประเมินเลย บางคนอาจจะเกิดทักษะนี้โดยบังเอิญจากชีวิตประจำวันหรือประสบการณ์ในการทำงาน ประการที่สอง ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญต่อนักเรียนทุกคน องค์กรมีการปรับโครงสร้างการบริหารให้เป็นแนวราบ เพิ่มการใช้เทคโนโลยี สร้างระบบงานที่ยืดหยุ่นและกระจายความรับผิดชอบให้พนักงานระดับปฏิบัติการมากขึ้น ประการที่สาม สำหรับผู้ที่เริ่มทำงานใหม่ ๆ ก็ถูกคาดหวังว่าจะสามารถใช้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อธิบายทักษะหลายอย่างที่เป็นของใหม่ ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว ความเป็นผู้นำและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

จากความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญต่อผู้เรียนในการเสริมทักษะการทำงาน ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการสื่อสาร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน

ความหมายการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ป.ป.: 11) ได้มีการให้ความหมายไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หมายถึง การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่สำคัญ และจำเป็นต่อตัวนักเรียนอย่างแท้จริง โดยมุ่งหวังให้นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และต้องก้าวข้ามสาระวิชาไปสู่การเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยที่มี

การกำหนดหน้าที่ของครูผู้สอนไว้ว่า ไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ในการสอนหนังสือและเน้นเนื้อหาสาระ แต่ครูต้องสอนในเรื่องของการใช้ทักษะต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยการสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียน และคอยให้ความร่วมมือและสนับสนุน ได้มีการมุ่งเน้นไปที่ทักษะที่สำคัญ เช่น พื้นฐานการเรียนรู้สาระวิชาหลักความรู้เชิงบูรณาการสำหรับศตวรรษที่ 21 ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและงานอาชีพ ทักษะด้านการสื่อสาร สื่อและเทคโนโลยี เป็นต้น

วิจารณ์ พานิช (2556: 16-21) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะเพื่อการดำรงชีวิตผ่านสาระวิชาสำคัญ เนื่องจากสาระวิชาสำคัญนั้นไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันนั้น การเรียนรู้สาระวิชาควรจะเป็นจากการค้นคว้าของนักเรียนเป็นหลัก โดยมีครูเป็นผู้แนะนำ วิชาแกนหลักเหล่านี้จะนำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาในเชิงสหวิทยาการ และวิชาแกนหลักจะต้องสอดแทรกทักษะในศตวรรษที่ 21 เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก

กรอบความคิดหลักสำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นกรอบแนวคิดเชิงมโนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นที่ยอมรับในการสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Model of 21st Century Outcomes and Support Systems) เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเนื่องด้วยเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) ทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ได้แก่ มาตรฐานและการประเมิน หลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาครู สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวข้าม “สาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” (21st Century Skills) ครูจะเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะออกแบบการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ชและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แบบ PBL (Problem-Based Learning) ของนักเรียน สิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูในการจัดการเรียนรู้ คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities: PLC) เกิดจากการรวมตัวกันของครูเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำหน้าที่ของครูแต่ละคนนั่นเอง เพื่อให้เห็นถึงฐานความคิดและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ที่ชัดเจน

จากความหมายและกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ข้างต้น คือ การมุ่งเน้นไปที่การจัดการเรียนรู้แบบพัฒนาทักษะของผู้เรียนต่อยุคสมัยแห่งการปรับตัวที่รวดเร็ว โดยที่ผู้สอนมีบทบาทในการกระตุ้นความสนใจและคอยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านทักษะการอ่าน การเขียน การคิดและคำนวณ เพื่อเป็นทักษะพื้นฐานในการประกอบสร้างความรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือในการสืบค้น รวบรวมข้อมูลที่ได้ศึกษามา และนำข้อมูลนั้น ๆ ประกอบสร้าง สังเคราะห์

โดยผ่านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ไม่โดนชักนำได้ง่าย และเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน องค์ความรู้ ผลิตภัณฑ์ และนวัตกรรมสืบไป

ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ในปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้เรียนจะต้องมีทักษะในการวิเคราะห์ และมีวิจารณญาณ เพื่อให้เท่าทันยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้นโดย สุไม บิลไบ (2558: 2-4) ได้กำหนดทักษะของผู้เรียนไว้ดังนี้ 1) ทักษะการคิดวิจารณญาณ (critical thinking) ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ สามารถประเมินผลและประยุกต์ใช้ข้อมูลสารสนเทศและความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุมีผล 2) ทักษะการทำงานร่วมกัน (collaboration skill) ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้ตาม สามารถแสดงความคิดเห็นและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ทำให้งานของส่วนรวมประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทักษะการสื่อสาร (communication skill) ผู้เรียนสามารถสื่อสารกับเพื่อน ครูผู้สอนและบุคคลอื่น ๆ ในการทำงานร่วมกัน การสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็นระหว่างกันได้ รวมถึงสามารถอธิบาย และนำเสนอข้อมูลข่าวสารให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ภาษาที่ถูกต้องและสื่อสารได้อย่างชัดเจน เข้าใจได้ง่าย (4) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานในการเรียนรู้ การประยุกต์ความรู้ไปใช้อย่างสร้างสรรค์รวมถึงสามารถสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ สิ่งประดิษฐ์ เทคนิค วิธีการหรือกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมได้ (5) ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (digital skill) ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการค้นคว้า การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และการแบ่งปันความรู้ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถคัดกรองข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินข้อมูลได้อย่างเหมาะสม สามารถแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีจริยธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 6) ทักษะทางอาชีพและการใช้ชีวิต (career skill & life skill) ได้แก่ รู้จักปรับตัวเพื่อรับกับการเปลี่ยนแปลงทั้งบทบาทหน้าที่ บริบท สภาพแวดล้อมและสถานภาพที่ได้รับ มีความยืดหยุ่นในการทำงานและการดำรงชีวิต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นผู้นำ มีความเป็นตัวของตัวเองที่มีศักยภาพ และความสามารถหลากหลาย สามารถทำงานได้หลายหน้าที่และจัดสรรแบ่งเวลาได้เหมาะสม ระหว่างการทำงานและการใช้ชีวิต รวมถึงสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงานและในการใช้ชีวิตได้อย่างมีเหตุมีผล ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีภาวะผู้นำ และมีความรับผิดชอบ ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมจรรยา และยึดถือจรรยาบรรณในวิชาชีพของตนอย่างเคร่งครัด

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตตฤกษ์ (2554: 118-137) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) วิชาแกน (core subject) พระราชบัญญัติการศึกษาพื้นฐานถ้วนหน้า ค.ศ. 2001 (No Child Left Behind Act of 2001) ของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดวิชาแกนที่จำเป็นต้องเรียนรู้ไว้ คือ วิชาภาษาอังกฤษ การอ่าน ศิลปะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ หน้าที่พลเมือง การปกครอง เศรษฐศาสตร์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ 2) เนื้อหาสำหรับศตวรรษที่ 21 เนื้อหาในสาขาใหม่ ๆ ที่สำคัญต่อความสำเร็จในที่ทำงานและชุมชน แต่โรงเรียนต่าง ๆ ในทุกวันนี้ไม่ได้เน้นในการนำไปสอน ได้แก่ จิตสำนึกต่อโลก ความรู้พื้นฐานด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้พื้นฐานด้านพลเมืองและความตระหนักในสุขภาพและสวัสดิภาพ 3) ทักษะการเรียนรู้และการคิด นอกจากการเรียนรู้เนื้อหาวิชาการแล้ว นักเรียนจำเป็นต้องรู้จักวิธีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รู้จักใช้สิ่งที่เรียนมาอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ ทักษะการเรียนรู้และการคิด ประกอบด้วย การคิดเชิงวิพากษ์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท ทักษะพื้นฐานด้านข้อมูลและสื่อ 4) ความรู้พื้นฐานไอซีที ความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร คือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในบริบทของการเรียนรู้วิชาแกน นักเรียนต้องใช้เทคโนโลยีเพื่อเรียนรู้เนื้อหาและทักษะ รวมถึงจะได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ไขปัญหา การใช้ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร การผลิตนวัตกรรมและการร่วมมือทำงาน 5) ทักษะชีวิต ครูที่ดีย่อมรู้จักสอดแทรกทักษะชีวิตในบทเรียน ทักษะชีวิตที่สำคัญที่ควรส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ความมีจริยธรรม การรู้จักรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว การรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิผลของตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ทักษะในการเข้าถึงคน ความสามารถในการชี้นำตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม 6) การประเมินในศตวรรษที่ 21 การประเมินผลที่แท้จริงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 การประเมินนี้ต้องวัดผลลัพธ์สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ วิชาแกน เนื้อหาสำหรับศตวรรษที่ 21 ทักษะการเรียนรู้และการคิด ความรู้พื้นฐานไอซีที และทักษะชีวิต การประเมินทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ควรทำควบคู่ไปกับการประเมินวิชาแกนเพราะการประเมินที่แยกขาดกันจะบั่นทอนเป้าหมายในการหลอมรวมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้ากับวิชาแกน เทคโนโลยีสมัยใหม่จะช่วยการประเมินให้มีประสิทธิผล มีความยั่งยืนและเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง แบบทดสอบมาตรฐานเพียงอย่างเดียวใช้วัดทักษะและความรู้ที่เรียนได้ไม่กี่อย่าง การประเมินต้องผสมผสานให้สมดุลระหว่างแบบทดสอบมาตรฐานที่มีคุณภาพ กับการประเมินในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิผล จึงจะเกิดเป็นเครื่องมืออันทรงพลังสำหรับครูและนักเรียนในการเรียนรู้เนื้อหาและทักษะที่จำเป็นต่อความสำเร็จ

จากทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้เรียนต้องมีทักษะการคิด วิจารณญาณ ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการสื่อสาร ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางอาชีพและการใช้ชีวิต เป็นเนื้อหาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการเรียนรู้เพื่อปรับตัวเข้าสู่ยุคปัจจุบันที่เน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีส่วนสำคัญในการดำรงชีวิต

สมรรถนะของผู้สอนในศตวรรษที่ 21

สุไม บิลไบ (2558: 5-7) ได้อธิบายสมรรถนะของผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ที่มีการกำหนดไว้โดยกระทรวงศึกษาธิการ โดยแยกสมรรถนะที่สำคัญออกเป็น 2 ประการ คือ สมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามสายปฏิบัติงาน ดังนี้

สมรรถนะหลัก (Core Competency) 5 ประการ ที่มุ่งเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม จริยธรรมและจรรยาบรรณครู

สมรรถนะตามสายปฏิบัติงาน (Functional Competency) 6 ประการ ที่มุ่งเน้นไปที่การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการชั้นเรียน การวิเคราะห์ สังเคราะห์และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ภาวะผู้นำ และการสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชน

ถนอมพร เลาหจรัสแสง (ม.ป.ป.: 15-19) ได้อธิบายไว้ว่า ทักษะที่จำเป็นสำหรับครูไทยในอนาคต (C-Teacher) เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีและการสื่อสารที่เต็มไปด้วยข้อมูลสารสนเทศหลากหลาย มี 8 ประการดังนี้

1. content: ผู้สอนต้องมีความรู้ และทักษะในเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี เพราะหากผู้สอนไม่เชี่ยวชาญในเรื่องที่สอนหรือถ่ายทอด ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมาย

2. (ICT) integration: ผู้สอนต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เทคโนโลยีจะช่วยกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้เรียน และหากได้ผ่านกระบวนการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพจะยิ่งช่วยส่งเสริมทักษะที่ต้องการได้เป็นอย่างดี

3. constructionist: ผู้สอนต้องเข้าใจแนวคิดที่ว่า ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นได้เองจากการเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่เข้ากับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ได้รับ และได้จากการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูสามารถนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้และสร้างสรรค์ชิ้นงานต่าง ๆ ผ่านการประยุกต์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากในชั้นเรียนและจากการศึกษาด้วยตนเอง

4. connectivity: ผู้สอนต้องสามารถจัดกิจกรรมให้เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และระหว่างผู้สอนในสถานศึกษาเดียวกันหรือต่างสถานศึกษา รวมถึงความเชื่อมโยง

ระหว่างสถานศึกษา และสถานศึกษากับชุมชนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน

5. collaboration: ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เพื่อฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสารสนเทศระหว่างกัน จะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะอาชีพและทักษะชีวิต

6. communication: ผู้สอนมีทักษะการสื่อสาร ทั้งการบรรยาย การยกตัวอย่าง การเลือกใช้สื่อ การนำเสนอสื่อ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่ความเข้าใจและสามารถเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

7. creativity: ผู้สอนในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องสร้างสรรค์กิจกรรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายแปลกใหม่จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด ผู้สอนต้องเป็นมากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรงเพียงอย่างเดียว

8. caring: ผู้สอนต้องมีมุทิตาจิตต่อผู้เรียน ต้องแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใยอย่างจริงใจต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อใจส่งผลต่อการจัดสภาพการเรียนรู้ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย เป็นสภาพที่ผู้เรียนจะมีความสุขในการเรียนรู้และจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด

ฉัตรชัย หวังมีจงมี (2560: 47-63) ได้อธิบายไว้ว่าสมรรถนะของครูไทยในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 7 สมรรถนะ คือ

1. สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอนยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

2. สมรรถนะด้านการวัดประเมินผลเพื่อการพัฒนาและคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายระหว่างบุคคล

3. สมรรถนะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี และการรู้เท่าทันสื่อ

4. สมรรถนะด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ

5. สมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

6. สมรรถนะด้านการข้ามวัฒนธรรม

7. สมรรถนะด้านการเป็นผู้อำนวยความสะดวกและแนะแนวทาง

สำนักงานเลขาธิการครุสภา (2562: 5) ได้สรุปการจัดประชุมในหัวข้อ กรอบสมรรถนะครูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้เชี่ยวชาญในเดือนสิงหาคม 2560 ณ กรุงเทพมหานคร เพื่อตรวจสอบยืนยันรายละเอียดร่างกรอบสมรรถนะครูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถอธิบายได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ความรู้และความเข้าใจในสิ่งที่จะสอน คือ ความสามารถของครูในการเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องที่ตนจะสอนทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง ความเข้าใจกระแสนิยมในโลกการศึกษา ตลอดจนนโยบายและหลักสูตร ทั้งนี้ครูยังต้องก้าวทันตามพัฒนาการทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลกเช่นกัน

2. การช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ คือ ความสามารถในการรู้จักนักเรียนของครูโดยใช้กลวิธีการสอนและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลที่สุด และประเมินผลพร้อมให้ข้อเสนอแนะด้านการเรียนรู้ ของนักเรียนได้

3. การให้ชุมชนมีส่วนร่วม คือ ความสามารถในการทำงานร่วมกับพ่อแม่หรือผู้ปกครองของนักเรียน ช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียน และส่งเสริมให้เกิดการเคารพซึ่งกันและกัน และยอมรับในความแตกต่าง

4. การพัฒนาตนเองเป็นครูที่ดีขึ้นในทุก ๆ วัน คือ ความสามารถที่จะรู้จักตัวเองและผู้อื่น เป็นมนุษย์ที่ดี และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน

นอกจากทักษะผู้สอนข้างต้นแล้ว สิ่งที่จำเป็นต้องมีเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะสำคัญของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาตนเองและผู้อื่นได้ คือ มีความรอบรู้มากขึ้นทั้งในสาขาที่สอนและสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง มีความเป็นมืออาชีพ มีความสามารถ และศักยภาพสูง เป็นผู้เตรียมความพร้อมให้นักเรียนในการเข้าสู่โลกของการทำงานในศตวรรษที่ 21 มีความรักในอาชีพ มีชีวิตที่เรียบง่าย และมีนวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุผลทางการเรียนรู้ที่ต้องการ

จากความหมายที่นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า สมรรถนะของผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นจะต้องมี คือ ผู้สอนจะต้องมีทักษะและความเข้าใจในเทคโนโลยีเป็นอย่างดี อีกทั้งประกอบกับการจัดกิจกรรมก็จะต้องสร้างสรรค์ตามการเรียนการสอนที่หลากหลาย ผู้สอนจะไม่ได้เป็นฝ่ายที่มอบความรู้หรือสื่อสารเพียงฝ่ายเดียวเสมอไป แต่จะเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสารสนเทศระหว่างกัน จะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีนักวิชาการได้อธิบายแนวทางการจัดการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 เอาไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ป.ป.: 11) ได้อธิบายถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. พื้นฐานการเรียนรู้สาระวิชาหลัก ให้ความสำคัญกับทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน และทักษะการคำนวณ ถือเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความจำเป็นที่จะทำให้รู้และเข้าใจเนื้อหาสาระของ 8 กลุ่มสาระ

การเรียนรู้ที่แสดงความเป็นสาระวิชาหลักของทักษะได้แก่ ภาษาแม่และภาษาโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และความเป็นพลเมืองดี หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำสาระเนื้อหาได้ครอบคลุมทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้แล้ว

2. ความรู้เชิงบูรณาการสำหรับศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับการสอดแทรกความรู้ความเข้าใจเข้าไปในเนื้อหาทั้ง 8 กลุ่มสาระ ประกอบไปด้วย ความรู้เกี่ยวกับโลก ความรู้ด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านพลเมืองที่ดี ความรู้ด้านสุขภาพ และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

3. ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม เนื่องด้วยโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ดังนั้นการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมุ่งเน้นไปที่การปรับตัวที่รวดเร็ว มีการใช้นวัตกรรมเข้ามามีส่วนร่วม มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสารและการร่วมมือ และความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรม

4. ทักษะชีวิตและงานอาชีพ เป็นการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวได้อย่างดีต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นที่ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และกำกับดูแลตนเองได้ ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม การเป็นผู้สร้างผลงานหรือผลิตและความรับผิดชอบเชื่อถือได้ และภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ

5. ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี มุ่งเน้นที่การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วตอบสนองสิ่งที่รับรู้เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ในทันที โดยมีทักษะย่อยคือการรู้เท่าทันสารสนเทศการรู้เท่าทันสื่อและการรู้ทันเทคโนโลยี

6. คุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 มีการเน้นไปที่ทักษะพื้นฐานในการอ่าน เขียน และคิดคำนวณเพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสืบค้น รวบรวมข้อมูลโดยมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ไม่โดนชักนำได้ง่าย และเกิดแรงบันดาลใจในการต้องการที่จะพัฒนาสื่อผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมต่าง ๆ ในอนาคตสืบไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ป.ป.: 11) ในหนังสือเรื่องแนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ ยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการนำทักษะในศตวรรษที่ 21 ไปสอดแทรกแต่ละรายวิชาแกนหลัก ดังนี้

1. ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม จะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนให้นักเรียนนั้นเข้าสู่โลกแห่งการทำงานที่มีความซับซ้อนและต้องการทักษะที่หลากหลายในปัจจุบัน ได้แก่ ความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการสื่อสารและการร่วมมือ

2. ทักษะด้านสาระสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี เนื่องด้วยปัจจุบันนั้นมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อและเทคโนโลยีที่มีมากมาย ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการจัดการทักษะการคิด

อย่างมีวิจารณญาณและมีความสามารถในการปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยอาศัยความรู้ในหลาย ๆ ด้านประกอบ ได้แก่ ความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อ และความรู้ในด้านเทคโนโลยี

3. ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ในการดำรงชีวิตและทำงานปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ ผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม การเป็นผู้สร้างและผู้ผลิต และภาวะผู้นำกับความรับผิดชอบ

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ (2556) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับหลักสูตรศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า จะต้องเป็นหลักสูตรแบบสหวิทยาการที่มีความยืดหยุ่น เน้นหัวข้อจำนวนไม่มาก ความคิดอันยิ่งใหญ่ถ่ายโอนได้ คำถามสำคัญเชิงวิชาการ การเรียนรู้ การคิดความเข้าใจเชิงลึกให้มากขึ้น การหลอมรวมผลลัพธ์ที่พึงประสงค์สำหรับศตวรรษที่ 21 การใช้ทรัพยากรมากขึ้น การลดจำนวนชั่วโมงในห้องเรียนเพิ่มการใช้วิธีการสอนที่หลากหลายอย่างเหมาะสม เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงงานและการแก้ปัญหา มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อนำเสนอเนื้อหาอย่างทันสมัย มีปฏิสัมพันธ์ มีส่วนร่วม โดยการใช้วิธีสนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย รวมทั้งการใช้ประเมินตามแนวทางการประเมินสินทรัพย์ที่เน้นการประเมินเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนไม่ใช่เน้นประเมินความรู้ มีการรวมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการความคิดอันยิ่งใหญ่ในเนื้อหาให้เข้ากับทักษะในศตวรรษที่ 21 การประเมินผลภารกิจหลักที่เกิด โดยยึดมั่นหลักสูตรตามภารกิจที่ถ่ายโอนความรู้เข้ากับสถานการณ์จริงได้ และใช้การประเมินอย่างต่อเนื่องด้วยการให้ความเห็นตอบกลับที่ทันท่วงทีแก่นักเรียน

เหงียน ถิทูฮ่า และสิรินาถ จงกลกลาง (2561: 15) ได้เสนอไว้ว่า โลกในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่ความรู้และข้อมูลข่าวสารมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอันเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเครื่องมือที่หลากหลายในการเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงบันเทิง การพัฒนาเครื่องมือเพื่อการเข้าถึงเนื้อหา จึงส่งผลให้คนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตและการเรียนในแต่ละวันแตกต่างไปจากคนในยุคก่อนอย่างมาก รวมไปการศึกษาในสมัยนี้ที่ต้องตามให้ทันในปัจจุบัน เพื่อให้เท่าทันโลก การที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้แบบศตวรรษที่ 21 โดยมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำระบบสนับสนุนและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบ Project-Based Learning: PBL ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถามอยากรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เกิดความต้องการที่จะอยากรู้ อยากค้นหาคำตอบที่ถูก โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเพื่อนในห้องเรียน และร่วมกันลงมือปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ยืนยันความถูกต้องของคำตอบที่เพื่อนกับกลุ่มผู้เรียนได้ร่วมกันลงมือหาคำตอบแล้วจึงเกิดจิตนาการพัฒนาผลงาน และนวัตกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้การดำรงชีวิต

มีคุณภาพในโลกแห่งอนาคตของศตวรรษที่ 21 และได้นำเสนอขั้นตอนแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 QSCCS เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

ขั้นที่ 1 learn to question ได้แก่ การเตรียมหลักสูตรและแหล่งเรียนรู้ การเตรียมบทบาทของครู การสำรวจชุมชนสร้างแรงบันดาลใจ และการระดมความคิดเห็นเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นที่ 2 learn to search ได้แก่ การสืบค้น วิเคราะห์ จำแนกแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้อง และการออกแบบการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 learn to construct ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ จากการเรียนรู้ การทดลอง การสร้างชิ้นงานจากกิจกรรมหรือชิ้นงานต่าง ๆ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและของจริง

ขั้นที่ 4 learn to communicate ได้แก่ การสรุปข้อมูลเพื่อนำเสนอ รวมถึงสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 learn to service ได้แก่ การประยุกต์ อีกทั้งยังมีการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อสังคม ขั้นตอนข้างต้นที่กล่าวมาได้นำไปจัดทำเป็น 5 หน่วยการปฏิบัติ ดังนี้

หน่วยที่ 1 การรู้จักชุมชน ท้องถิ่น ภูมิลำเนา คือ การที่สถานศึกษามุ่งหวังการนำเอาบริบท สภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ถิ่นฐาน และภูมิลำเนามาเป็นสถานการณ์กระตุ้นให้นักเรียนได้รู้จัก เกิดประเด็นสนใจใฝ่อยากรู้

หน่วยที่ 2 การสร้างแรงบันดาลใจให้ใฝ่อยากรู้ ในขั้นตอนนี้ คือ เป็นการที่ครูทุกรายวิชาที่ได้รับมอบหมายให้จัดการเรียนการสอน ทำการวิเคราะห์ตัวชี้วัดมาตรฐานรายวิชาเวลาและคะแนน หลังจากนั้นให้พิจารณาบริบท สภาพแวดล้อม และลักษณะอาชีพของหน่วยจัดประสบการณ์ที่สถานศึกษากำหนดให้แต่ละระดับชั้นได้เรียนรู้ แล้วให้ครูพิจารณานำกลุ่มตัวชี้วัดมาตรฐานรายวิชาหรือหน่วยการเรียนรู้ไปวางไว้ที่หน่วยบูรณาการ โดยครูจะต้องบูรณาการกับกิจกรรมสู่การเรียนรู้ต่อไป

หน่วยที่ 3 การเจาะลึกถึงแก่นความรู้ ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่นักเรียนได้ทราบหัวข้อที่จะบูรณาการแล้ว นักเรียนต้องวางแผน การสืบค้นข้อมูล รวบรวมความรู้จากข้อมูลต่าง ๆ ที่เชื่อถือได้ แล้วในขั้นตอนนี้ครูจะเป็นคนกระตุ้นให้นักเรียนมีการวางแผนสืบค้นข้อมูล และใช้กระบวนการกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ที่สืบค้นมาได้สรุปเป็นคำตอบของสมมติฐานคำตอบ

หน่วยที่ 4 การตกตะกอนความรู้สู่ความภาคภูมิใจ เป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นกระบวนการต่อจากกระบวนการเรียนรู้ภาคทฤษฎีความรู้ ที่เกิดจากการนำทฤษฎีความรู้ในบทสรุปภาคทฤษฎีความรู้มาใช้ตรวจสอบยืนยันคำตอบ ในเรื่องที่ค้นพบและเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติหรือยืนยันกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเป็นจริงหรือไม่ หรือมีโอกาสเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด และนำไปสู่การพิสูจน์จินตนาการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างนวัตกรรมที่จะเกิดประโยชน์ในถิ่นฐานและสังคมโลก

หน่วยที่ 5 การประมวลความงดงามทางจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ในขั้นตอนนี้ คือ การวัดผลประเมินผลความเจริญงอกงามด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เป็นการตกผลึกการเกิดความรู้ความสามารถและคุณลักษณะตามหลักสูตรกำหนด รวมไปถึงคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ความรู้ความสามารถในด้านพุทธิพิสัย จะครอบคลุมตั้งแต่ระดับความรู้ความจำ ความเข้าใจ การประยุกต์นำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินคุณค่า

นอกนั้นวิจารณ์ พานิช ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ไว้ว่าสามารถดำเนินการได้ในลักษณะดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาศึกษา, ม.ป.ป: 14-23)

1. ห้องเรียนกลับด้าน (flipped classroom) การเรียนรู้ที่ดีกว่า ไม่ได้มาจากการที่ครูค้นพบวิธีการสอนที่ดีกว่า แต่เกิดจากการที่ครูได้ให้โอกาสที่ดีกว่าแก่ผู้เรียนรู้ให้สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเอง (Prof. Seymour Papert แห่ง MediaLab, MassachusettsInstitute of Technology (MIT)) ห้องเรียนกลับด้าน (flipped classroom) เป็นแนวทางจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ที่ถูกคิดค้นขึ้นจากประสบการณ์การสอนในชั้นเรียนของ Jonathan Bergmann และ Aaron Sams พวกเขาเป็นครูวิชาเคมีของโรงเรียน Woodland Park High School รัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา มีแนวคิดที่มีนักเรียนบางส่วนในห้องเรียนถูกดึงไปทำกิจกรรมอื่น ๆ ทำให้ไม่สามารถเข้าห้องเรียนได้ครบถ้วน เช่น นักเรียนที่เป็นนักกีฬา นักเรียนที่ต้องทำงานนอกเวลาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่แม้กระทั่งเนื้อหาวิชาต้องการเวลาในการทำความเข้าใจมาก ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้หมดในชั่วโมงเรียน ดังนั้น Jonathan และ Aaron จึงมีแนวคิด 2 ประการ คือ

1) พิจารณาเลือกเทคโนโลยีที่มีความเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้กับนักเรียน และนักเรียนสามารถนำขึ้นมาเรียนได้ขณะเดินทางหรือในเวลาว่างจากอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่นักเรียนมี เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน หรือแล็ปท็อป นอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียนปกติ

2) จัดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่อยู่บนเว็บไซต์ วงการศึกษาของไทยได้มีการคิดค้นเพื่อพัฒนารูปแบบนวัตกรรมทางการเรียนรู้ และรูปแบบการสอนตามหลักสูตรเพื่อก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงกับบริบทเชิงสังคมก้าวทันความเปลี่ยนแปลงกับโลกแห่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทต่อการจัดการศึกษาค่อนข้างสูงภายใต้กระแสแห่งการปฏิรูปการศึกษาไทยในปัจจุบันที่มุ่งพัฒนาการศึกษาให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาโดยรวมเป็นไปตามแนวคิดของการพัฒนาโดยมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learners Center) ก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2. การเรียนแบบรู้จริง (mastery learning) หรือการเรียนแบบรอบรู้ ถูกนำมาใช้ครั้งแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1920 โดย Washbume (1922 cited by Block, 1971) แต่ไม่ได้รับความสนใจมากเท่าที่ควรจนในช่วงปลายปี ค.ศ. 1950 จึงได้มีการรื้อฟื้นแนวความคิดนี้ขึ้นมาใหม่ ในรูปของโปรแกรมการเรียนการสอน

โดยผู้เรียนสามารถใช้เวลาเท่าที่ต้องการในการเข้าถึงแก่นแท้ของบทเรียน พร้อมได้รับข้อมูลย้อนกลับที่แสดงถึงจุดบกพร่องและคำแนะนำในการปรับปรุงพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ซับซ้อน และข้อมูลอันมหาศาลในศตวรรษที่ 21 นี้การเรียนแบบรู้จริง หรือการเรียนแบบรอบรู้จะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบรู้จริง (elements of mastery) มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) เรียนรู้ทักษะองค์ประกอบย่อยของเรื่องนั้น (ACQUIRE component skills) 2) เรียนรู้วิธีบูรณาการทักษะองค์ประกอบย่อยเข้าด้วยกัน (PRACTICE integration skills) 3) เรียนรู้ที่จะประยุกต์ใช้ทักษะให้เหมาะสมกับกาลเทศะ (KNOW WHEN TO APPLY Skills)

3. การเรียนรู้แบบการสอนให้น้อยเรียนรู้ให้มาก (teach less, learn more) สามารถสรุปแนวคิดสำคัญ ได้ดังนี้

1) การสอนให้น้อยเรียนรู้ให้มาก เป็นการเรียนการสอนที่ดีกว่า เนื่องจาก ช่วยให้กำลังใจผู้เรียนและช่วยเตรียมความพร้อมให้กับพวกเขาเหล่านั้นสำหรับการใช้ชีวิตมากกว่าการสอน หรือการสอนเพื่อสอบ

2) การสอนให้น้อยเรียนรู้ให้มาก มีเป้าหมายเพื่อสัมผัสหัวใจและให้กำลังใจ (minds) ผู้เรียน ทั้งนี้ เพื่อการเตรียมผู้เรียนสำหรับการใช้ชีวิต เน้นหลักของการศึกษา (core of education) ว่าทำไมเราต้องสอน อะไรที่เราควรสอน และเราควรจะสอนอย่างไร

3) ต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นที่ปริมาณมาเป็นการเน้นที่คุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ คุณภาพการศึกษาที่มากขึ้น หมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน โอกาสของการแสดงออก ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างลักษณะผ่านนวัตกรรมการสอน และกลยุทธ์วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้แบบการสอนให้น้อยเรียนรู้ให้มากนั้น ครู ผู้นำโรงเรียน และกระทรวงศึกษาธิการ มีบทบาทสำคัญในการทำให้แนวคิด “การสอนให้น้อยเรียนรู้ให้มาก” เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จากหลากหลายแหล่ง ได้ข้อสรุป คือ แนวการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีการมุ่งเน้นเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น พื้นฐานการเรียนรู้สาระวิชาหลัก ความรู้เชิงบูรณาการสำหรับศตวรรษที่ 21 ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและงานอาชีพ รวมไปถึงคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเน้นไปในทักษะการอ่าน เขียนและคิดคำนวณเพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตลอดจนสมรรถนะทางวิชาชีพ และการจัดกระบวนการการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ ๆ ของผู้สอน เช่น ห้องเรียนกลับด้าน ที่เป็นกระบวนการสอนรูปแบบหนึ่งที่เปลี่ยนบริบทของห้องเรียนให้เป็นที่ใดก็ได้ที่นักเรียนสะดวก โดยสามารถปรึกษาพูดคุยกับเพื่อนหรือครูด้วยโปรแกรมการสอนออนไลน์ได้ การเรียนรู้รูปแบบจริง ที่เป็นการเรียนรู้โดยสอนผู้เรียนให้สามารถใช้เวลาได้ที่ต้องการในการเรียนรู้บทเรียนนั้น ๆ การเรียนรู้แบบสอนให้น้อย เรียนรู้ให้มาก โดยที่ผู้สอนช่วยเตรียมความพร้อมให้กับพวกเขาเหล่านั้นสำหรับการใช้ชีวิตมากกว่าการสอน

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสร้างทักษะใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของยุค โดยให้ความสำคัญกับทักษะด้านสารสนเทศและการสื่อสาร รวมไปถึงทักษะในการดำรงชีวิต โดยที่ผู้เรียนและผู้สอนนั้น ต่างต้องพัฒนาทักษะและกระบวนการของตัวเองที่แตกต่างกัน การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบใหม่ ๆ ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การเรียนรู้แบบจริง และการเรียนรู้แบบการสอนให้น้อยเรียนรู้ให้มาก ทั้งหมดนี้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการพัฒนาพลเมืองให้เป็นผู้ที่มีทักษะ สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

ขวัญชัย ขัวนา และคณะ. (ม.ป.ป.). **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.** ค้นเมื่อ มีนาคม 10, 2564 , จากhttp://research.msu.ac.th/msu_journal/upload/articles/article2126_41794.pdf.

ฉัตรชัย หวังมีจงมี. (2560, กรกฎาคม-ธันวาคม). สมรรถนะของครูไทยในศตวรรษที่ 21: ปรับการเรียนเปลี่ยนสมรรถนะ. **สถาบันเสริมศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 12** (2), 47. ค้นเมื่อ มีนาคม 10, 2564, จาก http://www.journalhri.com/pdf/1202_03.pdf.

ถนอมพร เลาหจรัสแสง. (ม.ป.ป.). **รายงานการวิจัยเรื่อง ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อการพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.** ค้นเมื่อ มีนาคม 10, 2564, จาก http://www.pharmacy.cmu.ac.th/unit/unit_files/files_download/2014.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตตฤกษ์. (2554). **ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21** แปลจาก **21st Century Skills: Rethinking How Students Learn.** ค้นเมื่อ มีนาคม 10, 2564, จาก http://openworlds.in.th/books/21st-century-skills/.

_____. (2556). **ทักษะแห่งอนาคตใหม่ การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิ่ง เฮาส์.

วรางคณา ทองนพคุณ. (2556). **ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ความท้าทายในอนาคต = 21st Century Skills: The Challenges Ahead**. ค้นเมื่อ ตุลาคม 28, 2558, จาก http://www.education.pkur.ac.th

วิจารณ์ พานิช. (2556). **ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ. (2556). **ข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ (accountability)**. ค้นเมื่อ มีนาคม 10, 2556, จาก http://tdri.or.th/priority-research/educational-reform-accountability

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (ม.ป.ป.). **แนวทางในการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.** กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

_____. (2558). **แนวทางในการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ.** กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (ม.ป.ป.). **การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักเลขาธิการครุสภา. (2562). **กรอบสมรรถนะครูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีทีซีเอฟ).** กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการครุสภา.

สุไม บิลไบ. (2558). **สมรรถนะ ทักษะและบทบาทครูไทยในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

เหงียน ถิทูฮ่า และสิรินาถ จงกลกลาง. (2561). การศึกษาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดกาวบั่ง ประเทศเวียดนาม. **วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2,** 14-18.

Block, J. H. (1971). **Master learning: Theory and practice.** New York: Holt, Rinehart & Winston.

การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Manipulation of cultural capital for sustainable community development

กัญญารัตน์ แก้วกมล[1], นิติคุณ ท้าวทอง[1], สุปวีณ์ รสรื่น[1], อนุศิษฎ์ เพชรเชนทร์[1], อมรรัตน์ รัตนสุภา[1] และจันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์[2]

Kanyarat Kaewkamon, Nitikun Thaotong, Suparwee Rosruen, Anusit Pechchan, Amornrat Ratanasupa and Jantarat Phutiariyawat

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันมีมูลค่าและมีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ได้สั่งสมสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะเป็นสิ่งที่จับต้องได้และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ทั้งยังมีความหลากหลายทางอัตลักษณ์แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน นอกจากนี้ยังศึกษาแนวคิด องค์ประกอบ กระบวนการพัฒนาชุมชน และแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือยุทธวิธีที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางการจัดการหลากหลายขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ กรณีศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ได้แก่ ชุมชนตำบลบ้านตุ่น จังหวัดพะเยา ชุมชนบ้านวังหอน จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชุนในจังหวัดหนองคาย โดยนำทรัพยากรต้นทุนทางวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีอยู่เดิมในพื้นที่มาปรับใช้ พัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม และสร้างผลกระทบด้านบวกต่อการพัฒนาในระดับประเทศ

คำสำคัญ: *ทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง*

Abstract

The objective of this academic article is to study cultural capital as valuable cultural heritage that is worthwhile for social and national development which has been passed down from the past to the present. Cultural capital is characterized by tangible and intangible forms, including different identity diversity from one community to another community. This article also explores concepts, components, and community

[1] นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Student Bachelor of Education Program Srinakharinwirot University

[2] อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาและการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Lecturer Administration of Faculty of Education Srinakharinwirot University

development process as well as the guidelines for using cultural capital for sustainable community development. The results of this study indicated that the use of cultural capital is an important tactical tool for sustainable community development. Various management approaches are established, depending on the suitability of each area.

Successful community case studies have relied on using cultural capital for community development, namely Ban Tun Community, Phayao Province, Ban Wang Hon Community, Nakhon Si Thammarat Province, and other communities in Nong Khai Province. They have applied both direct and indirect existing resources and cultural costs in the area to develop the community towards sustainability in a tangible way. This can create positive impacts for national development.

Keywords: *cultural capital, sustainable community development*, *sufficiency economy*

บทนำ

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ในแต่ละชุมชนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างกันไป และเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ท้องถิ่นมากมาย ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สิ่งเหล่านี้เรียกว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” ของชุมชนปัจจุบันมีหลายชุมชนที่นำทุนทางวัฒนธรรมของตนเองมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม แต่ละชุมชนก็มีแนวทางในการพัฒนาที่แตกต่างกันไป ซึ่งหากสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่แล้วก็จะนำมาสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและ สังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน (อัญธิชา มั่นคง, 2560: 92) ฉะนั้นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนจึงต้องเป็นการนำสิ่งที่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้วในชุมชนมาพัฒนาโดยอาศัยกระบวนการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558: 145-149 และไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์, 2561: 11-12) เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งยั่งยืน คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข เป็นคนที่มีคุณธรรมและคุณภาพ ชุมชนมีการพัฒนาที่สมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง และประเทศชาติต่อไป

บทความวิชาการนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยได้ยกกรณีตัวอย่างของชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนมานำเสนอในบทความนี้ เพื่อให้เห็นตัวอย่างของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่เป็นรูปธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu (1986) ได้เสนอว่า “ทุน” มีหลายรูปแบบ ไม่เฉพาะแต่ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) ในรูปแบบของเงินทอง ทรัพย์สินเท่านั้น แต่ทุนยังปรากฏในรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ทุนทางสังคม (social capital) และทุนเชิงสัญลักษณ์ (symbolic capital) โดยทุนแต่ละรูปแบบข้างต้นมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถเปลี่ยนรูปแบบจากทุนประเภทหนึ่งเป็นทุนอีกประเภทหนึ่งได้ และทุนรูปแบบต่าง ๆ ข้างต้น ยังสามารถสะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้ครบถ้วนเป็นอย่างดี ในบทความวิชาการนี้เป็นเรื่องของการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงขอนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมในหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยฉบับต่าง ๆ พบว่า ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้นิยามความหมายของทุนทางวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย อาทิ

Bourdieu (1986) นิยามทุนทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน แต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมคือ รสนิยม (taste) จะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ธำรงรักษาชนชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

Throsby (2001: 46) ได้นิยามทุนทางวัฒนธรรม ว่าหมายถึงสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว (embodies) สะสม (stores) และให้ (provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547: 40) นำเสนอว่า ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่เป็นความรู้คู่ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ อันเกิดจากการค้นคว้าและการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมหรือสร้างกติกาที่เป็นคุณค่าทางสังคมโดยส่วนรวม รวมทั้งกิจกรรมการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

จักรแก้ว นามเมือง (2551: 130) ได้ให้นิยามทุนทางวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สินค้าบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ สินค้าและบริการเหล่านั้นคือ สินค้าวัฒนธรรม (cultural products)

กล่าวโดยสรุป “ทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง ทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรมอันมีมูลค่าและคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ที่ได้มีการสั่งสมสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งสิ่งที่จับต้องได้และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ สิ่งที่จับต้องได้ เช่น วัตถุสิ่งของต่าง ๆ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นต้น ส่วนสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ และค่านิยม เป็นต้น ทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะถูกนำมาแปลงให้กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมูลค่าในตัวเอง ไม่ว่าจะอยู่ในรูปสินค้า

และบริการ หรือแนวความคิด แบบแผนความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อใช้สิ่งเหล่านี้ในการพัฒนาขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติต่อไป

ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยฉบับต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนา 3 ด้าน (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2554: ออนไลน์; อุทิศ ทาหอม, พิชิต วันดี และสำราญ ธุระตา, 2558: ออนไลน์) ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ หรือสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการเพื่อให้เป็นจุดขายได้ โดยใช้แนวความคิดการสร้างสรรค์คุณค่า รวมถึงการสร้างตราสัญลักษณ์สินค้า เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าและบริการ เช่น การออกแบบสินค้าและบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะงานฝีมือและของที่ระลึกต่าง ๆ การพัฒนาสถานที่ทางวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยวและการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

2. ด้านการพัฒนาสังคม สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมเรื่องระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณีที่ดีงาม เช่น ระบบเครือญาติ การมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มาสร้างแบบแผนปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม และมีการถ่ายทอดความรู้ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนาชุมชนต่อไป

3. ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นขนบธรรมเนียม จารีต และประเพณีดั้งเดิม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ มาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิมหรือมีความสมบูรณ์ได้มากขึ้น เช่น การปลูกป่า การบวชป่า การเลี้ยงศาลปู่ตา การทำฝายต้นน้ำ และประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ เป็นต้น

นอกจากนั้น จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยฉบับต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีประโยชน์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ดังนี้ (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2554: ออนไลน์; เรณู เหมือนจันทร์เชย, 2558: ออนไลน์; สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่ม, 2553: ออนไลน์; อุทิศ ทาหอม, พิชิต วันดี และสำราญ ธุระตา, 2558: ออนไลน์)

1. ประโยชน์ทางตรงของทุนทางวัฒนธรรม

1.1 ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สินค้าและบริการของท้องถิ่น เป็นสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร และมีมูลค่าเพิ่มในตัวเอง

1.2 ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมในท้องถิ่นของตนเอง ผ่านการนำค่านิยม จารีต วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมในท้องถิ่นมาใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้มีบรรทัดฐานทางสังคมไปในทิศทางที่สังคมต้องการ

1.3 ทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ผ่านการใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาป่าไม้และแหล่งน้ำภายในชุมชน นอกจากจะมีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมแล้วยังผูกติดกับความเชื่อที่ช่วยสร้างความศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

1.4 ทำให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชน ผ่านการเลือกหาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ ตำนาน ความเชื่อ และผลิตภัณฑ์ภายในท้องถิ่นมาเชื่อมโยงเข้าหากันเป็นเรื่องราว แล้วสร้างเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชน

1.5 ทำให้เกิดการพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาชุมชนที่ยั่งยืน

2. ประโยชน์ทางอ้อมของทุนทางวัฒนธรรม

2.1 เกิดการรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ของท้องถิ่น ผ่านการศึกษาและนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

2.2 กิจกรรมการพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะนำไปสู่ความรักความสามัคคีในหมู่คณะ

2.3 การนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะสะท้อนถึงเอกลักษณ์พิเศษของแต่ละท้องถิ่น จะนำไปสู่การเกิดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

2.4 หากชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ มีความพร้อม สามารถนำองค์ความรู้ของท้องถิ่นที่ได้จากการพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานผ่านหลักสูตรสถานศึกษาได้ เป็นการปลูกฝังและถ่ายทอดความรู้ของท้องถิ่นที่สำคัญทางหนึ่ง

2.5 หากชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ มีความพร้อม สามารถนำองค์ความรู้ของท้องถิ่นที่ได้จากการพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมมารวบรวมเก็บไว้ที่เดียวกันในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน พิพิธภัณฑ์ชุมชน หรืออุทยานการเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น เป็นการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ของท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง

ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยฉบับต่าง ๆ พบว่า ได้มีนักวิชาการแบ่งประเภทของทุนทางวัฒนธรรมไว้มากมาย อาทิ Bourdieu (1986) ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ทุนทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในรูปการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ (embodied state) ทุนทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้มักต้องอาศัยระยะเวลาในการประกอบตัวเป็นรูปร่าง เช่น บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถทางภาษา ทักษะ รสนิยม ฯลฯ

2. ทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นวัตถุ (objectified state) ทุนทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้มีความเป็นรูปธรรม บุคคลสามารถครอบครองได้ เช่น ของใช้ฟุ่มเฟือยหรูหรา บ้านหลังใหญ่ รถยนต์ราคาแพง สินค้าแบรนด์เนม ของสะสมที่มีมูลค่า หนังสือ ฯลฯ

3. ทุนทางวัฒนธรรมเชิงสถาบัน (institutionalized state) เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงกับความเป็นสถาบัน เช่น การได้เรียนและจบการศึกษาจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง การได้ทำงานในองค์กรขนาดใหญ่ ฯลฯ

ส่วน Throsby (2001: 46) ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible culture) ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ มรดกทางวัฒนธรรม และผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น ภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์และวรรณกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้

2. ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible culture) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีต วิถีชีวิต ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติ เป็นต้น

องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยฉบับต่าง ๆ พบว่า ได้มีนักวิชาการแบ่งองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมไว้มากมาย อาทิ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2557: 36-40) ได้แบ่งองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายประการหนึ่ง เช่น วิธีคิดหรือความคิด ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ ความสามารถ และความฉลาดไหวพริบ ทั้งส่วนที่ได้จากการฝึกฝน ถ่ายทอด และส่วนที่เป็นพรสวรรค์ที่มีอยู่ภายในบุคคลหรือภายในสังคมนั้น ๆ

2. องค์ประกอบด้านแบบแผนพฤติกรรม เป็นองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายอีกประการหนึ่ง ได้แก่ แบบแผนพฤติกรรมทางกาย หมายถึง การยืน เดิน นั่ง นอน แสดงกิริยาท่าทางในโอกาสต่าง ๆ การพูดจา การแสดงออกทางความคิด และแบบแผนทางการคิด เป็นต้น

3. องค์ประกอบด้านผลงานที่เป็นรูปธรรมทางวัตถุรวมทั้งที่เป็นสัญลักษณ์ จัดเป็นองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น เสื้อผ้า เครื่องประดับ อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยทุนที่แฝงฝังอยู่ในกายด้วยจึงจะสร้างมูลค่าและคุณค่าเพิ่มได้

4. องค์ประกอบด้านสถาบันหรือองค์กรของสังคมหรือชุมชน จัดเป็นองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา หมายถึง องค์กรของสังคมหรือชุมชนที่มีอยู่ในลักษณะต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน วัด โรงเรียน เป็นต้น องค์กรเหล่านี้มีทุนทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานของตนเองและแตกต่างกัน เช่น บางองค์กรดำเนินงานด้วยความโปร่งใส ทำให้มีทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับ

ความเชื่อถือทางสังคมสูง ขณะที่บางองค์กรมีทุนทางวัฒนธรรมน้อย จึงนำไปสู่ความล้มเหลวในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

5. องค์ประกอบด้านองค์การ หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมาย ธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศีลธรรม และจริยธรรม จัดเป็นองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนาจะก่อให้เกิดทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจอย่างมีพลัง เพราะองค์การที่มีความศักดิ์สิทธิ์จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น และความสำเร็จได้มากกว่าองค์การที่อ่อนแอ

Home Affairs Bureau, The Hong Kong Special Administrative Region Government (2005: 55-56) ได้แบ่งองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. พันธะการลงทุนของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม
2. บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมต่อการสร้างสรรค์และการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา
3. การมีส่วนร่วมในทางวัฒนธรรมของชุมชน
4. ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเมือง

องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้อย่างหลากหลาย แต่ในบทความนี้จะเลือกใช้ตาม เรณู เหมือนจันทร์เชย (2557: 36-40) เพราะมีการแบ่งองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างละเอียด แสดงให้เห็นส่วนประกอบปลีกย่อยที่มารวมกันเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้ชัดเจน โดยแบ่งออกเป็นองค์ประกอบด้านภูมิปัญญา ด้านแบบแผนพฤติกรรม ด้านผลงานที่เป็นรูปธรรมทางวัตถุ รวมทั้งที่เป็นสัญลักษณ์ ด้านสถาบันหรือองค์กรของสังคมหรือชุมชน และด้านองค์การ

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น การเปลี่ยนนั้นขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของในแต่พื้นที่ที่แตกต่างกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือนักวิชาการหลายท่านที่มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนจึงให้คำนิยามความหมายจากประสบการณ์ที่น่าสนใจและมีความหลากหลาย อัศวิน หนูจ้อย (2559: 20) ได้ให้ความหมายสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนร่วมกันพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อม โดยการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนตามลำดับความสำคัญ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของชุมชนจากสภาพหนึ่งไปสู่สภาพหนึ่งอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและทางด้านวัฒนธรรม สอดคล้องกับณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ (2558: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า “การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐและองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าทั้งในด้านคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการ ครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน” นอกจากนี้สนธยา พลศรี (2547: 65-89) ได้กล่าวไว้ถึงกระบวนการพัฒนาชุมชนสรุปได้ว่ามี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน

การวางแผนโครงการ การลงมือปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผลงาน โดยอาศัยการพึ่งพาตนเองและพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด หากมีความจำเป็นอาจจะขอความช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชนได้เท่าที่จำเป็น อีกทั้งกระบวนการนี้จะต้องมีการมุ่งเน้นให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สมดุลเป็นไปในทางที่ดีขึ้นแบบองค์รวม ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และธรรมชาติในระยะยาว

จากนิยามข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่สมาชิกภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้าทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จะเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นผ่านการดำเนินงานกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน การวางแผนโครงการ การลงมือปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผลงาน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะด้านความสามารถบุคคล และองค์กรให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น การพัฒนานั้นหากเป็นการพัฒนาที่เข้มแข็งก็จะเกิดผลกระทบในทางบวกระยะยาว นักวิชาการหลายท่านก็มีการนิยามการพัฒนาที่เข้มแข็ง หรือการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้อย่างน่าสนใจ ได้แก่ อภิชาดา โฆษิตวานิช (2560: 62) กล่าวว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง กระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ แบบบูรณาการอยู่อย่างต่อเนื่องด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม เพื่อตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องลดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ก่อให้เกิดสมดุลใน 3 ด้าน คือ สังคม สิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เสมอภาค และยุติธรรม” สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) SDGs หรือขององค์การสหประชาชาติเพื่อสร้างกรอบการพัฒนาให้กับประเทศต่าง ๆ ในสังคมโลกได้นำปรับใช้ทั้งสิ้น 17 เป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์หลักว่าการพัฒนานั้นต้องมีการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล การพัฒนาให้เกิดความสมดุลนั้นต้องเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปพร้อม ๆ กัน นานาประเทศต้องร่วมกันแก้ปัญหาความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยมีการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมไม่ไปลดทอนความสามารถของคนในรุ่นต่อไป ในประเด็นการพัฒนาให้เกิดความสมดุลก็มีความสอดคล้องกับธนัทณัฏฐ์ ฉัตรภัครัตน์ (2551: 27) ได้นิยามความหมายว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาจะต้องเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการพัฒนาจะต้องเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

จากนิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ กระบวนการที่คนในรุ่นปัจจุบันร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงในเกิดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการหรือยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมพร้อมกันอย่างสมดุลและมีการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนรุ่นต่อไป

ฉะนั้นนิยามของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนสามารถสรุปได้จากการบูรณาการความหมายของการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนในข้างต้นได้ว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน คือ กระบวนการที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันพัฒนา แก้ไขปัญหา ตอบสนองความต้องการปัจจุบันของคนในชุมชนตามลำดับความสำคัญ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และพัฒนาปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมจนก่อเกิดสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก โดยการเปลี่ยนแปลงนี้จะไม่เป็นการลดทอนความสามารถในการพัฒนาเพื่อยกระดับชีวิตของคนในรุ่นถัดไปนั่นเอง

องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนอย่างอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืนใช้ควบคู่กัน โดยนำองค์ประกอบการพัฒนาชุมชน ของณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ (2558: ออนไลน์) ทั้ง 10 ประการ และองค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของกาญจนา เงารังษี (2559: 16) ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมาใช้ควบคู่กัน โดยแต่ละองค์ประกอบได้แก่ 1) คนในชุมชนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เนื่องจากคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยพัฒนาคนทุกวัยให้เป็นคนดีมีศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรมนำไปสู่การสร้างชุมชนที่พึงปรารถนาได้ 2) ทุนชุมชนหรือต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ใช้ในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การใช้ทุนชุมชนจะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดความสมดุลกันในทุก ๆ ด้าน 3) วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ต้องมีคุณภาพทันสมัยและเหมาะสมที่จะใช้พัฒนาในแต่ละด้าน 4) ยุทธศาสตร์ หรือวิธีการพัฒนา ควรเลือกใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและสิ่งที่ต้องการพัฒนาเพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดกับชุมชน 5) กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นขั้นตอนที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนจากเดิมให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น โดยต้องคำนึงว่าจะพัฒนาทั้ง 3 ด้านให้สมดุลกันมากที่สุด 6) การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาสู่ความยั่งยืน คอยสนับสนุนสิ่งที่คนในชุมชนไม่สามารถทำได้เพียงลำพัง 7) การบริหารและจัดการที่ดี การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ฉะนั้นการบริหารจัดการจึงมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาทั้ง 3 ด้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การบริหารจัดการที่ดีจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำและความร่วมมือของชุมชนเป็นสำคัญ 8) นักพัฒนาชุมชน หรือผู้นำชุมชน เป็นผู้ระดมพลังหรือศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการพัฒนา ที่สำคัญคือผู้นำจะต้องวางแผน กำหนดแนวนโยบายในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ 9) การประสานงาน ระหว่างชุมชนกับบุคคล หน่วยงานต่าง ๆ ให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางที่วางไว้ และ 10) ผลของการพัฒนา จากการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มุ่งพัฒนาสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน รวมถึงความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่ช่วยกันพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนนั้นจะต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปพร้อมกัน ถ้ามุ่งเน้นพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่งนั้นไม่ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ต้องพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม รวมถึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน

แนวทางในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนเป็นการนำแนวทางของการพัฒนาชุมชนทั้ง 3 ขั้นตอน ได้แก่ การให้การศึกษาแก่ชุมชน การจัดระเบียบชุมชน และการดำเนินงาน ตามกระบวนการของณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ (2558: ออนไลน์) มาบูรณาการร่วมกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์ (2561: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงในงานวิชาการว่า การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัตินั้น เป็นการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน หมายความว่า การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยีได้ โดยอาศัยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบคอบ รอบรู้ ความระมัดระวัง และภายใต้เงื่อนคุณธรรม ประกอบด้วยความซื่อสัตย์ อดทน การใช้สติปัญญา และการแบ่งปัน ด้วยการเริ่มต้นจากระดับครอบครัวก่อนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ อยู่ได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น จากนั้นจึงรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยอาศัยการรวมกลุ่มและชุมชนเข้มแข็งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน จากการศึกษาแนวทางของณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ และแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้ ดังนี้

1. การให้การศึกษาแก่ชุมชน ต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านรูปแบบการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านอาคารสถานที่ แนวทางที่จะปฏิบัติให้เกิดความยั่งยืนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้ ยกตัวอย่างเช่น การพิจารณาถึงรูปแบบ วิธีการสอน การให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ความรู้แก่ชุมชนต้องใช้เหตุผล และความรู้ในการเลือกรูปแบบการสอน พิจารณาการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ที่เหมาะสมกับชุมชน หรือให้สมดุลงบประมาณที่ชุมชนมีอยู่บนฐานของความพอประมาณ วิธีการนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน

2. การจัดระเบียบชุมชน มีทั้งหมด 8 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ขั้นตอนการรวมพลังชุมชน ขั้นตอนการศึกษาและการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ขั้นตอนการเตรียมโครงการ ขั้นตอนการค้นหาและพัฒนาผู้นำ ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มและองค์กร ขั้นตอนการดำเนินการจัดระเบียบชุมชนด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ และขั้นตอนการติดตามประเมินผล จะเห็นได้ว่าขั้นตอนส่วนใหญ่จะอยู่ในขั้นตอนการเตรียมการวางแผนในขณะที่ทำโครงการ หรือกิจกรรมของชุมชน แนวทางที่จะปฏิบัติให้เกิดความยั่งยืน สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้ ยกตัวอย่าง เช่น การใช้เหตุผลในการวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ความรอบคอบก็จัดเป็นการใช้เงื่อนไขความรู้

ทั้งยังต้องมีการใช้เงื่อนไขคุณธรรม ในการดำเนินงานด้วย เช่น เมื่อเกิดปัญหาอุปสรรคก็ต้องอาศัยความอดทน และสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ หากการดำเนินการเป็นไปในทางที่ดีก็นับว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนด้วย

3. กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ จำเป็นที่จะต้องให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย กระบวนการนี้ต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอนจึงจะเห็นการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน การวางแผนโครงการ การดำเนินงานตามแผนและโครงการ และการติดตามประเมินผลโครงการ หรือกิจกรรมของชุมชน แนวทางที่จะปฏิบัติให้เกิดความยั่งยืนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้ ยกตัวอย่างเช่น การใช้หลักการสร้างภูมิคุ้มกันโดยการศึกษาชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน การใช้หลักการใช้เหตุผลในการวางแผน ดำเนินงานพัฒนาชุมชน และการติดตามประเมินผลโครงการ ทั้งยังใช้เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรมควบคู่กันไป

จากการศึกษาสรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น ควรคำนึงถึงความต้องการ ปัญหาของคนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยร่วมกันพัฒนา แก้ไขปัญหา เพื่อตอบสนองความต้องการปัจจุบันของคนในชุมชนตามลำดับความสำคัญผนวกกับการมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และแนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงจะทำให้การพัฒนาชุมชนไปถึงเป้าหมายแห่งการยั่งยืนที่แท้จริงและยกระดับชีวิตของคนในรุ่นถัดไป

การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ คนในชุมชน ทุนของชุมชน ยุทธศาสตร์หรือวิธีการพัฒนา กระบวนการพัฒนาชุมชน การบริหารจัดการที่ดี การสนับสนุนจากภาครัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ รวมถึงการประสานงาน

ชวดี โกศล (2561: 147-148) ได้กล่าวถึงการนำทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความหลากหลายทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน โดยใช้กลยุทธ์ดังต่อไปนี้

1. บูรณาการความร่วมมืออนุรักษ์สืบสานประเพณี วิถีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรวมทั้งรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกรับรู้ ส่งเสริมให้มีครูภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และร่วมกับโรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมร่วมส่งเสริม สืบสานประเพณี วัฒนธรรมไทยอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน

2. นำอัตลักษณ์ ทุนทางวัฒนธรรม และความหลากหลายของสินค้าทางวัฒนธรรม ประเพณีมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนภายในวัดหรือชุมชน ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญาร่วมส่งเสริมผลิตสินค้าและพัฒนาต่อยอดสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

แก่ชาวบ้าน เช่น การแปรรูปผ้าขาวม้าเป็นเสื้อหรือของใช้ จัดตลาดนัดภูมิปัญญาในสถานศึกษาหรือชุมชน และจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชน ใช้ความเป็นอัตลักษณ์ และทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยมีแนวทางขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.1 การแสวงหาจุดร่วมค้นหาอัตลักษณ์ของตน ชุมชนค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรจากองค์กรหรือหน่วยงานในชุมชน และจิตอาสา ร่วมกันประชุมหารือกับชาวบ้านในชุมชน ค้นหาและกำหนดจุดร่วมในการขับเคลื่อนชุมชน “ส่งเสริมการประสานความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย และนำอัตลักษณ์มาสร้างทุนทางวัฒนธรรม มาพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน”

2.2 การร่วมคิด ร่วมทำ “แกนนำชุมชน” ชาวบ้านในชุมชนร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการหรือเวทีประชาคม เพื่อระดมความคิด ร่วมกันวางแผนงาน กำหนดขั้นตอน และวิธีการขับเคลื่อนวัฒนธรรม โดยจัดทำแผนงานหรือโครงการ กำหนดกิจกรรม เวลา สถานที่ และวิธีการดำเนินงาน กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ การสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์และกำหนดวิธีการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

2.3 การแสวงหาเครือข่ายชุมชน ต้องประสานความร่วมมือภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทั้งในและนอกพื้นที่ร่วมสนับสนุนการดำเนินงานทั้งด้านความรู้ทางวิชาการ บุคลากร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ

2.4 แต่งตั้งคณะทำงานกำหนดบทบาทและภารกิจ เพื่อให้การขับเคลื่อนชุมชนพลังของทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางการเมือง ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินการข้างต้น การนำทุนทางวัฒนธรรมไปพัฒนาชุมชนเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อทราบอัตลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน และนำสิ่งที่ชุมชนมีสู่การพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชน โดยอาศัยการวางแผน ความร่วมมือของคนในชุมชน ตลอดจนอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ

อัญธิชา มั่นคง (2560) ได้วิจัยเรื่องบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนในตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และได้สรุปผลการวิจัยว่า ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีความหลากหลาย เกิดขึ้นมาจากทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชน สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ก่อให้เกิดรายได้และสามารถอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนได้ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ตำบลบ้านตุ่น ประกอบด้วย ด้านการผลิต

ด้านการค้า ด้านการจ้างแรงงาน และด้านการใช้จ่ายและการดำรงชีพ มีการผลิตสินค้าเพื่อนำไปใช้ในครัวเรือนและการนำเอาปัจจัยการผลิตเข้าสู่กระบวนการเพิ่มคุณค่าหรือประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (economic utility) ยกตัวอย่างการผลิต ได้แก่ การนำข้าวเปลือกมาผ่านกระบวนการสีเป็นข้าวสาร การเอาด้ายมาทอเป็นผ้าผืน มีการผลิตสินค้าจากทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมมาต่อยอดการผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว คือ ผักตบชวาและไม้ไผ่ โดยมีการผลิตสินค้าด้วยหัตถกรรม การจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เช่น ถังขยะ เข่ง สุ่มไก่ บันไดสำหรับปีนต้นไม้ กระติบข้าวเหนียว กระเป๋า พัด โคมไฟ เป็นต้น ส่วนการทำนาปีและนาปรังนั้นยังคงมีการใช้ระบบการลงแขกเกี่ยวข้าวภายในเครือญาติและภายในชุมชน มีการจ้างแรงงานจากชาวบ้านในชุมชนเป็นครั้งคราว และมีลักษณะของการผลิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม เช่น การเพาะปลูกข้าวอินทรีย์ปลอดสารพิษ มีกระบวนการผลิตที่ครบวงจรตั้งแต่การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การสีข้าวด้วยโรงสีภายในชุมชน รวมถึงกระบวนการบรรจุหีบห่อข้าวอินทรีย์ปลอดสารพิษ มีหลากหลายสายพันธุ์ การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ และสังคมแก่ชุมชนและประชาชนนั้น ต้องเป็นความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชนที่มีความสนใจสร้างผลิตภัณฑ์ ให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างจริงจัง

ขวัญเรือน บุญกอบแก้ว (2562: ออนไลน์) ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนบ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนบ้านวังหอนตั้งอยู่บนป่าต้นน้ำ แวดล้อมด้วยธรรมชาติที่เป็นป่าเขาอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนบริเวณนี้จึงผูกพันหรือมีเหตุปัจจัยจากธรรมชาติแวดล้อม เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมการทำนาดำและนาไร่ การทำสวนสมรม (สวนผลไม้แบบผสมผสาน) วัฒนธรรมด้านความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ เช่น ทวดน้ำเวียน ทวดหรือเทวดาน้ำทะลุเขา ทวดเขารังต้อ เจ้าป่า เจ้าฟ้า ปู่เจ้าสมิงพราย เป็นต้น การส่งเสริมและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านวังหอนมีหลายด้าน เช่น ทุนด้านความเชื่อและศาสนา ทุนด้านประเพณีและพิธีกรรม ทุนด้านหัตถกรรม ทุนด้านการแพทย์แผนไทย ชุมชนยังมีป่าเขาน้ำตกที่สวยงามเหมาะสมที่จะพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การส่งเสริมและพัฒนาประเพณีวันทุเรียนหล่น ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หรือการส่งเสริมให้ชุมชนทำสวนสมรมหรือสวนแบบผสมผสานเพื่อให้ชุมชนได้พึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ชุมชนบ้านวังหอนเป็นชุมชนเก่าแก่สะสมวัฒนธรรมมายาวนานจนก่อเกิดเป็นวิถีชุมชนที่ผู้คนได้ถือปฏิบัติเป็นอัตลักษณ์ของตนเองเป็นกระบวนการสร้างสรรค์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น คติความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม หัตถกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยแนวทางการปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวังหอน พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและการที่ชุมชนนำเอาทุนทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อแบบดั้งเดิมถือเป็นต้นทุนเดิมของชุมชนมาปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กระบวนการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านในชุมชนมีจุดประสงค์เดียวกันในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เกิดเป็นชุมชุน

เข้มแข็ง พัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ภายใต้หลักของสังคมแห่งความพอเพียง บนฐานของทุนทางวัฒนธรรมและการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นคุณค่าจากสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน ดังนั้น การที่จะพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ จะต้องสร้างและพัฒนาแหล่งและกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย โดยสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด หอศิลป์ อุทยานแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ จัดทำฐานข้อมูล แผนที่นำทางหรือทำเนียบทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ให้มีความชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วนสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก

อนันต์ คติยะจันทร์, สมุห์กฤติพิสิฐ จ่าพันธ์ และสุวรรณ์ ปูนอ่อน (2564: ออนไลน์) ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย และได้สรุปผลการวิจัยว่าเมืองหนองคายมีภูมิปัญญาทางความรู้ที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนา นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ทั้งทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกายที่บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดหนองคายทำให้เกิดเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เป็นเครือข่ายองค์ความรู้สินค้า OTOP เกิดเครือข่ายความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวเนื่องกับแม่น้ำโขง (พญานาค) มีสภาองค์กรชุมชน จังหวัดหนองคาย และชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยรู้คุณค่าทุนทางวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามพื้นถิ่นของตนโดยจิตสำนึกของชุมชนร่วมกันและปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง ขณะเดียวกันชุมชนมีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกับสายน้ำ โดยเฉพาะลำน้ำโขง ชุมชนจึงรักและหวงแหนแหล่งน้ำ ให้ความสำคัญต่อความสะอาดและทรัพยากรทางธรรมชาติและใช้แหล่งน้ำเป็นแหล่งสร้างรายได้ของชุมชนริมฝั่งโขง วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมสูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่สม่ำเสมอ เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ของชาวไทยอีสาน ที่รวมตัวกันบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน รวมถึงร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น เช่น งานสรงน้ำหลวงพ่อพระใส งานนมัสการพระธาตุบังพวน แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล ชุมชนเกิดผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP มากเป็นอันดับหนึ่ง โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันจนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน รวมไปถึงหนองคายยังมีงานประเพณีเป็นประจำทุก ๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยว เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัดหรือเครือข่าย ระดับส่วนราชการ และส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม

การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่าง ๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด

จากแนวคิดและงานวิจัยข้างต้นสามารถสรุปเป็นแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ดังนี้ คนในชุมชนรวมตัวเป็นเครือข่าย ร่วมกันวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน แต่ละชุมชนจะมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีความแตกต่างกัน เช่น ทุนด้านหัตถกรรม ทุนด้านเกษตรกรรม ทุนด้านการท่องเที่ยว ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม เป็นต้น โดยนำทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวมากำหนดแนวทางเพิ่มคุณค่าหรือประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ตัวอย่างเช่น การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ให้กลายเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และอาศัยผู้สนับสนุนที่จะทำให้เกิดการพัฒนา คือ องค์กรภาครัฐในระดับต่าง ๆ ทั้งจากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนองค์กรภาคเอกชนที่จะต้องร่วมมือกันแบบบูรณาการทำงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลประสานงานกัน ตลอดจนผู้นำชุมชน คนในชุมชน ต้องมีการพัฒนาตนเองในด้านการเรียนรู้ การจัดการองค์ความรู้ในงานของตนเอง จากการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้นั้นจะทำให้ชุมชนได้พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตลอดจนชุมชนเห็นประโยชน์คุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน และส่งต่อความรู้ภูมิปัญญาต่อคนรุ่นหลังต่อไป

บทสรุป

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้มีการสั่งสมสืบทอดมาในท้องถิ่นชุมชนต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีมูลค่าและคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเป็นอย่างมาก ดังนั้น การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนนับเป็นสิ่งที่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน โดยมีกรณีตัวอย่างในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาชุมชนอยู่หลายกรณีมีความแตกต่างกันไปทั้งจุดประสงค์และวิธีการ แต่ส่วนใหญ่มักเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยการสร้างผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าวัฒนธรรมและธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก ตรงกับกระแสการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน และการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนนอกจากตัวชุมชนที่ต้องมีความเข้มแข็ง ร่วมมือกันก็ต้องมีการประสานความร่วมมือภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา เงารังสี. (2559). การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน Education for Sustainable Development (ESD). **วารสารสมาคมวิจัย, 21** (2), 13-18.

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2554, มกราคม-มีนาคม). เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนทางวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ **วารสารนักบริหาร, 31** (1), 36. ค้นเมื่อ มีนาคม 13, 2564, จาก https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_11/

ขวัญเรือน บุญกอบแก้ว. (2562). แนวทางการปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนบ้านวังหอน ตำบล วังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10** (ฉบับพิเศษ), 188-209. ค้นเมื่อ มีนาคม 17, 2564, จาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_ubu/article/view/233079

จักรแก้ว นามเมือง. (2551). **ทุนทางวัฒนธรรมในวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์.

ชวดี โกศล. (2561). **การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.

ไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์. (2561). **การศึกษาแนวทางการปรับปรุงการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยเพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี.** ค้นเมื่อ มีนาคม 19, 2564, จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/8387e.html

ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน Theory and Principle of Community Development**. ค้นเมื่อ มีนาคม 19, 2564, จาก http://www.academy.rbru.ac.th/uploadfiles/books/58-2018-08-01-08-41-20.pdf

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). **ทุนสังคมและทุนทางวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุคใหม่.** พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ธนัทณัฏฐ์ ฉัตรภัครัตน์. (2551). **การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวทางและวิธีการที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ไทยพัฒนา.

เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2557). **ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม.** ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2558). ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม. **Veridian E-Journal, 8** (2), 238-244. ค้นเมื่อ มีนาคม 13, 2564, จาก https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download

สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพ: โอเดียนสโตร์.

สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่ม. (2553). ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. **วารสารการวิจัยและพัฒนา,** (2), 55-56. ค้นเมื่อ มีนาคม 13, 2564, จาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php

อนันต์ คติยะจันทร์, สมุห์กฤติพิสิฐ จ่าพันธ์ และสุวรรณ์ ปูนอ่อน. (2564). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8** (1), 188-200. ค้นเมื่อ มีนาคม 17, 2564, จาก https://so03.tci-thaijo.org/ index.php/ JMND/article/view/249599

อภิชาดา โฆษิตวานิช. (2560). **รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนตามแนวทางชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อัญธิชา มั่นคง. (2560, มกราคม-มีนาคม). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 12** (39), 90-100.

อัศวิน หนูจ้อย. (2559). **การพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้**. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุทิศ ทาหอม, พิชิต วันดี และสำราญ ธุระตา. (2558). ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, 11** (2), 57. ค้นเมื่อ มีนาคม 13, 2564, จาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JEM/article/download/32189/35022/

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.) **Handbook of theory and research for the sociology of education.** New York: Greenwood Press.

Home Affairs Bureau, The Hong Kong Special Administrative Region. (2005). **A Study on creativity index.** Hong Kong: The Hong Kong Special Administrative Region

Throsby, D. (2001). **Economy and culture.** Cambridge: The Press Syndicate of the University of Cambridge.

สมุดปกเหลืองกับแนวคิดสังคมนิยมของ นายปรีดี พนมยงค์

Pridi Banomyong's Yellow Book and the Socialism concept

ภัทราพร พ่วงเจริญชัย[1], รัชชานนท์ มีบางไทร[1], วราเทพ ทองสุข[1],
เสาวลักษณ์ ภานุมาศ[1] และพินธกร นามดี[2]
Pattaraporn Puangcharuenchai, Ratchanon Meebangsai, Warathep Thongsuk,
Saowalak Phanumas and Pinthakorn Namdee

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง สมุดปกเหลืองกับแนวคิดสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ ที่ปรากฏอยู่ในเอกสาร เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในชื่อ “สมุดปกเหลือง” ด้วยการรวบรวมข้อมูลหลักฐานทั้งชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง ผลจากการศึกษาพบว่าแนวคิดสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ ที่ปรากฏอยู่ในสมุดปกเหลือง มีแนวคิดสังคมนิยมในลักษณะผสมผสาน แนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติตั้งอยู่บนรากฐานของการประนีประนอม แต่อย่างไรก็ตาม สมุดปกเหลืองหรือเค้าโครงการเศรษฐกิจก็ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับชนชั้นนำฝ่ายก้าวหน้า โดยแนวคิดดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในสมุดปกเหลืองถูกฝ่ายอนุรักษ์นิยมกล่าวหาว่าเป็นแนวคิดสังคมนิยมในลักษณะคอมมิวนิสต์ ในเวลาต่อมาแม้ ปรีดี พนมยงค์ จะได้ทำการชี้แจ้งว่าสมุดปกเหลืองที่ตนได้จัดทำขึ้นไม่ได้มีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ เพียงแต่ยึดหลักการที่มุ่งหวังให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นแต่ก็ไม่เป็นผล ท้ายที่สุดเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือสมุดปกเหลืองของ ปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้ถูกรัฐบาลในขณะนั้นนำไปบังคับใช้ในขณะที่ตัวของ ปรีดี พนมยงค์ และครอบครัวก็จำต้องลี้ภัยการเมืองโดยการเดินทางไปพำนักยังต่างประเทศเป็นระยะเวลาหนึ่ง

คำสำคัญ : *ปรีดี พนมยงค์ สังคมนิยม สมุดปกเหลือง*

Abstract

Academic Papers on Pridi Banomyong's Yellow Book and the Socialism concept objective is to study the socialist concept of Pridi Banomyong which appears in the document entitled. The outline of the National Economic Project, popularly known as "Yellow Book" by collecting both primary and secondary source. The results of the study

[1] นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
student Bachelor of Education Program in Social Studies Nakhon Pathom Rajabhat University
[2] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
lecturer Bachelor of Education Program in Social Studies Nakhon Pathom Rajabhat University

revealed that Pridi Banomyong's socialism, which appears in the yellow book, has a blend of socialism, an approach to action based on compromise.

However, the yellow book or economic projection has created a conflict between the conservative elite and the progressive elite. The communists later, even Pridi Banomyong will inform that the yellow book that he has prepared does not look like The Communists only adhered to principles that aimed at people's well-being, but it didn't work. Finally, the outline of Pridi Banomyong's National Economic Programmed or Yellow Book. was not enforced by the government at that time while Pridi Banomyong and his family were forced to seek political asylum by traveling abroad for a period of time.

Keywords: *Pridi Banomyong, Socialism, Yellow Book*

บทนำ

แนวคิดสังคมนิยม คือ การวิพากษ์สังคมเก่าที่มีช่องว่างทางชนชั้นและต้องการแก้ไข โดยการสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคในหมู่มวลมนุษย์ แนวคิดสังคมนิยมได้แพร่กระจายไปทั่วโลก โดยเฉพาะแนวคิดสังคมนิยมแบบลัทธิมาร์กซ์ ภายหลังจากเกิดการปฏิวัติใหญ่ของพรรคบอลเชวิกในรัสเซีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2460 ได้เป็นข้อพิสูจน์ว่าการปฏิวัติล้มล้างสังคมเก่าแล้วสร้างสังคมใหม่เป็นสิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ในช่วงเวลานี้เองที่แนวคิดสังคมนิยมเริ่มเผยแพร่ขยายเข้าสู่ทวีปเอเชีย จากการเผยแพร่โดยปัญญาชนชาวยุโรปเดินทางเข้ามาในทวีปเอเชีย และนักศึกษาชาวเอเชียที่ไปศึกษายังทวีปยุโรปแล้วรับเอาแนวคิดสังคมนิยมในลักษณะต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดสังคมนิยมแบบลัทธิมาร์กซ์กลับมา จากนั้นแนวคิดเหล่านี้ได้ส่งต่อไปยังหมู่ปัญญาชนพื้นเมืองที่ตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและเศรษฐกิจ ในกรณีของการเผยแพร่แนวคิดสังคมนิยมในสังคมไทยนั้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ เป็นผลกระทบมาจากการปฏิวัติของพรรคบอลเชวิกในประเทศรัสเซีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2460 ทำให้ปัญญาชนนักเรียนนอกของไทยจำนวนหนึ่งที่ได้ไปศึกษาหรือทำงานในยุโรปเริ่มรับและยึดมั่นในแนวคิดทางเศรษฐกิจตามลักษณะสังคมนิยม ยกตัวอย่างของปัญญาชนกลุ่มนี้ที่มีอิทธิพลที่สุดคนหนึ่ง คือ พ.ท.พระสารสาสน์พลขันธ์ (ลอง สุนทานนท์) นอกจากนี้ คือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เคยศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์จากประเทศฝรั่งเศส และต่อมาภายหลังการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 หลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้นำเอาหลักการของสังคมนิยมมาร่างเป็นเค้าโครงเศรษฐกิจของคณะราษฎร อันก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างมากกับรัชกาลที่ 7 และกลุ่มอนุรักษนิยม (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564: ออนไลน์)

แนวคิดสังคมนิยมในทางเศรษฐกิจ คือ ระบบเศรษฐกิจที่ทุกคนในสังคมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยที่มีส่วนกลางหรือรัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจ และรัฐบาลจะเข้ามาควบคุม

กิจการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภค หรือที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน แนวคิดสังคมนิยมนั้นแตกต่างจากแนวคิดทุนนิยมกล่าวคือ ระบบของทุนนิยมนั้นทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้น (อัมพร วิจิตรพันธ์ และวิรัช ธเนศวร, 2527: 155-156) เพราะในระบอบทุนนิยมนั้นผู้ที่มีฐานะที่ดีหรือมีฐานะทางการเงินก็จะมีโอกาสทางด้านต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตที่มากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจน เป็นเหตุให้ผู้ที่มีฐานะยากจนไม่สามารถที่จะมีโอกาสเติบโตในทางเศรษฐกิจได้ กล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ออกแบบให้ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และในการปฏิวัติของคณะราษฎรนั้นก็มีความต้องการที่จะให้ประชาชนมีสิทธิและความเสมอภาคทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ อย่างถาวรโดยถ้วนหน้ากัน กล่าวคือ คณะราษฎรต้องการเปลี่ยนเทคนิคการผลิตและระบบกรรมสิทธิ์ เป็นการล้มพันธะที่มีต่อกันระหว่างชนชั้นศักดินากับที่ดินที่มีมาอย่างยาวนานหลายร้อยปีลงอย่างสิ้นเชิง คณะราษฎรจึงได้มอบหมายให้ ปรีดี พนมยงค์ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์และแนวคิดด้านการปฏิรูปที่ดิน ได้ทำการร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือ “สมุดปกเหลือง” ขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของ ปรีดี พนมยงค์ นั้นได้รับการต่อต้านจากฝ่ายอนุรักษ์นิยม โดยมีข้อกล่าวหาว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติมีเนื้อหาและหลักการสำคัญในลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ จนเป็นเหตุให้เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาตินั้นไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติ แต่หากจะพิจารณาอย่างเป็นธรรมจะพบว่าแนวคิดสังคมนิยมที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าว ค่อนข้างจะประนีประนอมผิดวิสัยแนวคิดสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ ดังจะได้กล่าวต่อไป

ปรีดี พนมยงค์ กับแนวคิดสังคมนิยม

แนวความคิดสังคมนิยมเกิดขึ้นครั้งแรกในทวีปยุโรปราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 และเริ่มพัฒนาแนวคิดอย่างต่อเนื่องในทวีปยุโรปตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564: ออนไลน์) แนวคิดสังคมนิยมนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม สนับสนุนให้รัฐเข้ามาจัดระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการควบคุมปัจจัยการผลิตเพื่อมุ่งกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนทั้งมวล นอกจากนี้ยังมุ่งปฏิรูปสังคม และความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น แนวความคิดสังคมนิยมได้พัฒนาการแบ่งเป็นหลายสำนัก เช่น สำนักอังกฤษ สำนักฝรั่งเศส เป็นต้น จึงมีแนวทางแตกต่างกันทั้งในเชิงทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าวิธีการเข้าสู่ระบบสังคมนิยมจะแตกต่างกันแต่ก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ การสร้างความเจริญรุ่งเรืองเพื่อความสมบูรณ์ของประชาชนโดยทั่วไป (เกื้อกูล ขวัญทอง, 2539: 3)

ในประเทศไทยคำว่า “สังคมนิยม” ได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527: 838) แต่ปรากฏหลักฐานว่าก่อน พ.ศ. 2475 กลุ่มนักศึกษาปัญญาชนที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาในประเทศฝรั่งเศสเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ได้นำเอาแนวความคิดสังคมนิยมเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทย เมื่อนักศึกษาไทยที่จบการศึกษาจากยุโรปได้กลับมารับราชการ

ในประเทศไทย เช่น หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ได้ร่วมกับคณะทหารทำการทั้งสัญญาบัตรและชั้นประทวนทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มคณะราษฎร” ในเดือนมิถุนายน 2475 หลังการเปลี่ยนแปลงข้างต้น กลุ่มคณะราษฎรได้ทำการปฏิรูปการปกครองและวางแผนกำหนดแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศขึ้นใหม่ โดยนำเอาแนวความคิดแบบตะวันตกมาปรับใช้กับประเทศไทย (เกื้อกูล ขวัญทอง, 2539: 3) ปรีดี พนมยงค์ ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนได้รับมอบหมายจากคณะราษฎรให้ร่างนโยบายเศรษฐกิจของประเทศขึ้น

ปรีดี พนมยงค์ ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง กฎหมาย และเศรษฐกิจของประเทศไทย ปรีดีนั้นกำเนิดมาท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของไทยที่กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบศักดินาที่กำลังล้าหลังไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแบบตะวันตก ที่เข้ามาพร้อม ๆ กับระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นเหตุให้ชนชั้นนำและปัญญาชนในสังคมไทยมีความต้องการจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศไปตามแนวคิดแบบตะวันตก เห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์ที่มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2428) โดยได้ขอให้รัชกาลที่ 5 ทรงเปลี่ยนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (Constitutional Monarchy) จากบริบทในสังคมไทยดังกล่าวอีกทั้งยังได้รับการศึกษาตามแนวทางแบบตะวันตกจึงเป็นเหตุให้ ปรีดี พนมยงค์ มีความตั้งใจที่จะนำแนวคิดแบบตะวันตก เช่น ระบบการเมืองและเศรษฐกิจมาปรับประยุกต์ใช้กับประเทศไทย (วิเชียร เพ่งพิศ, 2559: 1)

ปรีดี พนมยงค์ มีความเข้าใจและยอมรับว่าตนเองมีแนวคิดทางเศรษฐกิจเอนเอียงไปทางระบอบสังคมนิยมในหลาย ๆ วาระ อาทิ การกล่าวปราศรัยในที่ประชุมสามัคคีสมาคม นักเรียนไทยในอังกฤษไว้เกี่ยวกับระบอบสังคมนิยมว่า (พูน พุกกะรัตน์, 2518: 10)

> “...สังคมนิยมมีประมาณกว่า 80 ชนิดและผมได้กล่าวถึงพระองค์เจ้าองค์หนึ่งที่เสด็จมาเยี่ยมผมที่ชานเมืองปารีสนั้นทรงมีความเห็นว่าสังคมนิยมเคยทำได้ในเมืองไทย เช่น พระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาได้จัดสำเภาไปค้าขายในต่างประเทศ ผมขอให้ผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์แห่งระบบสังคมนิยมชนิดศักดินาไทยดูกฎหมายตราสามดวงก็จะทราบว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถได้ทรงบัญญัติศักดินาของพนักงานรัฐวิสาหกิจไว้ อาทิ พนักงานประจำเรือสำเภาหลวงที่เป็นพาหนะในการบรรทุกสินค้าระหว่างประเทศนั้น พระองค์บัญญัติให้มีศักดินาลดหลั่นกันตามลำดับ เช่น

> ผู้บังคับการเรือ (กัปตัน) ทรงเรียกว่า “จุ้นจู๊นายสำเภา” ถือศักดินา 400 ไร่ คนครัวทรงเรียกว่า “ชมภู่” เพี้ยนมาจากภาษาฮกเกี้ยน “จงโผ้ว” ถือศักดินา 30 ไร่ คนรับใช้ทรงเรียกว่า “ซินเตง” ถือศักดินา 25 ไร่...”

หรือการให้สัมภาษณ์ นายแอนโทนี พอล ผู้สื่อข่าวนิตยสาร เอเชียวีค ประจำกรุงปารีส ในพ.ศ. 2522 ณ บ้านอองโตนี ชานกรุงปารีส ได้นำคำสัมภาษณ์ลงตีพิมพ์ในนิตยสาร เอเชียวีค ฉบับวันที่ 28 ธันวาคม 1979 ถึงวันที่ 4 มกราคม 1980 ภายใต้หัวเรื่องว่า “PRIDI THROUGH A LOOKING GLASS” ต่อมา ร.อ.วัชรชัย ชัยสิทธิเวชช์ รน. ถอดความเป็นภาษาไทยในชื่อ “ทรรศนะ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อสภาวการณ์เมืองไทยในปัจจุบัน” (สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2563: ออนไลน์) ความว่า

> “...ปรัชญาทางการเมืองของข้าพเจ้า คือ สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย (Scientific Democratic Socialism) เพราะว่าประชาธิปไตยและสังคมนิยมควรมีพื้นฐานเป็นวิทยาศาสตร์... ข้าพเจ้าจะตอบคำถามของท่านจากจุดยืนของผู้รักชาติตามหลัก 5 ประการของ สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย กล่าวคือ เอกราชของชาติ อธิปไตยของชาติ สันติภาพ ความเป็นกลาง ความไพบูลย์ของประชาชนพร้อมด้วยประชาธิปไตยของประชาชน...”

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวย่อมเป็นหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นว่า ปรีดี พนมยงค์ นั้นได้ศึกษา เข้าใจ และปรับประยุกต์แนวคิดแบบสังคมนิยมมาใช้ได้อย่างแยบคาย

สังคมนิยมในสมุดปกเหลือง: แนวคิดและสาระสำคัญ

แนวคิด

ใน พ.ศ. 2476 ปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอร่างเอกสารขึ้นต่อสมาชิกคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่รู้จักกันในนาม “คณะราษฎร” และรัฐบาลตามหลักการข้อที่ 3 เป็นหนึ่งในหลักทั้ง 6 ประการ ที่คณะราษฎรได้ประกาศไว้ว่า “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก” โดยเรียกว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เปรียบเสมือนนโยบายทางเศรษฐกิจโดยมีเนื้อหา 3 ส่วน ส่วนแรก คือ เค้าโครงการเศรษฐกิจ ส่วนที่สอง คือ เค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (Assurance Sociale) และส่วนที่สาม คือ เค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจหลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์, 2491: 46-58) บางส่วนจากเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติที่สะท้อนถึงแนวคิดสังคมนิยม สามารถยกตัวอย่างได้ ดังนี้

1.1 บทที่ 4 เสมอภาค ปรากฏเนื้อความ ดังนี้ “ความเสมอภาคก็ย่อมจะมีขึ้นได้ในสิทธิและหน้าที่ นอกจากเสมอภาคกัน บนกระดาษยังเป็นการเสมอภาคที่จะเข้ารับราชการแม้จะเป็นในทางปกครองและในทางเศรษฐกิจก็ดี ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย แต่ไม่ใช่เสมอภาคในการที่คนหนึ่งมีเงิน 100 บาทจะต้องริบเอามาแบ่งเท่า ๆ กันในระหว่าง 100 คน ๆ ละ 1 บาท ตามที่นักปราชญ์ในประเทศสยามท่านอ้างว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เขาแบ่งกันเช่นนั้น เราเกลียดชังลัทธิคอมมิวนิสต์ตามที่ท่านนักปราชญ์ในประเทศสยามท่านกล่าวนั้นและเราไม่ดำเนินวิธีริบทรัพย์มาแบ่งกันดังที่นักปราชญ์ท่านกล่าว” (ปรีดี พนมยงค์, 2491: 23) ในส่วนนี้จะสังเกตได้ว่ามีแนวคิดสังคมนิยมปะปนอยู่ คือ การให้ความเสมอภาคแก่ราษฎรเพื่อลดปัญหาการเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ

1.2 บทที่ 5 เสรีภาพ ปรากฏเนื้อความ ดังนี้ “ข้อนี้ผู้มองแต่ผิว ๆ จะคัดค้านทันทีว่าการที่รัฐบาลรับราษฎรทั้งหมดเข้าเป็นข้าราชการนั้น และการที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองนั้นจะเป็นการตัดเสรีภาพจริงอยู่ เมื่อรัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ย่อมเป็นการตัดเสรีภาพ แต่การตัดเสรีภาพนั้นก็เพื่อจะทำให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ทั้งหมด เป็นการปฏิบัติหลักข้อ 3 รัฐบาลไม่ได้ตัดเสรีภาพในการอื่น ๆ ราษฎรคงมีเสรีภาพในร่างกายในทรัพย์สิน ในเคหะสถาน ในการพูด ในการศึกษาอบรม ในการสมาคม เมื่อราษฎรได้มีความสุขภายในเศรษฐกิจแล้วราษฎรก็ย่อมมีความสุขกายราษฎรจะต้องการเสรีภาพ โดยไม่มีอาหารรับประทานเช่นนั้นหรือทั้งนี้ไม่ใช่ความประสงค์ของราษฎรเลยแม้ในเวลานี้เองราษฎรก็ต้องทำงานเองเพื่อเลี้ยงชีพนอกจากพวกที่เกิดมาหนักโลกอาศัยคนอื่นเขากิน (Parasite Sociale) ไม่ว่าในประเทศใด ๆ เสรีภาพย่อม จำกัด เพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหมดด้วยกันและคณะราษฎรก็ได้ประกาศไว้แล้วว่าเสรีภาพนั้นจะทำให้เกิดได้เมื่อไม่ขัดกับหลัก 4 ประการดังได้กล่าวข้างต้น” (ปรีดี พนมยงค์, 2491: 42) ลักษณะการโอบอุ้มประชาชนให้มีทุกคนมีเงินเดือน ด้วยการให้ประชาชนทุกคนเข้ารับราชการตามศักยภาพ โดยการตัดเสรีภาพไม่ให้ประชาชนไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เป็นภาพสะท้อนอีกประการหนึ่งถึงแนวคิดสังคมนิยมในเอกสารฉบับนี้ แม้จะมีข้อสนับสนุนว่าหากจะขาดเสรีภาพก็ขาดแต่เพียงข้อนี้เท่านั้น ในด้านอื่น ๆ ประชาชนยังคงมีเสรีภาพในร่างกาย ในทรัพย์สิน ในเคหะสถาน ในการพูด ในการศึกษาอบรม และในการสมาคมอยู่เป็นปกติ เพื่อจะทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการการันตีว่าจะมีเงินเดือนและความสุขสมบูรณ์ต้องยอมตัดเสรีภาพออกไปบ้าง ปรีดีมองว่าหากปล่อยให้ประชาชนประกอบอาชีพได้ตามอิสระ ย่อมต้องมีประชาชนมากมายเดือดร้อนอันเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ เช่น หากเป็นลูกจ้างอาจจะถูกการกดขี่จากนายจ้าง และการโดนนายจ้างไล่ออกอย่างไม่เป็นธรรมได้ ขัดกับหลักคิดสำคัญของ ปรีดี พนมยงค์ ที่ต้องการประกันความสุขให้แก่ประชาชนทุกคนทางเศรษฐกิจ

1.3 หมวดที่ 1 ปรากฏเนื้อความ ดังนี้ “ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน มาตรา 4 ให้รัฐบาลมีอำนาจซื้อบรรดาที่ดินทั้งหลาย นอกจากที่อยู่สำหรับครอบครัวของเอกชน และนอกจากที่ดิน เอกชนได้รับอนุญาตหรือให้สัมปทานเพื่อประกอบเศรษฐกิจในที่ดินนั้น บรรดาที่ดินรกร้างว่างเปล่า ยังไม่อยู่ในความ

ครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ของผู้ใดนั้น ผู้ใดจะขอครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเหล่านั้นไม่ได้ นอกจากได้รับสัมปทานจากรัฐบาล” จากเนื้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงในแนวคิดแบบสังคมนิยม ที่มุ่งหมายให้รัฐบาลเข้ามาถือกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ เพื่อที่รัฐจะได้มีอำนาจ ในการจัดสรรที่ดินเพื่อการผลิตตามที่รัฐวางเป้าหมายเอาไว้โดยเปิดโอกาสให้เอกชนต่าง ๆ เข้ามา มีส่วนร่วมในการผลิตได้บ้างแต่มิใช่เป็นเจ้าของ

1.4 มาตรา 6 ปรากฏเนื้อความ ดังนี้ “ในการชำระราคานั้น ให้รัฐบาลจ่ายเงินตรา หรือใบกู้ ให้แก่เจ้าของที่ดินยึดถือไว้ตามราคาที่ดิน รัฐบาลซื้อใบกู้นั้นให้กำหนดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยธนาคาร ในขณะที่ตกลงซื้อขาย แต่ไม่ให้เกินร้อยละ 15 ต่อปี เป็นอัตราสูงสุดในเวลานี้ ผู้ที่ถือใบกู้ยังคงมีสิทธิ์ ที่จะได้รับเงินปันผลอีกโสดหนึ่งจากผลที่สหกรณ์อันรับโอนที่ดินของตนได้ทำประโยชน์ตามส่วนที่รัฐบาล จะกำหนดไว้” (ปรีดี พนมยงค์, 2491: 54) จากเนื้อความในมาตรา 6 ที่ระบุถึงการซื้อที่ดินของรัฐบาล มาจากเอกชน ย่อมเป็นหลักฐานสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสังคมนิยม คือ รัฐได้มีการเข้าซื้อที่ดิน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดสำหรับการผลิตในสังคมเกษตรกรรมมาจัดสรร ในแง่หนึ่งการซื้อที่ดินดังกล่าว รัฐอาจจะดำเนินการเป็นเจ้าของกิจการในการผลิตเสียเอง ในอีกแง่หนึ่งรัฐอาจจะมอบหมายให้เอกชน เข้ามาดำเนินการผลิตตามความประสงค์ของรัฐได้เช่นกัน

กล่าวได้ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของ ปรีดี พนมยงค์ เปรียบเสมือนเป็นร่างแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก และฉบับเดียวของประเทศไทยที่เสนอแนวทางเศรษฐกิจแห่งชาติ แบบสังคมนิยม ภายใต้กรอบการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ใช่แนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ ปรีดี พนมยงค์ ก็เน้นย้ำให้เห็นถึงความจริงในข้อนี้ในรายงานตอนหนึ่งของตนเองความ (เขมภัทร ทฤษฎิคุณ, 2563: ออนไลน์)

> “...เหตุที่ใช้หลักโซเชียลิสม์ไม่ใช่คอมมิวนิสม์ คือ ถือว่ามนุษย์ ที่เกิดมาย่อมต้องเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้กัน เช่น คนจนนั้นเพราะฝูงชน ทำให้จนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยฝีมือครั้นมีเครื่องจักรแข่งขัน คนที่ทอด้วยมือต้องล้มเลิก หรือคนที่รวยเวลานี้ ไม่ใช่รวยเพราะ แรงงานของตนเลย เช่น ผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งเดิมมีราคาน้อย ภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ๆ ดังนี้ ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชนไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้นจึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้ตามธรรมจริยาต่อกัน จึงต้องร่วม ประกันภัยต่อกัน และร่วมกันในการประกอบเศรษฐกิจ”

และสมุดปกเหลืองของปรีดีนั้นได้ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ได้รับประโยชน์มากมาย เช่น ชนชั้นนำที่มี ที่ดินของตนมาก ก็อาจจะต้องถูกส่งคืนที่ดินเป็นของรัฐ หรือ ชนชั้นนำที่มีการถือครองทรัพยากรอย่าง ผูกขาดก็จะเสียประโยชน์ได้ แต่อย่างไรก็ตามสุดท้ายรัฐบาลได้ตรา “พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ 2476”

ออกแถลงการณ์ประณามผู้เขียนเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” และบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ ในระหว่างที่ปรีดีและภรรยาใช้ชีวิตอยู่ต่างแดนนั้น ฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้ตีพิมพ์ “สมุดปกขาว” คือ พระบรมราชวินิจฉัยของรัชกาลที่ 7 ออกมาเผยแพร่โจมตี “สมุดปกเหลือง” ด้วย

2. สาระสำคัญ

2.1 การเปลี่ยนระบบกรรมสิทธิ์นายปรีดีได้เสนอให้โอนที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของรัฐ โดยให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของปัจจุบันในรูปพันธบัตรเงินกู้ให้โอนทุนและโรงงาน "อุตสาหกรรมเป็นของรัฐ โดยให้ค่าตอบแทนในลักษณะเดียวกัน ถ้าเจ้าของทุนต้องการดำเนินกิจการของตัวเองต่อไปก็ต้องพิสูจน์ว่าจะทำได้พอเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัว ถ้าพิสูจน์ได้รัฐบาลจะอนุญาตให้สัมปทานเป็นราย ๆ ไป กิจการของต่างประเทศจะได้รับสัมปทานให้ดำเนินการชั่วเวลาหนึ่งเช่นเดียวกัน แผนเศรษฐกิจของนายปรีดีมีความสำคัญในแง่ที่ “เป็นการเสนอให้จัดระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตใหม่ ล้มชนชั้นศักดินา เจ้าของที่ดิน และจำกัดเขตอำนาจ ของชนชั้นนายทุนลงอย่างมาก” จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ ที่ต้องการให้รัฐเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ และเอกชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์

2.2 การจัดพัฒนาการเศรษฐกิจ เพิ่มพลังการผลิตของประเทศเพื่อปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมาย รัฐจะเป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจ ทั้งเป็นผู้จัดการบริหารกิจกรรมเศรษฐกิจเองด้วยการวางแผนเศรษฐกิจ รัฐสามารถควบคุมการใช้ทุนอันเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ควบคุมให้มีการลงทุนในกิจการที่เป็นประโยชน์ระยะยาวแก่ประเทศที่แท้จริง นายปรีดีได้อธิบายในเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า “การให้รัฐจัดวางแผนการผลิต จะทำให้ประชาชนทุกคนมีงานทำ ประกันต่อความไม่เที่ยงแท้ของสังขารที่สำคัญที่สุดคือเป็นการแก้ไขปัญหาผลิตภาพต่ำ เนื่องจากการใช้แรงงานไม่เต็มที่หรือการจัดการไม่เหมาะสมหรือการไม่สามารถใช้เครื่องจักร นายปรีดีได้เสนอให้ใช้แนวทางพัฒนาด้วยการใช้วิธีพึ่งตนเอง กล่าวคือ ไทยจะต้องผลิตสินค้าอุตสาหกรรมทดแทนสินค้าเข้าเพื่อป้องกันมิให้ต่างประเทศกลั่นแกล้งกดราคา โดยหลักการรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง แต่การที่จะให้ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเสียทั้งหมดนั้น การควบคุมตรวจตราอาจเป็นไปได้ไม่ทั่วถึง ฉะนั้น โครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี จึงต้องการให้มีการแบ่งการประกอบการเศรษฐกิจออกเป็นรูปสหกรณ์ต่าง ๆ โดยที่ประชาชนที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ จะต้องทำงานให้สหกรณ์และได้รับเงินเดือนจากสหกรณ์ตามอัตรากำลังความสามารถ มีการสะท้อนถึงความเป็นสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ ดูได้จากการให้อำนาจรัฐในการดูแลควบคุมด้านปัจจัยการผลิตและการที่ให้รัฐเป็นผู้วางแผนกิจกรรรมทางเศรษฐกิจ และมีการรับประกันว่าให้ผู้คนหรือแรงงานมีการมีงานทำ แต่ไม่ได้ถึงขั้นบังคับจนเป็นระบอบเผด็จการหรือคอมมิวนิสต์ เพราะจะไปขัดกับหลักให้เสรีภาพและเสมอภาคจึงทำให้มองได้ว่าสังคมนิยมของปรีดีที่ปรากฏนั้นเป็นลักษณะสังคมนิยมแบบผสม

แม้เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ มีความคิดแบบสังคมนิยม แต่วิธีการดำเนินงานยังตั้งอยู่บนรากฐานของการประนีประนอม กล่าวคือ เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดีมิได้ระบุถึงการใช้กำลังอำนาจเข้ายึดปัจจัยการผลิตอันประกอบด้วยทุน ที่ดิน เครื่องจักรกลต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือการผลิตของเอกชนเป็นของรัฐแต่ประการใด แต่จะใช้วิธีจ่ายเงินค่าทดแทนให้เป็นพันธบัตรเงินกู้ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐยอมรับการเป็นหนี้เจ้าของที่ดินหรือเจ้าของปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่รัฐโอนมาเป็นของรัฐ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527: 839) และด้วยการนี้เองปรีดีได้เลือกเฟ้นข้อดีของลัทธิเศรษฐกิจต่าง ๆ นำมาประสานเข้าเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดีประกอบด้วยแนวความคิดสังคมนิยม ทั้งสังคมนิยมแบบสมาคม สังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์รวม สังคมนิยมแบบสหกรณ์ และลัทธิไซลิคาริสมรวมทั้งปรัชญาศาสนาพุทธ และหลักมนุษยธรรมนิยมกับอุดมการณ์ชาตินิยม แต่เนื่องจากเค้าโครงเป็นสิ่งที่ “ก้าวหน้า”เกินกว่าความรับรู้ของคนไทย จึงหาผู้ที่จะเข้าใจสิ่งที่ปรีดีต้องการเสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจได้ยาก (ทิพวรรณ บุญทวี, 2528: 380) ด้วยเหตุนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดด้านสังคมนิยมภายใน “สมุดปกเหลือง” ของ ปรีดี พนมยงค์ ว่ามีลักษณะแบบผสมผสานมากกว่าที่จะมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามแม้นเค้าโครงการเศรษฐกิจของ ปรีดี พนมยงค์ จะไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ แต่แนวคิดเศรษฐกิจในเชิงสังคมนิยมยังคงถูกพูดถึงและพัฒนาสู่ความเป็นไปได้ในการนำมาใช้อย่างจริงจังจากนักวิชาการในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เช่น แนวคิดสังคมนิยมประชาธิปไตย เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นตั้งแต่ยุคที่พรรคไทยรักไทย มีอำนาจโดยออกนโยบายช่วยเหลือคนรายได้น้อย (ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ, 2560: ออนไลน์) จากนโยบายดังกล่าว ได้มีเสียงเรียกร้องให้พรรคไทยรักไทยก้าวหน้าไปไกลกว่านั้น ด้วยการมุ่งมั่นสร้างรัฐสวัสดิการอย่างจริงจัง แต่น่าเสียดายที่เสียงเรียกร้องนั้นไม่มีพลังมากพอที่จะผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจในเชิงสังคมนิยมประชาธิปไตยในวงกว้างได้

บทสรุป

แนวคิดสังคมนิยมนั้นเป็นแนวคิดทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจที่มีปรากฏครั้งแรกในทวีปยุโรปราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 และพัฒนาขึ้นใน คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยในทางเศรษฐกิจระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของแนวคิดทุนนิยมที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจให้แก่ยุโรปภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม แนวคิดสังคมนิยมแพร่ขยายเข้ามาในสังคมไทยโดยกลุ่มนักวิชาการชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย และนักศึกษาปัญญาชนไทยที่มีโอกาสได้ไปศึกษายังต่างประเทศในราว พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติหรือสมุดปกเหลืองได้เสนอลักษณะเศรษฐกิจตามแนวคิดสังคมนิยมที่มุ่งเน้นการประนีประนอมกับเจ้าของที่ดินถือว่าเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจในลักษณะใหม่ที่ก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้จึงถูกกลุ่มที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมหรือฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองมองว่าไม่เหมาะสมกับบริบทสังคมในสมัยนั้น และหาเหตุโจมตีด้วยข้อกล่าวหาว่าเอกสารดังกล่าวมีแนวคิดในลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามหากพิเคราะห์อย่าง

เปิดกว้างและยอมรับให้ได้ว่าไม่มีระบบหรือแนวคิดทางเศรษฐกิจใดที่สมบูรณ์แบบและเหมาะสมกับบริบทของสังคมนั้น ๆ อย่างเฉพาะเจาะจง เราจะพบว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติหรือสมุดปกเหลืองของปรีดี พนมยงค์ นั้นมีความปรารถนาดีต่อประชาชนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง โดยมีการผสมผสานแนวคิดสังคมนิยมเข้ากับแนวคิด ลิทธิ และปรัชญาต่าง ๆ เช่น แนวคิดกรรมสิทธิ์รวม แนวคิดแบบสหกรณ์ และปรัชญาทางพุทธศาสนา แต่มิใช่ลักษณะแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

เกื้อกูล ขวัญทอง. (2539). **พัฒนาการแนวความคิดสังคมนิยมในระบบพรรคการเมืองไทย พ.ศ. 2511-2519**. ม.ป.ท.

เขมภัทร ทฤษฎิคุณ. (2563). **มโนทัศน์ทางเศรษฐกิจของ ปรีดี พนมยงค์.** ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก https://pridi.or.th/th/content/2020/06/304#_ftn11

ทิพวรรณ บุญทวี. (2528). **ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์: ระยะเริ่มแรก (พ.ศ. 2443-2477)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีดี พนมยงค์. (2491). **สมุดปกเหลืองเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานการพิมพ์.

พูน พุกกะรัตน์. (2518). **ควรจะแก้ปัญหาการเมืองไทยอย่างไร คำตอบปัญหาภาคที่ 1 เกี่ยวกับระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่**. ม.ป.ท.

ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ. (2560). **สังคมนิยมประชาธิปไตย: ทางเลือกที่ยังเป็นไปได้ของประเทศไทย.** ค้นเมื่อ ธันวาคม 12, 2564 จาก https://themomentum.co/social-democracy/

วิเชียร เพ่งพิศ. (2559). **แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี พนมยงค์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มติชนสุดสัปดาห์. (2564). **สมุดปกเหลือง: คนหนุ่มกับความพยายามเปลี่ยนแปลงรากเหง้าของสยาม** ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก https://www.matichonweekly.com/column/ article_416482

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช. (2527). **ปรัชญาการเมือง**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2563). **สังคมนิยม วิทยาศาสตร์ ประชาธิปไตย**. ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก https://pridi.or.th/th/content/2020/09/435.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2564). **แรกเริ่มเมื่อ “ลัทธิมาร์กซ-สังคมนิยม” แพร่เข้าสู่สยาม.** ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_59470

หนังสือชุดครบรอบ 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส. (2561). พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อัมพร วิจิตรพันธ์ และวิรัช ธเนศวร. (2527). **ประวัติลัทธิเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

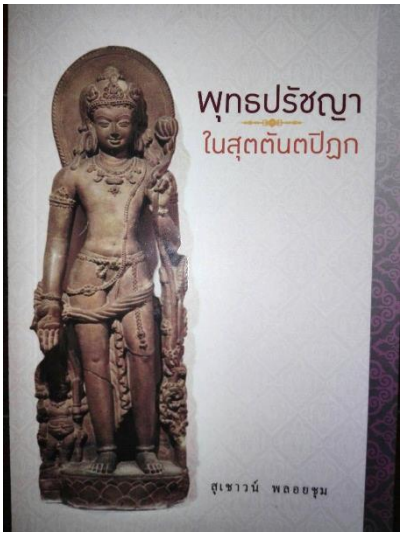

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง
“พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก”
เขียนโดย สุเชาว์ พลอยชุม

พระจาตุรงค์ อาจารสุโภ, ดร.
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
PhraJaturong Ajarasuphoo Dr.
Faculty of religion and philosophy
Mahamakut Buddhist University.
rong2553@yahoo.com

บทนำ

หนังสือเรื่อง **“พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก”** เขียนโดย **สุเชาว์ พลอยชุม** เนื้อหามีจำนวน 6 ส่วน โดยผู้เขียนค้นคว้า ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากเอกสาร ตำราวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ที่ สาละพิมพการ พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2560 มีจำนวน 170 หน้า

สรุปสาระสำคัญ

เนื้อหาในหนังสือ **“พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก”** เขียนโดย **สุเชาว์ พลอยชุม** มีประเด็นที่น่าสนใจคือ 1) พื้นฐานพุทธปรัชญา 2) ชีวิตในพุทธปรัชญา 3) ความรู้ในพุทธปรัชญา 4) ความจริงในพุทธปรัชญา 5) ความดีในพุทธปรัชญา และ 6) ความงามในพุทธปรัชญา มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

1. พื้นฐานพุทธปรัชญา

พระพุทธเจ้าตรัสรู้หรือว่ารู้อะไร คำตอบก็คือ ทรงรู้สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติของมัน สิ่งที่มีอยู่นั้นพุทธศาสนาเรียกรวมว่า ธาตุ ซึ่งมีความหมายว่า สิ่งที่ทรงภาวะของตนไว้ ธาตุหรือสิ่งที่มีอยู่ดังกล่าวหากจำแนกออกไปก็มี 2 อย่างคือ รูปธาตุกับอรูปธาตุ รูปธาตุ คือ ธาตุที่เป็นสสาร อรูปธาตุคือ ธาตุที่เป็นอสสาร

พระพุทธองค์ทรงรู้หรือทรงค้นพบว่าสิ่งที่มีอยู่เหล่านั้น ทั้งที่เป็นรูปธาตุและอรูปธาตุ มีอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า ธรรมฐิติกับธรรมนิยาม

สภาวะที่เรียกว่า ธรรมฐิติกับธรรมนิยามนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงว่า ได้แก่ ลักษณะที่เรียกว่าสามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์ กล่าวโดยสรุปก็คือ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้นเป็นการเห็นหรือค้นพบความจริงตามที่มีอยู่แล้ว แต่การเห็นหรือการค้นพบของพระองค์นั้นทรงเห็นด้วยตาใจที่เรียกว่า ญาณ การเห็นลักษณะนี้พุทธศาสนาเรียกว่า ญาณทัสสนะคือ เห็นด้วยญาณ และการเห็นด้วยญาณเท่านั้น

จึงจะเป็นการเห็นอย่างถูกต้องตามจริง ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงเรียกการเห็นในลักษณะนี้ให้ชัดเจนลงไปว่า ยถาภูตญาณทัสสนะ ซึ่งแปลว่า การเห็นด้วยญาณตามที่มีที่เป็น โดยใจความก็คือการเห็นด้วยญาณตามจริง

ความจริงหรือสิ่งที่ดีที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ หรือทรงค้นพบนั้นนอกจากอริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาทและไตรลักษณ์แล้วยังทรงพบเห็นความจริงอีกมากมาย กล่าวโดยสรุปก็มี 3 ลักษณะคือ สิ่งที่มีก็รู้ว่ามี สิ่งที่ไม่มีก็รู้ว่าไม่มี สิ่งที่เลวก็รู้ว่าเลว สิ่งที่ดีก็รู้ว่าดี สิ่งที่ยังมีที่ยิ่งกว่าก็รู้ว่ายังมีที่ยิ่งกว่าสิ่งที่ไม่มีอะไรยิ่งกว่าก็ไม่รู้ว่าไม่มีอะไรยิ่งกว่า

บรรดาสิ่งทั้งหลายสรุปได้เป็น 3 ลักษณะคือ บางสิ่งเป็นสิ่งควรรู้ก็ทรงรู้ แล้วบางสิ่งเป็นสิ่งที่ควรเห็นก็ทรงเห็นแล้ว บางสิ่งเป็นสิ่งควรทำให้แจ้งก็ทรงทำให้แจ้งแล้ว

กระบวนการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยร่างกายมีกำลัง สงัดกาม สงัดอกุศลธรรมที่สงบเป็นสมาธิ จิตบริสุทธิ์ผ่องใส เกิดพลังรู้คือ ญาณ เห็นสิ่งที่ต้องการเห็นด้วยญาณเห็นทุกสิ่งตามจริงแล้วจิตพ้นจากกิเลส เมื่อจิตพ้นแล้วก็รู้ว่าตนพ้นแล้ว เมื่อจิตตนสิ้นชาติแล้วก็รู้ว่าสิ้นชาติ

องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การปฏิบัติบรรลุผลคือ ความหลุดพ้นมี 5 อย่างคือ 1) ศรัทธาถูกต้อง 2) สุขภาพสมบูรณ์ 3) ไม่โอ้อวดมายา 4) เพียรพยายาม และ 5) มีปัญญาในธรรม

พระพุทธเจ้า ทรงค้นพบด้วยพระองค์เองที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 8 ประการที่เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสมาธิ เป็นต้น ซึ่งสรุปลงในหลักการ 3 ประการคือ ศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา

มัชฌิมาปฏิปทาเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดจักษุญาณ อภิญญา สัมโพธิ และนิพพานเป็นที่สุด การปฏิบัติตามแนวทางของมัชฌิมาปฏิปทา ทำให้พระองค์ตรัสรู้อริยสัจ 4 อันเป็นสิ่งที่พระองค์ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากใครมาก่อน ความจริงที่ทรงรู้เรียกว่า อริยสัจนั้นก็คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ วิธีการนำไปสู่ความดับทุกข์

สรุปได้ว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนนั้นคือ จริง มีประโยชน์ เหมาะสมแก่กาลเทศะ

ลักษณะและวิธีสอนของพระพุทธเจ้าปรากฏอยู่ในพระสูตรต่าง ๆ หลายพระสูตร แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนหลากหลาย ตามความเหมาะสมแก่ผู้แก่บุคคลผู้รับการสอน เช่น สอนด้วยวิธีเทศนา วิธีสนทนา วิธีอุปมาอุปไมย วิธีเล่าเรื่อง สาธก (ชาดก) วิธีใช้อุปกรณ์ วิธีใช้เหตุการณ์จริง วิธีแสดงฤทธิ์เป็นต้น แต่ทุกวิธีการดำเนินไปภายใต้หลักการสำคัญ 3 ประการ ดังปรากฏในโคตมสูตร คือ 1) สอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้ยิ่งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ 2) สอนอย่างมีเหตุผลเพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองเห็นตามได้ และ 3) สอนในสิ่งที่ผู้ฟังสามารถนำไปปฏิบัติและได้รับผลจริงตามควรแก่การปฏิบัติ

หลักการสอนของพระพุทธเจ้าดังกล่าวนี้ไม่ได้เน้นเรื่องศรัทธาหรือความเชื่อแต่เน้นเรื่องความรู้ความเข้าใจเน้นเรื่องเหตุผล และเน้นเรื่องการปฏิบัติได้จริง หลักการดังกล่าวนี้ก็คือ สอนให้รู้ สอนให้คิด สอนให้ทำ

2. ชีวิตในพุทธปรัชญา

ชีวิตในพุทธปรัชญาชีวิตแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ชีวิตที่มีจิตวิญญาณและชีวิตที่ไม่มีจิตวิญญาณ ชีวิตทั้ง 2 ระดับมีลักษณะร่วม คือ มีการเกิดและมีการเจริญเติบโต ชีวิตที่มีจิตวิญญาณพระพุทธศาสนาเรียกรวมว่าสัตว์ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ โอปปาติกะ มนุษย์ และสัตว์เดรัจฉาน ชีวิตที่ไม่มีจิตวิญญาณได้แก่ ต้นไม้ และพืชต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกรวมรวมว่า ภูตคามหรือพืชคาม

กระบวนการก่อกำเนิดของชีวิตมนุษย์แบบคร่าว ๆ พอเข้าใจได้ง่าย ๆ ว่าชีวิตไม่ได้เกิดจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้าหรืออำนาจลึกลับใด ๆ แต่เกิดจากกระบวนการของธรรมชาติ คือ สิ่งที่ดีที่เป็นตามธรรมดาของมันเอง จากข้อความในพระสูตรแสดงให้เห็นว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชีวิตก่อกำเนิดขึ้นนั้นมีทั้งสาเหตุทางวัตถุและสาเหตุทางจิต กล่าวคือ สาเหตุทางวัตถุ คือ บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ในสาเหตุทางจิตคือ ปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณนั้นยังแฝงสาเหตุที่สำคัญของการก่อกำเนิดชีวิตไว้ 2 อย่างคือ กามและกิเลส

จึงสรุปได้ว่า ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ชีวิตมนุษย์ก่อกำเนิดขึ้นภายใต้สาเหตุสำคัญ คือ สมุฏฐาน 4 อย่างคือ กรรม จิต อุตุ อาหาร สำหรับชีวิตมนุษย์นั้นก็กล่าวได้ว่าคือ กลุ่มธาตุ 6 ที่เป็นไปตามอิทธิพลของสมุฏฐาน 4 คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิ คือ ก่อกำเนิดจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิตคือ ตายเท่านั้น

ธรรมชาติของชีวิตนั้นพระพุทธศาสนาแสดงว่า สัตว์อยู่ได้ด้วยอาหาร 4 อย่างคือ 1) กวฬิงการาหาร ได้แก่อาหารเป็นคำ ๆ หรืออาหารหยาบ เช่น ข้าวแกง เป็นต้น 2) ผัสสาหาร ได้แก่ ความรู้สึกที่เกิดจากการสัมผัสหรือรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น ความรู้สึกสุข ทุกข์ เป็นต้น 3) มโนสัญเจตนาหาร ได้แก่ ความจงใจหรือเจตนาที่แสดงออกมาเป็นความต้องการความอยากในเรื่องต่าง ๆ และ 4) วิญญาณาหาร ได้แก่ ความรู้หรือการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ตามความในพระสูตรแสดงให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์นั้นหล่อเลี้ยงด้วยอาหาร 2 ประเภท คือ อาหารที่เป็นวัตถุ และอาหารที่เป็นความรู้สึกนึกคิด

สัตว์ทุกประเภทมีสัญชาตญาณ หรือความต้องการขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของชีวิตเหมือนกัน สัญชาตญาณหรือความต้องการตามธรรมชาติดังกล่าวนี้แสดงออกมาชัดเจนในสัตว์ประเภทมนุษย์นั้นคือ 1) ชีวิตุกามะ อยากมีชีวิตอยู่ 2) อมริตุกามะ ยังไม่ตายหรือไม่อยากตาย 3) สุขกามะ อยากมีความสุขหรือต้องการสุข 4) ทุกขปฏิกกุละ รังเกียจความทุกข์หรือไม่ต้องการทุกข์

ปรากฏการณ์ของชีวิต ในทางพุทธศาสนาแสดงว่า สุข ทุกข์ของชีวิต มิใช่เป็นผลของกรรมอย่างเดียวแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากสมุฏฐานหลายอย่าง กล่าวคือ บางอย่างเกิดจากสาเหตุคือ ดีกำเริบ บางอย่างเกิดจากสาเหตุคือ เสมหะกำเริบ บางอย่างเกิดจากลมกำเริบ บางอย่างเกิดจากสาเหตุคือทั้ง 3 อย่างร่วมกัน บางอย่างเกิดจากสาเหตุคือ การบริหารดูแลตนเองไม่ดี บางอย่างเกิดจากสาเหตุคือ ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง บางอย่างเกิดจากสาเหตุคือ การกระทำของผู้อื่น บางอย่างเกิดจากสาเหตุคือ

ผลกรรม กล่าวโดยสรุปก็คือสาเหตุของสุข ทุกข์ในชีวิตมนุษย์นั้น ได้แก่ โรคภัยไข้เจ็บ ธรรมชาติแวดล้อม การดูแลสุขภาพ การกระทำของผู้อื่น ผลกรรมของตน

ในทางพระพุทธศาสนาแสดงว่า ความเป็นไปของชีวิตทั้งในทางโลกและในทางบวก คือ ทั้งทุกข์และสุขของชีวิตเกิดขึ้นและดับไปตามเหตุปัจจัย และพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเหตุปัจจัยของทุกข์และสุขของชีวิตมนุษย์ให้เห็นทั้งกระบวนการตั้งแต่องค์ประกอบขั้นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ไปจนกระทั่งถึงกระบวนการของการดับทุกข์ของชีวิต มนุษย์ประกอบด้วยธาตุ 6 มนุษย์มีอายตนะ 6 มนุษย์มีแนวคิด 18 กระบวนการเกิดและดับทุกข์ของชีวิตคือ อริยสัจ 4

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นมาของความสุขหรือความทุกข์ของชีวิตก็คือ ตัวชีวิตนั่นเอง ไม่ใช่มาจากการกำหนดหรือการบันดาลจากสิ่งภายนอกใด ๆ เพราะชีวิตมีลักษณะของทุกข์ติดมาตั้งแต่เกิดแล้ว ฉะนั้นถ้าไม่รู้จักบริหารชีวิตให้ดี ไม่รู้จักวิธีแก้ทุกอย่างให้ถูกต้องแล้วชีวิตก็จะมีทุกข์มากยิ่งขึ้น แต่ถ้ารู้จักบริหารชีวิตให้ดีรู้จักวิธีแก้ทุกอย่างถูกต้องก็สามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีทุกข์น้อยลงจนถึงไม่มีทุกข์เลยก็ได้

พระพุทธศาสนามองชีวิตในภาพรวมว่าเป็นเสมือนคนที่เป็นโรค โรคของชีวิตมี 2 อย่าง คือ โรคกายและโรคใจ พระพุทธศาสนามองชีวิตว่าเป็นเสมือนคนถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ จำต้องผ่าเอาลูกศรนั้นออกโดยด่วน หากมัวแต่ถามเรื่องไร้สาระอยู่โดยไม่รีบพาไปหาหมอเขาก็คงตายก่อนเป็นแน่

พระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่าความตายเป็นความจริงอย่างหนึ่งของชีวิต เรียกว่า ทุกขอริยสัจ ความตายเป็นการเปลี่ยนแปลงช่วงหนึ่งของชีวิตเรียกว่า อนิจจัง และความตายไม่ใช่ความสิ้นสุดหรือจุดจบของชีวิตแต่เป็นเพียงจุดต่อระหว่างชีวิตหนึ่งกับอีกชีวิตหนึ่งเท่านั้น ชายแดนของชีวิตปัจจุบันคือ จุติจิตและชายแดนของชีวิตใหม่คือ ปฏิสนธิจิต และชีวิตก็เดินหน้าต่อไปเช่นเดิม นั่นคือ มนุษย์ตายแล้วก็เกิดอีก จนกว่ามนุษย์จะทำให้ปัญหาอันเป็นเสมือนสายใยที่ทำให้กระแสชีวิตไม่รู้จบขาดสะบั้นหรือหมดสิ้นไปเท่านั้น ชีวิตจึงจะสิ้นสุดหรือดับ จุดจบหรือจุดดับของชีวิตก็คือ ภาวะนิพพาน ซึ่งจะเรียกว่าจุดจบของความตายก็น่าจะได้ เพราะเมื่อถึงภาวะนิพพานแล้ว พระพุทธศาสนาเรียกว่าถึงอมตะธรรมหรือถึงภาวะอมตะคือ ภาวะที่ไม่ต้องตายอีกต่อไปทั้งนี้เพราะไม่มีการเกิดอีก

คำสอนของพระพุทธศาสนา คำว่า สัตว์เกิดสัตว์ตายหรือว่ามนุษย์เกิดมนุษย์ตายจึงเป็นเพียงคำสมมติหรือภาษาของชาวโลกเท่านั้น ในความเป็นจริงการเกิดการตายเป็นเพียงกระบวนการรวมกันและกระบวนการแยกกันของธาตุทั้งหลายเท่านั้น แต่พระพุทธองค์ก็จำเป็นต้องใช้คำว่า เกิด ตาย ตามภาษาของชาวโลกเพื่อสื่อความหมายในเบื้องต้นกับชาวโลก และเพื่อเป็นฐานของการพัฒนาไปสู่ปัญญาหรือความรู้ขั้นสูงต่อไป

3. ความรู้ในพุทธปรัชญา

ความรู้ในพุทธปรัชญา พระพุทธศาสนาแสดงว่ามนุษย์ประกอบด้วยธาตุหรือองค์ประกอบขั้นพื้นฐาน 6 อย่างคือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ และวิญญาณธาตุ โดย 4 ธาตุแรก

เป็นธาตุทางศาสนาหรือรูปธาตุ ส่วน 2 ธาตุสุดท้ายเป็นอรูปธาตุหรือนามธาตุ เฉพาะวิญญาณเป็นธาตุที่มีคุณสมบัติพิเศษคือสามารถรู้ได้

คำสอนเรื่องอายตนะหรือทวาร 6 ของพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงกระบวนการคิดของมนุษย์ว่าเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากกระบวนการรับรู้ของประสาทสัมผัสทางกายที่รวมเรียกขั้นตอนช่วงนี้ว่าภาษาหรือว่าเป็นขั้นตอนของทักษะ ฉะนั้น หากพิจารณาจากจุดนี้ก็อาจทำให้เราเข้าใจว่ามนุษย์เริ่มคิด หรือว่าจิตมนุษย์เริ่มคิดต่อ ประสาททางกายเริ่มทำงาน หากภาษาทางกายไม่ทำงานจิตมนุษย์ก็ไม่คิดหรือคิดไม่ได้ หากเข้าใจดังนี้คำสอนเรื่องการทำงานของอายตนะ 6 ของพระพุทธศาสนาก็ตรงกับทฤษฎีประจักษ์นิยมของล็อค แต่ในความเป็นจริงไม่เหมือนกัน พระพุทธศาสนาถือว่าจิตมีธรรมชาติหรือมีคุณสมบัติคือ คิดอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติคือ ความสามารถรู้วิญญาณ เพราะฉะนั้นการคิดของจิตจึงมี 2 ลักษณะคือ 1) การคิดเรื่องราวหรือข้อมูลที่มาจากภายนอกภาษา และ 2) การคิดเรื่องราวของตัวเองหรือเรื่องราวที่อยู่ที่มีอยู่ในตัวเองอยู่ในภวังค์

พระพุทธศาสนาแสดงว่าการทำหน้าที่คิดหรือทำหน้าที่รู้ของจิตมี 4 อย่างซึ่งถือได้ว่าเป็นหน้าที่หลักหรือธรรมชาติของจิตคือ 1) เวทนา รู้สึกแยกแยะ 2) สัญญา รู้จำจัดเก็บ 3) สังขาร รู้คิดผสมผสาน และ 4) วิญญาณผู้ใช้งาน

ความรู้และที่มาของความรู้ ความรู้ในความหมายของความรู้ที่แท้จริงคือความรู้ที่เป็นระบบนั้นพระพุทธศาสนาแสดงว่าเกิดขึ้นหรือได้มา 3 วิธีหรือ 3 แหล่งด้วยกันคือ 1) สุตะ การฟัง หมายถึงกระบวนการศึกษาหรือการเรียนรู้สุตมยปัญญา 2) จินตา หมายถึงกระบวนการของการคิดหรือการใช้เหตุผล เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาจากสุตมยปัญญา และ 3) ภาวนา การทำให้เจริญการทำให้มีขึ้นหรือการพัฒนา หมายถึงกระบวนการของการพัฒนาจิตหรืออบรมจิต เรียกว่า ภาวนามยปัญญา

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่าแหล่งที่มาของความรู้ของมนุษย์มี 3 อย่างคือ 1) อายตนะหรือประสาทสัมผัส 6 2) การคิด หรือการใช้เหตุผล และ 3) ญาณหรือการหยั่งรู้ของจิต

ในบางพระสูตรพระพุทธศาสนาก็ได้แสดงที่มาของความรู้แบบต่าง ๆ ออกไปอีกหลายอย่างเช่น ในกาลามสูตร แหล่งความรู้ทั้ง 10 อย่างดังกล่าวอาจสรุปได้เป็น 2 ลักษณะแรกประกอบด้วยข้ออนุสวะ ปรัมปรา อิติกิรา ปิฎกสัมปทานะ ภัพพรูปตา สมโณ โน ครุ รวม 6 ข้อนี้จะเป็นประเภท authority คือ แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคลหรือวัตถุที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าถูกต้องเชื่อถือได้โดยไม่จำเป็นต้องตรวจสอบหรือหาเหตุผลอีก เพราะสิ่งเหล่านั้นมีลักษณะหรือคุณสมบัติบางอย่างรับรองหรือรับประกันตัวเองอยู่แล้ว ส่วนลักษณะที่สองประกอบด้วย ตักกะ นยะอาการปริตักกะ ทิฏฐินิชฌานกขันติ รวม 4 ข้อนี้จัดเป็นประเภท reason คือ เป็นเรื่องของการใช้ความคิดหรือใช้เหตุผล

พระพุทธศาสนาแสดงความคลาดเคลื่อนของความรู้เกิดจากสาเหตุ 3 ประการคือ 1) กำหนดผิดหรือจำผิดเรียกว่า สัญญาวิปลาส 2) คิดผิดหรือจิตผิดปกติ เรียกว่า จิตวิปลาส และ 3) เข้าใจผิดเรียกว่า ทิฏฐิวิปลาส

ความรู้กับความเชื่อ ในพระพุทธศาสนาใช้คำหลายคำที่หมายถึงความรู้เช่น ปัญญาญาณ วิชา ในความหมายกว้าง ๆ คำเหล่านี้ใช้แทนกันได้ แต่ทว่าแต่ละคำก็มีความหมายเฉพาะของตนเองด้วย ในเมื่อนำมาใช้เฉพาะเรื่องเฉพาะกรณี พระพุทธศาสนาแบ่งความรู้เป็นหลายระดับดังกล่าวมาแล้ว แต่ละระดับมีความแตกต่างกันในรายละเอียด หรือความประณีตลึกซึ้งของการรู้ แต่ว่าความรู้ทุกระดับมีลักษณะร่วมอย่างหนึ่งคือเป็นประสบการณ์ตรงของผู้ที่รู้เอง ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทางกายหรือทางประสาทสัมผัสทางใจ ดังที่ท่านใช้สำนวนว่า เอวํ ชานนฺโท เอวํ ปสฺสนฺโต คือ รู้เอง เห็นเอง

พระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่าความเชื่อกับความรู้มีกระบวนการที่ต่างกัน กล่าวคือ ความเชื่อมาจากการรับรู้โดยไม่ผ่านการไตร่ตรองหรือโยนิโสมนสิการอันเป็นกระบวนการจัดระเบียบความคิดให้เป็นระบบ สิ่งที่รับรู้มาจึงถูกเก็บไว้ทั้งร่วมหรือเก็บไว้อย่างไม่มีการเลือกสรร ฉะนั้นความเชื่อจึงมีลักษณะเป็นความรู้แบบหยาบหรือเป็นความคิดที่ไม่เป็นระบบ

ความรู้ที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาความรู้แบ่งได้ 2 ระดับกว้าง ๆ คือ ความรู้ระดับโลกิยะ และความรู้ระดับโลกุตระ ความรู้ระดับโลกิยะ หมายถึง ความรู้ทุกประเภทตั้งแต่ความรู้ขั้นธรรมดาสามัญไปจนถึงความรู้ระดับยาก หรือการหยั่งรู้ที่ยังไม่ถึงขั้นทำให้เป็นพระอริยะหรือยังไม่ถึงขั้นทำให้บรรลุอริยมรรค อริยผล ส่วนความรู้ระดับโลกุตระนั้นหมายถึง ความรู้ที่ทำให้เป็นพระอริยะหรือทำให้บรรลุอริยมรรค อริยผล พระพุทธศาสนาถือว่าความรู้ที่มีคุณค่าต่อชีวิตก็คือ ความรู้ที่ช่วยปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากหายนะด้านต่าง ๆ ของชีวิตหรือความรู้ที่ช่วยให้เอาตัวรอดจากทุกข์ภัยต่าง ๆ ได้ กล่าวสั้น ๆ ก็คือ ความรู้ที่ทำให้มนุษย์ช่วยตนเองได้ ความรู้ประเภทนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่า นิกปัญญาหรือเนปักกปัญญา ซึ่งหมายความว่า ปัญญารักษาตนหรือรู้รักษาตัวรอด ฉะนั้น ความรู้ที่ควรมีหรือควรแสวงหาตามหลักของพระพุทธศาสนาก็คือ ปัญญาประเภทนี้เพราะเป็นปัญญาที่มีคุณค่าหรือมีประโยชน์เสมอไป ในเรื่องของความรู้ที่ควรรู้หรือความรู้ที่มีคุณค่าต่อชีวิตนั้นพระพุทธศาสนาแสดงไว้ 3 ประเภทคือ 1) อายโกศล ความรู้ความฉลาดในสิ่งที่ดีที่ควรทำ 2) อปายโกศล ความรู้ความฉลาดในสิ่งที่ชั่วที่ควรละ และ 3) อุปายโกศล ความรู้ความฉลาดที่จะทำให้บรรลุถึงสิ่งที่ดี และรอดพ้นจากสิ่งที่ชั่ว

ในมงคลสูตรสรุปความรู้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความรู้เชิงปริยัติ หรือเชิงทฤษฎีเรียกว่า พาหุสัจจะ ที่แปลกันว่า ความเป็นพหูสูตคือ ได้เรียนได้ฟังมามาก อีกลักษณะหนึ่งคือ ความรู้เชิงปฏิบัติเรียกว่า สิปปะ หรือ ศิลปะ ซึ่งก็ได้แก่ ความชำนิชำนาญในการประกอบการ ความรู้ทั้ง 2 ลักษณะนี้พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเหตุแห่งความเจริญหรือที่เรียกว่ามงคล

จึงสรุปได้ว่า ความรู้ที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนานั้นคือ รู้ถึงสภาวะอันแท้จริงของธรรมชาติมิใช่เป็นเพียงการรู้ปรากฏการณ์ของธรรมชาติซึ่งเป็นเสมือนเงาหรือภาพลวงตาของธรรมชาติเท่านั้น ฉะนั้นการรู้สภาวะอันแท้จริงของธรรมชาติจึงต้องอาศัยเครื่องมือที่พิเศษไปกว่าประสาทสัมผัสธรรมดาของมนุษย์นั่นคือ ญาณ และญาณที่จะนำไปสู่การหยั่งรู้สภาวะธรรมชาติ

ได้อย่างถูกต้องนั้นก็มิใช่เพียงญาณทัสสนะเท่านั้น แต่ต้องเป็นญาณประเภทยถาภูตญาณทัสสนะ จึงจะนำไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายของความรู้คือ สัพพทุกขขยญาน หรือ วิมุตติญาณทัสสนะได้

ปัญญากับความรู้ ปัญญาที่ได้รับการพัฒนาจนสมบูรณ์แล้วเท่านั้นจึงจะไม่มีการเสื่อมและปัญญาที่สมบูรณ์ดังกล่าวนี้ก็คือ ปัญญาของพระอริยบุคคลหรือพระอรหันต์ ความรู้ในคำสอนของพระพุทธศาสนามิใช่เป็นความรู้เพื่อสนองความอยากรู้ แต่เป็นความรู้เพื่อการแก้ทุกข์แก้ปัญหาของชีวิตถือว่าเป็นความรู้เพื่อการละกิเลสอันเป็นรากเหง้าของปัญหา หรือความทุกข์ทั้งปวงของชีวิตและความรู้ดังกล่าวนี้เท่านั้นจึงจะเรียกได้ว่าเป็นความรู้ที่มีคุณค่าหรือมีประโยชน์ต่อชีวิต

4. ความจริงในพุทธปรัชญา

ความคิดทางอภิปรัชญาแบบตะวันตกนั้น คำสอนของพระพุทธศาสนาปฏิเสธที่จะอธิบายหรือกล่าวถึง เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่ไร้ประโยชน์ ไม่นำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริง และไม่นำไปสู่การดับทุกข์กับปัญหาของชีวิต นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอยู่หลายประการที่พระพุทธศาสนาไม่สนใจปัญหาทางอภิปรัชญาเรื่องที่พระพุทธศาสนาไม่ตอบหรือไม่พูดถึงที่เรียกว่า อัพยากตปัญหา คือ โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือต่างกัน สัตว์หลังจากตายแล้วยังมีอยู่หรือสูญหรือว่าทั้งมีอยู่และทั้งสูญ หรือว่ามีก็ไม่ใช่ไม่มีก็ไม่ใช่ พระพุทธศาสนาถือว่าปัญหาทางอภิปรัชญาเป็นปัญหาที่เกิดจากความเข้าใจผิดซึ่งพระพุทธเจ้าเรียกว่าตั้งปัญหาผิด

สิ่งที่มีอยู่พุทธศาสนาแสดงไว้ 4 ประเภทคือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ถ้ากล่าวโดยสรุปก็คือรูปกับนามหรือรูปธาตุกับนามธาตุ พระพุทธศาสนาแสดงว่าสสารขั้นมูลฐานหรือธาตุหลักมี 4 อย่าง คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ รวมธาตุเหล่านี้เรียกว่ามหาภูตรูป

พระพุทธศาสนาถือว่าธาตุคือ สิ่งที่มีอยู่นั้น หากจำแนกประเภทแล้วก็มีมากมายแต่จะมีมากมายสักเพียงไรก็รวมอยู่ในจำนวน 18 ธาตุ คือ สิ่งที่มีอยู่เหล่านี้ทั้งที่เป็นรูปธาตุและอรูปธาตุหรือว่ารูปธรรมหรือนามธรรม พระพุทธศาสนาแสดงว่าเป็นสภาวธรรมคือ สิ่งที่มีอยู่และเป็นไปตามสภาวธรรมหรือตามธรรมชาติของมันเอง และธาตุทั้งปวงล้วนมีลักษณะร่วมคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และเกิดดับหรือเคลื่อนไหวไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา หรือปฏิจจสมุปบาท

5. ความดีในพุทธปรัชญา

ในพระพุทธศาสนามีคำตอบหลายคำที่ใช้หมายถึงความดีคือ บุญ กุศล ธัมมจริยา สมจริยา สุจริต กรณียะ ซึ่งให้ผลเหมือนกันคือ เป็นเหตุให้บังเกิดในสุคติ โลก สวรรค์ ตามหลักของพระพุทธศาสนาเรื่องของความดีนั้นตั้งอยู่บนฐานของความจริง ความดีไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าหรือคนใดคนหนึ่งกำหนดขึ้นแต่พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ทรงค้นพบหลักเรื่องความดีความเป็นจริง แล้วจึงทรงนำมาสอนหรือเปิดเผยให้ชาวโลกได้รู้เข้าใจเท่านั้น เพราะเรื่องของความดีทั้งความดีส่วนเหตุและความดีส่วนผลนั้นจะมีใครรู้หรือไม่มีใครรู้ก็ตาม ก็คงมีอยู่และเป็นตามสภาพของมันอย่างไม่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่นั่นเอง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในธัมมนิยามสูตร

ความดีในพระพุทธศาสนาก็คือ เรื่องของศีลธรรม ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความดีของชีวิต หรือเพื่อการมีชีวิตอยู่อย่างเป็นสุข เรื่องของศีลธรรมนั้นก็เป็นการปฏิบัติระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกันเป็นสำคัญ อาจจะมีการปฏิบัติบางข้อบางประเด็นที่มีขอบเขตครอบคลุมไปถึงมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานด้วย

พระพุทธศาสนามิได้ถือว่าดีทุกอย่างเท่ากันหมด หรือว่าชั่วทุกอย่างเท่ากันหมด แต่ถือว่าดีชั่วมีหลายระดับแตกต่างกันไปตามคุณภาพหรือน้ำหนักของผลที่มีต่อชีวิตมนุษย์

การจัดระดับความดี น่าจะมีความหมายครอบคลุมความดีทุกประเภทไว้หมดคือที่ท่านเรียกว่าประโยชน์ 3 หมายถึงประโยชน์หรือความดีของชีวิต 3 ระดับ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์สืบ ๆ ไป และประโยชน์สูงสุด

พระพุทธศาสนาแสดงว่าความดีมิได้มีลักษณะเป็นความสุขอย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้แสดงลักษณะของความดีไว้หลายอย่าง กล่าวคือ การทำดีคือ กรณียหรือสุจริตย่อมให้ผลดี 5 ประการ คือ 1) ตนเองติเตียนตนเองได้ 2) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ย่อมสรรเสริญ 3) ชื่อเสียงที่ดีย่อมฟุ้งขจรไป 4) ย่อมไม่หลงตาย และ 5) เมื่อตายลงย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ในกาลามสูตรแสดงลักษณะของความดีความชั่วไว้ว่า ความชั่วมีลักษณะคือ 1) เป็นอกุศล 2) มีโทษ 3) วิญญูชนติเตียน 4) ก่อให้เกิดสิ่งไร้ประโยชน์ และ 5) ก่อให้เกิดทุกข์ ส่วนความดีก็มีลักษณะตรงกันข้ามคือ 1) เป็นกุศล 2) ไม่มีโทษ 3) วิญญูชนสรรเสริญ 4) ก่อให้เกิดประโยชน์ และ 5) ก่อให้เกิดสุข

นอกจากหลักการหรือกฎแห่งกรรมแล้ว เรื่องศีลธรรมในพระพุทธศาสนายังขึ้นอยู่กับความจริงของการสอนเรื่องจิตด้วย เพราะในกระบวนการของศีลธรรมนั้นพระพุทธศาสนาถือว่าจิตมีบทบาทสำคัญในทุกด้านเกณฑ์ในการพิจารณาหรือกำหนดความหนักเบาของความดีความชั่วสรุปลงได้ใน 3 ประเด็นคือ จิต เจตนาและประโยค พระพุทธศาสนาถือว่าการกระทำที่ก่อให้เกิดผลทางศีลธรรมคือ ความดีความชั่วนั้นมีทั้งทางกายทางวาจา และทางใจหรือความคิด

6. ความงามในพุทธปรัชญา

ในคำสอนของพระพุทธศาสนาเริ่มต้นด้วยสิ่งที่งามคือ ทำดังที่พระพุทธพจน์ที่ว่าพระสุคตนั้นทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ซึ่งประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริบูรณ์ บริสุทธิ์สิ้นเชิง

พระพุทธพจน์ และคำอธิบายในอรรถกถาทั้งหมดดังกล่าวสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่าธรรมหรือความจริงนั้นมีลักษณะ คือ งาม ความงามของธรรมนั้นมองหรือกล่าวได้ในหลายมิติและหลายระดับ กล่าวคือ ในมิติแห่งเนื้อหา ในมิติแห่งการปฏิบัติ ในมิติแห่งผลของการปฏิบัติ ในมิติแห่งคุณค่าต่อชีวิต ในมิติแห่งระดับธรรมก็มีความงาม 3 ระดับคือ งามระดับต้น งามระดับกลาง และงามระดับสูง

ในคำสอนของพระพุทธศาสนามิได้กล่าวถึงเฉพาะความงามของธรรมเท่านั้นแต่ยังได้กล่าวถึงความงามของคน และวัตถุสิ่งของ รวมไปถึงความงามของธรรมชาติด้วย พระพุทธศาสนายังแสดงว่าความงามของธรรมนอกจากจะทำให้คนผู้ทรงศีลทรงธรรมเป็นคนที่งามแล้ว ความงามของธรรมยังทำให้ธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกลายเป็นสิ่งที่งามด้วย นอกจากนี้ พระพุทธศาสนากล่าวถึงความงามใน 2 มิติคือ ความงามในมิติทางธรรม และความงามในมิติทางโลก

ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ในทัศนะของผู้วิจารณ์หลังจากได้อ่านหนังสือเรื่อง **"พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก"** จบแล้ว มีข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

1. **รูปแบบของหนังสือ**

จุดเด่น การออกแบบปกรูปเล่มใช้รูปพระพุทธเจ้ามหายาน แสดงสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ ซึ่งเป็นการเปิดเผยทางสัญญะบางประการของผู้ออกแบบหนังสือเล่มนี้ที่ต้องการสื่อสารออกมา และพื้นสีหนังสือใช้สีโทนสีมีลวดลายไทยบาง ๆ ส่วนชื่อหนังสืออยู่ด้านขนาบข้างของรูปด้านบน ถัดลงมาล่างสุดเป็นชื่อของผู้เขียนหนังสือ

ส่วนขนาดหนังสือมีความกะทัดรัด พอเหมาะในการพกพา จำนวนหน้าไม่หนาหรือมากจนเกินไปในการให้ความรู้สึกสำหรับผู้อ่านในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

จุดด้อยและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในการออกแบบปกหากสามารถสะท้อนประเด็นที่น่าสนใจว่า พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก คืออะไร จะทำให้หนังสือเล่มนี้ มีความโดดเด่นและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

2. **เนื้อหาของหนังสือ**

จุดเด่น หนังสือเรื่อง "**พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก**" เป็นการเสนอประเด็น ที่กระชับและมีความแตกต่างในการนำเสนอประเด็นทางด้านพุทธปรัชญาที่จำเพาะลงไปในสุตตันตปิฎกเท่านั้น จึงทำให้เห็นถึงความเฉพาะว่าเป็นอย่างไร หนังสือเล่มนี้จึงทำให้เห็นได้ว่าการใช้ภาษาเขียนในเชิงวิชาการได้อย่างรัดกุม กระชับและง่ายในการทำความเข้าใจขอบข่ายของพุทธปรัชญา 5 ประเด็นกว้าง ๆ ทำให้ผู้สนใจสามารถนำไปสู่การค้นคว้าในเชิงลึกและต่อยอดต่อไปได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันหนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอประเด็นย่อย ๆ อีกมาก จึงเป็นเสมือนเป็นการเก็บประเด็นในรายละเอียดว่ามีอะไรบ้าง

จุดด้อยและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลในขอบข่ายของพุทธปรัชญา 5 ประเด็นกว้าง ๆ ซึ่งไม่ได้ตอบคำถามว่า เหตุใดพุทธปรัชญา จึงให้คำตอบไว้ใน 5 ประเด็นนี้ อนึ่งผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ไม่ได้นำเสนอในเชิงวิจารณ์จึงแตกต่างจากท่าทีของปรัชญาตะวันตก ที่การจะนำเสนอประเด็นอะไรสักอย่างหนึ่งก็จำเป็นที่จะต้องให้เหตุผลสนับสนุนว่า เพราะเหตุใดจึงเสนอประเด็นนั้น เช่น ความรู้คืออะไร ความรู้กับความจริง ปัญญากับความรู้ หรือความดีคืออะไร

เป็นอย่างไร ผู้เขียนเพียงนำเสนอข้อมูลว่า คืออะไร และเป็นอย่างไร โดยไม่ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าเพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น และหากสามารถชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่า ผู้เขียนคิดอย่างไรและนักปรัชญาสายอื่นอย่างเช่น มหายานหรือตะวันตกคิดต่อประเด็นปัญหาเดียวนี้กันอย่างไรบ้าง ก็จะทำให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ประสงค์เพียงการนำเสนอว่า "**พุทธปรัชญาในสุตตันตปิฎก**" ว่าเป็นอย่างไรก็คงไม่พอ เพราะในท่าทีของปรัชญาต้องสามารถให้เหตุผลมากกว่าถ่ายทอดความรู้ของพระพุทธศาสนาเท่านั้น นอกจากนี้ในหนังสือเล่มนี้ยังมีการใช้คำที่ทับซ้อนกันระหว่างคำว่า "พุทธปรัชญา" กับ "พระพุทธศาสนา" ดังนั้นจึงขาดความเป็นเอกภาพและอาจทำให้ผู้อ่านสับสนได้ว่า เหตุใดผู้เขียนจึงต้องใช้ทั้งสองคำ ไม่ได้ใช้คำเดียวกันและคำสองคำนี้แตกต่างกันอย่างไร

ในขอบข่ายทางด้านปรัชญา การที่ผู้เขียนนำเสนอเพียง 1) พื้นฐานพุทธปรัชญา 2) ชีวิตในพุทธปรัชญา 3) ความรู้ในพุทธปรัชญา 4) ความจริงในพุทธปรัชญา 5) ความดีในพุทธปรัชญา และ 6) ความงามในพุทธปรัชญา ทำให้เห็นว่าประเด็นน้อยจนเกินไป เพราะเป็นเพียงภาพกว้าง ๆ ของปรัชญาใน 5 สาขาเท่านั้น แต่ยังมีขอบข่ายปรัชญาในเชิงประยุกต์ได้อีก เช่น ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาการเมืองและสังคม ปรัชญาสิ่งแวดล้อม และปรัชญาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น หากผู้เขียนสามารถนำเสนอประเด็นปัญหาเหล่านี้ได้จักมีความน่าสนใจและหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตได้กว้างไกลต่อไปอีก แต่อย่างไรก็ตามหนังสือที่ผู้เขียนเล่มนี้นำเสนอนั้นอาจมีการปรับปรุงในกาลอันใกล้นี้ต่อไป อย่างไรก็ดี ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมนี้เป็นเพียงความเห็นของผู้วิจารณ์ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

สุเชาว์ พลอยชุม. (2560). **พุทธปรัชญา ในสุตตันตปิฎก** (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: สาละพิมพการ.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ประจำวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

1. รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น	พรหมสุทธิรักษ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. รองศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ	ทรัพย์สิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี	ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยราชมงคลรัตนโกสินทร์
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ภาคิน	โชติเวศย์ศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
5. รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภณัฏฐ์	ทรัพย์นาวิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์	ประดิษฐ์ศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
7. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล	สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์	อิศรเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. รองศาสตราจารย์ ดร.รชพร	จันทร์สว่าง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช
10. รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ระวี	โรจน์รุ่งสัตย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
11. รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย	ปิฎกรัชต์	วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
12. รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ	วิสุทธิแพทย์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร	ดาบเพชร	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
14. รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐภรณ์	หลาวทอง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15. รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์	บุญคุ้ม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
16. รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฏฐ์	ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
17. รองศาสตราจารย์ ดร.สยาม	อรุณศรีมรกต	มหาวิทยาลัยมหิดล
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภรัตน์	แสงฉัตรแก้ว	มหาวิทยาลัยศิลปากร
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิลักษณ์	เกษมผลกูล	มหาวิทยาลัยมหิดล
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลีรัตน์	มันทุราช	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรีย์	ยอดฉิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัญชนา	พานิช	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมรินทร์	ภิรมย์เลิศอมร	มหาวิทยาลัยบูรพา
24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตชิน	จิตติสุขพงษ์	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จีรพรรณ	นิลทองคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภิศักดิ์	กัลยาณมิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพรรณ	เจนสันติกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวรรณ	บุญพัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

29. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนธร	วชิรขจร	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
30. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา	สมไพบูลย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
31. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวิณี	บุญเสริม	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
32. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา	มณีวัฒนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
33. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนรรฆ	จรัณยานนท์	วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
34. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูวษา	เรืองชีวิน	มหาวิทยาลัยบูรพา
35. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชาวุฒิ	อภิระติง	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
36. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไธพัฒย์	ภูชิสส์ชวกรณ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
37. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล	ศิลปะชัยศรี	วิทยาลัยเพาะช่าง
38. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูเดช	โลศิริ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
39. อาจารย์ ดร.เขมฤทัย	บุญวรรณ	มหาวิทยาลัยมหิดล
40. อาจารย์ ดร.ณัฐภัทร	พัฒนา	มหาวิทยาลัยบูรพา
41. อาจารย์ ดร.ชนิชา	คิดประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
42. อาจารย์ ดร.อภิญญา	จอมพิจิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
43. อาจารย์ ดร.ปิยนัส	สุดี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
44. อาจารย์ ดร.เมทินา	อิสริยานนท์	มหาวิทยาลัยบูรพา
45. อาจารย์ ดร.ยุทธศักดิ์	ฉัตรแก้วนภานนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
46. อาจารย์ ดร.ผกามาศ	จิรจารุภัทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
47. อาจารย์ ดร.ปิยะนาถ	อังควาณิชกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
48. อาจารย์ ดร.พิมพ์ปฏิมา	นเรศศิริกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
49. อาจารย์ ดร.อังค์วรา	วงษ์รักษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
50. อาจารย์ ดร.วสันต์	ลิ่มรัตนภัทรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
51. อาจารย์ ดร.วราภรณ์	วิชญรัฐ	สถาบันอาศรมศิลป์

ที่ปรึกษา

1. อาจารย์ ดร.วิรัตน์	ปิ่นแก้ว	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
2. อาจารย์ ดร.นิพล	เชื้อเมืองพาน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บรรณาธิการ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารถนา	แซ่อึ๊ง	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

กองบรรณาธิการภายนอก

1. ศาสตราจารย์สุวิทย์	ธีรศาศวัต	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์	สังข์รักษา	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. ศาสตราจารย์ ดร.คณิต	เขียววิชัย	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. ศาสตราจารย์ ดร.เทอดชาย	ช่วยบำรุง	คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐภรณ์	หลาวทอง	คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน	แสวงดี	สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
7. รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร	เริงธรรม	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม	วงศ์พงษ์คำ	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์	แสงเงิน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
10. รองศาสตราจารย์ ดร.รชพร	จันทร์สว่าง	สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
11. รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์รวี	โรจน์รุ่งสัตย์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
12. รองศาสตราจารย์ภารดี	มหาขันธ์	นักวิชาการอิสระ

13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิลักษณ์ เกษมผลกูล คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูวษา เรืองชีวิน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กองบรรณาธิการภายใน

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชรี บุญศรีงาม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพนธ์ เล็กสุมา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรศักดิ์ ลีละพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
4. อาจารย์กุลยา สกุลนคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ออกแบบปก

อาจารย์จารุวรรณ นครจารุพงศ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

กองจัดการ

1. นางฐิติมา พิพิธทพงษ์
2. นางสาวสุวิมล พรสุดาชัย
3. นายฐณวรัตม์ สิทธิวิชัย

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
85 ถนนมาลัยแมน ตำบลนครปฐม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000
โทร: 0 3410 9300 ต่อ 3334 – 3335 หรือ 0 3426 1066
E-Mail: Journalhusonpru2022@gmail.com, https://S007.Tci-Thaijo.org/index.php/HUSO-J

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Journal of Humanities and Social Sciences
Nakhon Pathom Rajabhat University

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences